

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПрАТ ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЖИТОМИРСЬКИЙ ІНСТИТУТ МАУП
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Збірник наукових робіт

Житомир-2017

*Рекомендовано до друку рішенням
Вченої ради Житомирського інституту МАУП
(протокол №02 від 17 жовтня 2017 року).*

Рецензенти:

Н.А. Сейко – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальних технологій, проректор з наукової роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Р.П. Кайдашев – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правознавства Житомирського інституту МАУП.

Актуальні проблеми соціального управління в Україні за умов глобалізації: [збірник наукових робіт / за ред. Т.В. Семенюк, С.М. Коляденко, Н.П. Павлик]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017. — 106 с.

Матеріали надруковані в авторській редакції.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

ЗМІСТ		
Аксьонова О. В.	БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	5
Башук О. Г.	ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДҐРУНТЯ ЗАКОНОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	8
Безсмертна В. І.	РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В МОЛОДІЖНІЙ РОБОТІ УКРАЇНИ	13
Біляченко О. І.	ФІНАНСОВІ ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В РЕГІОНІ	15
Бобунов А. І., Семенюк Т. В.	МЕТОДИКА ВИБОРУ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ (УР) ЗА СУКУПНІСТЮ ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ	18
Вонсович Ю. Ю.	ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МОЛОДІ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ	21
Гайдукевич Г. А.	ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ДЕЯКІ ІНШІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ	24
Довженко В. А., Дзюба І. С.	РЕАЛІЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	29
Залібовська- Ільніцька З. В., Іщенко А. Ю.	МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОГНІТИВНОЇ ФУНКЦІЇ СПІЛКУВАННЯ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	32
Залуський І. Р.	ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ: МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	35
Івахненко В. В., Дідора М.І.	РОЗВИТОК ГЕНДЕРНИХ ПІДХОДІВ В ОСВІТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	37
Коляденко С.М.	СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	41
Котлова Л. О., Котловий С. А.	ПРОБЛЕМА КОНФЛІКТУ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ	47
Лук'янчук А. М.	ОГЛЯД МІСЦЬ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД ПІД ЧАС ЗІТКНЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	53
Меліченко Т. Д., Якимець В. М.	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ КЛІМАКТЕРИЧНОГО ПЕРІОДУ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ	56

Мельник В. О.	БЕЗПЕКА ЯК СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА УСПІХУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ	59
Муляр Т. С.	ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	62
Осовська Г. В., Семенюк Т. В., Осовський О. А.	ФОРМУВАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	66
Павлик Н. П.	ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	71
Ратинська Т. В.	КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗМІСТ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	74
Свистович Р. С.	СУТНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	77
Світлишина І. А., Світлишин І. І.	РИНОК ВАЛЮТИ В УКРАЇНІ: ПРОГНОЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	81
Семенюк Т. В., Максimeць С. М.	РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ В СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА	87
Ситняківська С. М., Літяга І. В.	РОБОТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	92
Трохліб Є. С., Трохліб М. В.	«ПОВСТАННЯ МАС» ЯК СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ПРОБЛЕМА ІСТОРІЇ ХХ СТ. (Х. ОРТЕГА-І-ГАССЕТ)	95
Федоренко В. В.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО МОРАЛЬНО-ПРАВОВОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДЕЙ	97
Федоренко В. О., Кулієва К. З.	СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	101
Циганенко Г. В.	РОЛЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	105

Аксьонова О. В.,*старший викладач кафедри менеджменту та адміністрування
Житомирського інституту МАУП*

БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

У вітчизняному середовищі функціонування підприємства виникає безліч перепон та проблем, які впливають на ефективність системи управління. Таким чином, виникає потреба у вивченні зарубіжного досвіду застосування бенчмаркінг, як інструменту для підвищення конкурентоспроможності та ефективного управління підприємства.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичний та практичний аспект бенчмаркінгу висвітлений у багатьох наукових роботах, як зарубіжних – Б. Андерсена, Г. Ватсона, Ф. Котлера, Р. Рейдера та ін., так і вітчизняних - А. Ашуєв, А. Гончарук, О. Коваленко, О. Кузьмін, О. Макаруч та ін. Однак, вітчизняних досліджень не достатньо, щоб висвітлити питання бенчмаркінгу як інструменту антикризового управління.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження є бенчмаркінг як інструмент антикризового управління. Теоретичною та методологічною основою дослідження є системний підхід вивчення економічних явищ, бенчмаркінга, наукові розробки з вивчення питання ефективного управління підприємством за допомогою бенчмаркінга.

Результати досліджень. Уперше термін «бенчмаркінг» почав застосовуватись у 1972 р. у США в Інституті стратегічного планування Кембриджу. Практично бенчмаркінг виник у 1979 р., як реакція на економічну кризу, а саме компанія «Ксерокс» запустила проект аналізу своєї продукції та японської. Техніка бенчмаркінгу давно вже завоювала Європу, Японію та Скандинавію.

«Бенчмаркінг – це процес систематичного й безперервного виміру: оцінка процесів підприємства і їхнє порівняння із процесами підприємств лідерів у світі з метою одержання інформації, корисної для вдосконалення власної діяльності» [13].

Професор Б'єрн Андерсен дає найбільш повне, на наш погляд, визначення бенчмаркінгу: «Бенчмаркінг – це постійне вимірювання і порівняння окремого бізнес-процесу з еталонним процесом провідної організації для збору інформації, яке допоможе підприємству визначити мету свого удосконалювання й проведення заходів щодо поліпшення роботи» [1].

Таким чином, бенчмаркінг це дослідницько-аналітичний вид діяльності спрямований на удосконалення власної діяльності.

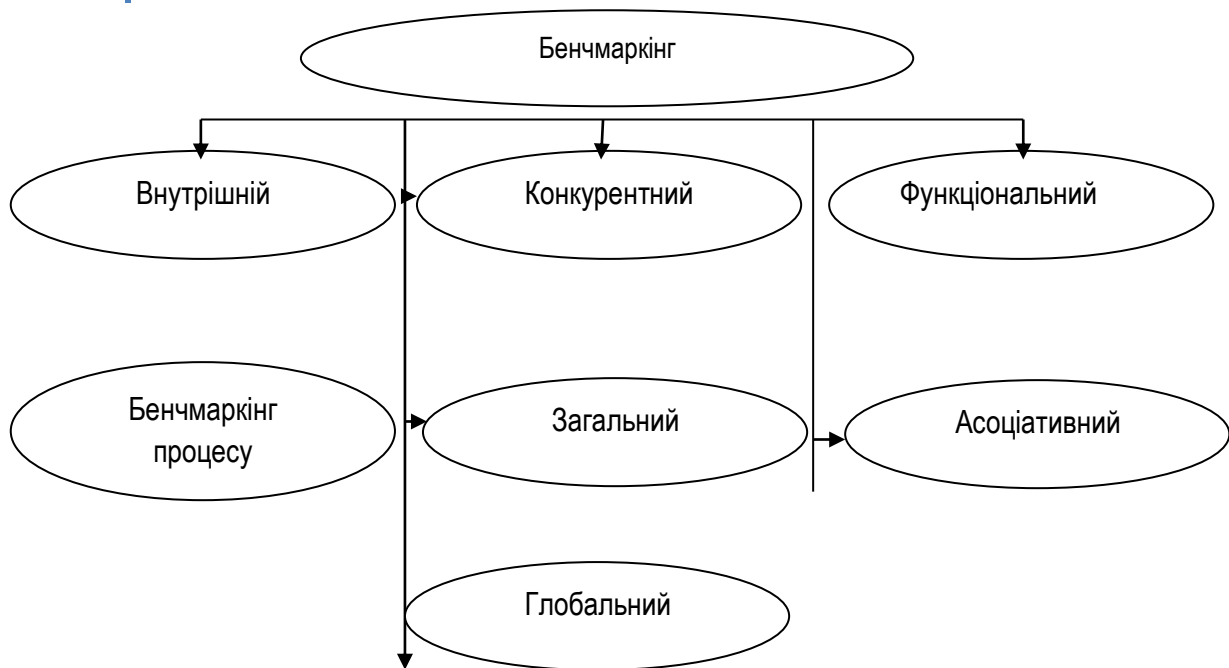

Рис. 1. Види бенчмаркінгу

Виділяють такі види бенчмаркінгу [9]:

1. Внутрішній бенчмаркінг, здійснюється усередині корпорації та полягає у зіставленні характеристик підприємницьких одиниць.
2. Конкурентний бенчмаркінг припускає дослідження специфічних продуктів, можливостей процесу або адміністративних методів підприємства-конкурентів.
3. Функціональний бенчмаркінг — порівняння визначеної функції двох чи більше організацій у тому ж секторі.
4. Бенчмаркінг процесу, спрямований на зміну визначених показників і функціональності для їхнього зіставлення з підприємствами, характеристика яких адекватною в аналогічних процесах.
5. Загальний бенчмаркінг — бенчмаркінг процесу, що порівнює визначену функцію двох або більше організацій незалежно від підприємницької діяльності.
6. Асоціативний бенчмаркінг проводиться організаціями, які перебувають у вузькому бенчмаркінговому альянсі, протокол якого міститься в Кодексі поведінки бенчмаркінга.
7. Глобальний бенчмаркінг — розширення стратегічного бенчмаркінгу, що включає також асоціативний бенчмаркінг.

В Україні бенчмаркінг тільки починає свою роботу, з'являються консалтингові компанії, які використовують бенчмаркінг як інструмент в антикризовому управлінні, а також для моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств, тим самим допомагаючи у виокремленні певних причин та факторів які негативно впливають на

ефективність роботи підприємства. Однак, для повноцінної роботи бенчмаркінга потрібно: 1) доступність інформації по підприємствах (фінансова, податкова та ін.); 2) прозорість діяльності підприємства; 3) відкритість та бажання обміном інформацією; 4) державні програми з підтримки бенчмаркінгу.

Таким чином, бенчмаркінг – збір, опрацювання, аналіз даних конкурентних підприємств (своїх підрозділів) та вивчення методів їх роботи, застосування результатів на своєму підприємстві, для отримання більш ефективного результату при зменшенні витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования / Б. Андерсен.; пер. с англ. ; науч. ред. Ю.П. Адлер. — М.: РИА «Стандарты и качество», 2003. — 272 с.
2. Афанасьева Н. В. Концепция и инструментарий эффективного предпринимательства: учеб. пособие / Н. В. Афанасьева, Г. Л. Багиев, Г. Лейдинг. — СПб. : Изд-во СПбУЭФ, 2003. — 337 с.
3. Бендарчук М. С. Бенчмаркінг— сучасний засіб покращення конкурентоспроможності взуття для молоді [Електронний ресурс] / М. С. Бендарчук, М. І. Ковальчук. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca/Tovar/2009_10/02.pdf.
4. Бресин С. Практика бенчмаркінгу / С. Бресин // Зарубіжні маркетингові дослідження. — 2004. — № 1. — С. 7-10.
5. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності компанії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.management.com.ua/ct/ct003.html>.
6. Зиберт Гуннар. Бенчмаркинг. Руководство для практиков / Гуннар Зиберт, Штефан Кемпф ; пер. с нем. под ред. Г. П. Манжосова. — М. : КИА центр, 2006. — 128 с.
7. Кроковски В. Порівняння з кращими у світі конкурентами. Бенчмаркінг в управлінні постачаннями / В. Кроковски // Зарубіжні маркетингові дослідження. — 2003. — № 7. — С. 14–16.
8. Ліпкан В. А. Національна безпека України: Навчальний посібник/ В. А. Ліпкан. — К.: Кондор, 2008. — 552 с.
9. Фурье Т. Бенчмаркінг ключ до створення конкурентної переваги на етапі зрілості ринку/ Т. Фурье // Зарубіжні маркетингові дослідження. — 2002. — № 1. — С. 7–10.
10. Kleine B. Benchmarking for continuous performance improvement: tactics for success / B. Kleine // Total Quality Environmental Management. — 2004. — Spring. — Pp. 283–295.
11. Caropreso F., «Competitive Benchmarking: Xerox's Powerful Quality Tool» In Making Total Quality Happen, Research 4. Report № 937, The Conference Board, New York, 1990.
13. Watson G. The Benchmarking Workbook: Adapting Best Practices for Performance Against the World's Best / G. H. Watson. — New York: John Wiley, 1993.

Башук О. Г.,

*доктор філософії в галузі права,
професор кафедри правознавства
Житомирського інституту МАУП*

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДҐРУНТЯ ЗАКОНОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

*Марно сподіватися на міцність законодавства в
питаннях суспільних, якщо не передбачено
належного розпорядку в приватному житті
Платон (Закони VII 790p)*

Найбільш актуальним в сучасних умовах для України на шляху державотворення і підняття на рівень високорозвинених європейських країн є бажання віднайти оптимальний шлях для змін та впровадження в наше життя найбільш розумної моделі розвитку на всіх рівнях існування від публічно-політичного до приватно-особистісного. У пошуках відповіді теоретики та практики натикаються на плюралізм концепцій, теорій і цінних думок, що збиває з пантелику і нерідко відводить в сторону від поставленої мети. А оптимальним рішенням вбачається можливість віднайти ту непохитну вісь, засадничі принципи, які дозволять зорієнтуватися в безмежжі інформації та закласти міцний фундамент для подальшої наукової роботи і практичних розробок у сфері законодавства та державотворення. Пошук таких підвалин, закономірно, приводить будь-якого дослідника до першоджерел, витоків світової, щонайменше – європейської, наукової та філософської думки. А саме – неоціненного спадку древньогрецького мислителя Платона, який створив не лише загальновідомі утопічні проекти законо- і державотворення, а й надзвичайно цінні, актуальні в реаліях нашої повсякденної дійсності принципи, врахування яких, на думку автора, щонайменше допоможе розібратися в сучасному перенасиченому інформацією світі. А в перспективі – зможе вивести і на якісно новий рівень знань, сформуванню моделі правильного бачення розвитку суспільства та держави загалом.

На всіх рівнях, в усіх галузях знання сучасні науковці й дослідники б'ють на сполох і закликають до руху в напрямку від деталізації, вузької спеціалізації до всеохоплюючого, об'єднуючого знання. Заглиблення європейської науки в нюанси, надмірна деталізація та розчленовування цілісних живих понять до найменших частинок призвело до втрати повноти розуміння, первинного смислу і найважливішого значення понять. Повернути сучасній науці все різнобарв'я і тонкощі будь-якого явища може лише привернення уваги до джерел його походження, витоків формування і прикладів найбільш об'ємного його застосування.

Поняття "закон" в сучасній науці, здавалось би, розроблене в повній мірі з усіма можливими його інтерпретаціями, описом проявів, аналізом і деталізацією до найменших

дрібничок. Європейська традиція розділила тлумачення цього поняття не лише за галузями знань (закони природи, правові, моральні, релігійні закони тощо), а й термінологічно (право, закон, звичай). Але, на жаль, це не вирішило всіх проблем людини в цій сфері: впливати на всі суспільні процеси і адекватно корегувати людські взаємини, дати людині розумну свободу, підняти на якісно новий рівень взаємовідносин у правовій сфері, а також збільшити ефективність законів у різних галузях людських взаємостосунків.

Інтелектуальний доробок древньогрецького мислителя Платона – це класика історії політико-правових вчень. Однак, в більшості досліджень рідко або незаслужено мало та упереджено згадується діалог "Закони". Хоча якраз там міститься проект реальної держави, можливої в умовах земної дійсності, на противагу більш розповсюдженому та відомому науці та загалу проекту платонівської утопії з діалогу "Держава". В діалозі "Закони" розглядається друга держава після ідеальної, яка є нічим іншим, як сходинкою від існуючого державного ладу до божественного, а отже, на думку самого Платона, є ближчою, більш зрозумілою та прийнятною для людей в умовах земної дійсності. Саме тут розгортається та аналізується справедливе законодавство з компромісами та врахуваннями природної людської слабкості. Звідси беруть свої витoki розумні закони, високі принципи законодавства, пріоритет природного та божественного над людським, що лягло в основу більшості новітніх концепцій та правових теорій. Як відомо, Платон є зачинателем усієї подальшої європейської наукової думки, тому в його творчому спадку так легко віднайти підтвердження чи спростування ідей будь-якої сучасної концепції. Однак, ще ніхто не зміг конструктивно спростувати ідеї античного мислителя. Якщо не брати до уваги історичні умови та особливості древньогрецького рабовласницького полісу, що, безперечно, не могло не відбитися на нормах і конкретних пропозиціях вирішення проблем, то головні принципи, ключові моменти багатьох важливих питань стосунків людей в державі, які пізніше оформилися в правові концепції, Платоном схоплені доволі чітко й всеохоплююче.

Діалог "Закони" – це реальний, практичний проект з детальними найважливішими порадами законодавцю та правителю для побудови найбільш справедливої, а отже, й найбільш щасливої держави. Це неймовірна багатогранна сукупність запропонованих мислителем принципів облаштування держави та створення в ній найкращого законодавства, найголовніші законопроекти та пояснення щодо особливостей їх прописування та впровадження, застереження філософа та деякі ілюстрації-прикладні норм античного законодавства. В діалозі поняття "закон" – набагато ширше за сучасні терміни "закон" та "право" і несе в собі ряд принципів, втрата яких призводить до збідніння галузі правового знання та унеможливорює подальший позитивний розвиток сфери політичного та правового життя суспільства.

В діалозі "Закони" закладаються підвалини, накреслюється схема створення реальних держави і суспільства, в яких все буде гармонійно поєднуватися і будуть забезпечені прекрасні умови стабільності та спокійного життя їх громадян. Платон створив теорію загального як закону для одиничного, теорію необхідних і вічних закономірностей природи і суспільства, що протистоїть їх фактичній змішаності й сліпій нерозчленованості та будь-якому донауковому їх розумінню. В "Законах" на перший план виступають не ідеї, а певна зовнішня сила, яка стримує державу від розпаду. В ідеалі – це Розум, а в суворій дійсності його ім'я – Закон.

У разі практичного застосування платонівського законодавства, його реальний проект має опрацьовуватися індивідуально від початку і до кінця під конкретну державу, суспільство і владу. Найправильнішим буде не упускати нічого найпрекраснішого та істинного, але якщо зустрінеться будь-що нездійсненне, то його слід буде уникати і не прагнути до його виконання. Прийняття людьми нових законів ніколи не буде легким і швидким, якими б не були ці закони.

Найрізноманітніші блага в державі виробляє те, що причетне до порядку і закону. Людям необхідно встановити закони і жити за законами, щоб зберегти свою людську сутність. Тільки повною впорядкованістю та регламентацією усіх видів взаємостосунків між людьми можна успішно досягнути розумності та стабільності в державі загалом та у житті кожного громадянина зокрема, уникнути будь-яких внутрішніх чвар та непорозумінь, а головне, забезпечити чітке функціонування держави як цілісного організму без збоїв, потрясінь та несправедливостей.

Обов'язковим для законодавця є проведення роз'яснювальної та виховної роботи. Забезпечення дотримання законів досягається методами заохочення і пояснення або примусу і покарання. Пріоритетним і правильним є способи заохочення і пояснення, хоча без покарань і суворих застережень не обійтися. Правильними в свою чергу Платон вважає закони, які, перш за все, роблять щасливими тих, хто ними користується, надаючи законослухняним усі блага. Ієрархія суспільних благ відводить першочергове місце опіці над Людиною. Тобто ідеї верховенства прав людини – вже майже дві з половиною років, але й зараз це питання має більше невирішених проблем, ніж реального втілення.

Пріоритетним принципом закону постає згідно з природою не насильницька влада закону, а добровільне йому підкорення. Законодавець має стати на шлях розуму і не просто навчитися вмілості видавати закони, а виховати в собі правильне відношення і бачення необхідних законів.

В законотворчості важливо завжди мати на увазі щось одне і всі закони повинні завжди мати на увазі єдину ціль, а цією ціллю є доброчесність. Керувати всім повинен розум і йому все повинно підкорятися. Метою законів повинна бути допомога людині стати хорошою, оволодіти душевною доброчесністю. У застосуванні законів повинно

діяти правило: слідувати кращому і поліпшувати гірше, якщо воно ще може змінюватися на краще.

На законодавця лягає завдання не лише встановлювати закони, а й уважно спостерігати за їх практичним втіленням і корегувати чи виправляти їх у разі необхідності відповідно до ситуації та вимог дійсності. Процедура внесення змін до законів Платона складніша, аніж порядок внесення змін до конституцій сучасних держав, до того ж розповсюджується вона не лише на найвищий закон держави, а на все законодавство і будь-які відповідно затверджені норми держави.

Законотворчість у своєму процесі, як і будь-яка інша творчість, є певним мистецтвом. Як і у мистецтві, законодавцю необхідно залишити по собі спадкоємця. Законотворчість, як і будь-яке діло, повинно закінчуватися не просто тим, щоб що-небудь виконати, надбати, заснувати, а зобов'язана стати цілком завершеною справою, яка виконується лише тоді, коли знайдені засоби збереження того, що з'явилося на світ.

Основні принципи законодавства та головна мета законотворчості за політико-правовим вченням Платона створюють непохитну вісь, дозволяють зорієнтуватися в безмежжі інформації та закладають міцний фундамент для розвитку правової науки, подальшої наукової роботи в галузях філософії, історії та права, у практичних розробок у сфері законодавства та державотворення, що в розумних цілях зможе вивести на якісно новий рівень знань, сформувати модель правильного бачення розвитку суспільства та держави, виховати нове покоління справжніх професіоналів у своїй галузі, створити необхідні, продумані та обґрунтовані проекти реформування політичної, законодавчої та суспільної сфер життя в Україні.

Основною вимогою до законодавця та правителя платонівської держави є віддане служіння своїй державі та народові. Філософ завжди дивиться далі й вище того горизонту, який змальовує, завжди над його висловами тяжіє думка про ідеал та найвищу мету – цим він найцінніший для філософії в усі епохи. Так само має діяти й ідеальний законодавець та правитель, критерієм оцінки роботи яких є в усьому і завжди слідування розуму, справедливості та благу. Але реальність суворіша, вона обмежує можливості смертної людини і, як наслідок, ставить вимоги перед кожним в усьому чітко й непорушно слідувати закону. Недотримання запропонованих Платоном вимог тягне за собою всім відомі з історії факти невдач правителів, падіння держав та процвітання несправедливості в суспільстві.

З поняттям "закон" невід'ємно пов'язаний цілий ряд понять філософії Платона: добродетель, справедливість, розум, розсудливість, виховання, благо, а також зло, задоволення, страждання, покарання і, навіть, Бог та душа. Своїм змістом ці поняття наповнюють платонівський "закон" набагато ширшим смислом, аніж прийнято розглядати його в сучасній науці, та надають політико-правовому вченню античного мислителя цілісність живого організму та невичерпної глибини для пізнання і наслідування. Без усієї

цієї сукупності термін "закон" набуває свого вузького значення як загальної постанови держави, що і має, на жаль, сучасне суспільство і цивілізація.

Запропоновані Платоном законопроекти для практичного втілення постають в незвичному, однак цілком аргументованому філософом порядку з точки зору важливості як для кожної людини, так і для держави загалом. Законодавчий фундамент кожної держави повинні закладати унормування шлюбних стосунків, народження та виховання дітей, далі закони про врегулювання сімейних стосунків, освіти та мистецтв (або культури), обов'язковим є вирішення державою питань вірувань та поваги у стосунках між людьми. Обґрунтовано головні принципи законів зазначених галузей права з конкретними нормами та порадами античного мислителя. Враховується вимога філософа, що в кожній конкретній ситуації, в реальному втіленні у життя зазначені законопроекти потребують доробки, доопрацювання, перевірки на практиці, тому висновки, доцільність і практичне застосування норм і порад Платона в конкретних історичних умовах залишаються на розсуд особисто кожного політика в залежності від вимог конкретного суспільства, етапу розвитку держави та можливостей владних осіб.

Розумне застосування порад і теорій філософа могло б суттєво покращити стан справ в нашій країні, яка так потребує мудрого правителя на чолі, вихованого законодавця йому на допомогу і гідних в усьому із правильною життєвою позицією державних службовців, а також розумного використання даного філософом знання в усіх сферах політичного, соціального і приватного життя, над чим і закликає працювати автор, встановлюючи безпосередній зв'язок теоретично висвітлених філософських ідей Платона із сучасними науковими концепціями та теоріями в галузі права.

Висвітлені витoki розумних законів Платона, високих принципів законодавства з його пріоритетом природного та божественного над людським у їх подальшій розробці, врахуванні в сучасних наукових пошуках та практичному застосуванні, здатні, в умовах сучасного реформування законодавства України та щоденного дотримання і втілення їх в життя не одним десятком спеціалістів, відчутно поліпшити стан правового регулювання і стосунків між людьми. Багато положень в законах Платона здаються сьогодні дещо дивними, однак варто всесторонньо їх дослідити і не поспішати завчасно робити висновки. Останнє слово залишається за часом, а ретельно розглянувши і проаналізувавши напрацювання мислителя та обґрунтувавши їх актуальність для сьогодення, можна полегшити прийняття правильного, виваженого рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лосев А. Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 4 / Общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. — М.: Мысль, 1994. — 528 с — С. 71-437.

Безсмертна В. І.,
аспірантка кафедри педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В МОЛОДІЖНІЙ РОБОТІ УКРАЇНИ

Сьогодні молодь виступає рушійною силою процесу реформації України. В науковій парадигмі та нормативно-правовій сфері з'являється новий напрям «молодіжна робота» як спосіб розвитку молодіжної політики шляхом реалізації неформальної освіти. Окремі аспекти молодіжної діяльності розглядають такі дослідники як О. Іваннік, Н. Комарова, О. Мурашкевич, Н. Трамбовецька, О. Черних та інші. Основні положення неформальної освіти висвітлено у працях О. Василенко, В. Давидової, О. Жихорська, С. Зінченко, Н. Павлик, О. Терьохіної та інші. Значущість молодіжної роботи через неформальну освіту відображено у вітчизняних нормативно-правових актах – Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010-2020), Державна цільова соціальна програма «Молодь України» (2016-2020).

Молодіжну роботу розглядають як інструмент для особистісного розвитку, соціальної інтеграції та активної громадянської позиції молодих людей. Молодіжна робота є ключовим компонентом всіх видів діяльності соціального, культурного, освітнього або політичного характеру, що робиться разом з молоддю, для молоді та силами самої молоді. Основна мета такої діяльності полягає у створенні для молодих людей можливостей самим формувати своє власне майбутнє. Завдання молодіжної роботи: дати змогу молодим людям робити те, що вони хочуть робити разом або індивідуально надати молодим людям можливості для розвитку самостійності та автономії; забезпечити молодих людей здоровими і безпечними можливостями для приємного дозвілля та відпочинку; розширити можливості молодих людей для зміни ситуацій, які, на їхню думку, повинні бути змінені в їхньому безпосередньому оточенні та суспільстві; допомогти молодим людям взаємодіяти із владою і політиками; створити для молодих людей можливості залучення до неформальної освіти, що сприяє розвитку їх компетенцій. Діапазон тем, які охоплює молодіжна робота, настільки ж різноманітний, як і типи людей і організацій, які до неї залучені. Методи і форми залежать від місця, ситуації, цільової групи та мети молодіжної роботи. Вона належить до сфери освіти поза межами навчального закладу, найчастіше пов'язана з неформальною або інформальною освітами [1].

Неформальну освіту можна трактувати як «будь-яку організовану поза формальною освітою освітню діяльність, яка доповнює формальну освіту, забезпечуючи освоєння тих умінь і навичок, які необхідні для соціально та економічно активного громадянина країни. При цьому така освітня діяльність має бути структурованою, мати освітню мету, певні часові рамки, інфраструктурну підтримку і повинна відбуватися усвідомлено. Отримані знання, як правило, не сертифікуються, хоча це є можливим». Таке визначення включає багато вимірів

та контекстів, які важливі для об'ємного розуміння феномену неформальної освіти [3]. До ознак неформальної освіти можна віднести: добровільність, доступність, організований процес за для навчальних цілей, орієнтацію на потреби учасників, їх досвід та розвиток життєвих компетенцій, тощо [2].

Для неформальної освіти відкривається принципово нова ніша роботи заради сприяння мирній міжкультурній взаємодії, сталого розвитку, формування толерантного ставлення до різноманіття у суспільстві та подолання проявів дискримінації. Саме ця ніша на сьогодні дуже активно розвивається цілою низкою держаних програм і проектів неурядових організацій у багатьох країнах світу шляхом реалізації молодіжної роботи.

У 2017 році Міністерством молоді та спорту України спільно з Програмою розвитку ООН в Україні та Державним інститутом сімейної та молодіжної політики було започатковано «Конкурс кращих практик молодіжної роботи в Україні» з метою відбору, відзначення і поширення кращих практик молодіжної роботи в Україні. Під кращою практикою молодіжної роботи мається на увазі проект, програма, діяльність або ініціатива в молодіжній сфері, під час здійснення якої отримано позитивні практичні результати.

За підсумками конкурсу виділено наступні тенденції в сучасній молодіжній роботі та запити молоді: змістове дозвілля для молоді та таборування; освітня та просвітницька діяльність з прав людини; участь молоді в процесах демократії; волонтерство; підтримка молодіжних проектів та ініціатив, розвиток молодіжних громадських організацій; сталий розвиток; патріотичні проекти; профорієнтація; спорт та пропаганда здорового способу життя; створення молодіжних просторів; робота щодо включення вразливих груп молоді [1].

Аналіз практик показав, що молодіжні активісти в своїй діяльності використовуються такі форми та методи неформальної освіти як: фестивалі кіно та анімації, бібліо-квести, нічні екскурсії, табори денні, літні, англomовні, спортивні змагання, військово-патріотичне таборування, тренінги, ігри, ток-шоу, видання молодіжного журналу, волонтерські школи, соціальні акції, конкурси, ярмарки проектів, дебати тощо.

Отже, молодіжна робота – це напрям державної політики та громадської діяльності, яка здійснюється разом з молоддю за для задоволення її потреб з метою позитивних змін у суспільстві. Проаналізувавши практики молодіжної роботи в Україні, можна зробити висновок, що більшість з них спрямовано на активізацію та участь молоді за допомогою реалізації неформальної освіти. Таким чином, неформальна освіта відіграє важливу роль у розвитку молодіжної політики України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каталог кращих практик молодіжної роботи в Україні — 2017 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://youth-worker.org.ua/downloads/best-practices-2017/>
2. Компас — посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://dsmsu.gov.ua/media/2015/04/08/24/compass_.pdf
3. Посібник для тренерів неформальної освіти Ідеї. Натхнення. Рішення. / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://drive.google.com/drive/folders/1MBEcvUGDU9IEY3tdWSitc9JiBnUliRUF>

Біляченко О. І.,

*викладач циклової комісії економічних дисциплін
Коледжу при Житомирському інституті МАУП*

ФІНАНСОВІ ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В РЕГІОНІ

Реформування системи управління, що відбуваються в Україні, зумовлюють зростання ролі територій у проведенні економічних трансформацій і становленні нових форм господарювання. Сьогодні значно розширюються функції і завдання регіонів щодо раціонального використання природних ресурсів, забезпечення зайнятості населення та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. І саме від даної раціональності залежать темпи розвитку національної економіки.

Основним чинником формування соціально орієнтованої економічної системи держави є чітке, динамічне функціонування фінансової системи, результативність якої потребує формування ефективної фінансової політики. Результат даної політики визначає базові принципи й механізми організації та регулювання руху фінансових ресурсів як на державному рівні, так і на рівні окремого регіону [2].

Досягнення даної мети може забезпечуватися за допомогою об'єднання інтересів і можливостей органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших обласних установ і організацій, суб'єктів господарювання стосовно реалізації таких завдань:

- забезпечення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості економіки регіону;
- знайти чинники підвищення активності малого і середнього підприємництва;
- покращення державно-приватного партнерства на регіональному та місцевому рівнях;
- підтримка експортоорієнтованим товаровиробникам у диверсифікації ринків збуту;
- зниження рівня економічних дисбалансів, вирівнювання територіальних диспропорцій;
- допомога при реалізації інфраструктурних інвестиційних проектів та проектів з будівництва, модернізації або реконструкції виробничих об'єктів;
- впровадження енергозберігаючих заходів та зменшення енергоспоживання на об'єктах комунальної власності та населенням, а також запровадження альтернативних видів палива;
- покращення стану освітніх закладів та підвищення якості освіти;
- підвищення соціального захисту вразливих верств населення, громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, та підтримка учасників зони АТО;
- підвищення доходів населення тощо.

Вирішення вище наведених завдань потребує чіткого визначення економічної сутності фінансів регіону, тому що вони являють собою невід'ємну складову частину (підсистему) загальної фінансової системи держави, мають з нею спільну мету та завдання забезпечення ефективного розвитку Житомирської області та національної економіки в цілому.

Фінанси регіону формуються в процесі взаємодії трьох самостійних фінансових підсистем: державних фінансів (централізовані фінанси); фінансів системи місцевого самоврядування (децентралізовані фінанси); фінансів підприємств, населення, інших учасників фінансових відносин в межах регіону (приватні, децентралізовані фінанси). Зазначені різновиди фінансів можуть доповнюватись участю іноземних інвесторів через різні форми їх взаємодії з суб'єктами регіональної економіки. Функції кожного учасника формування фінансів регіону підпорядковуються цілям і завданням тих економічних систем, до складу яких вони входять, а їх дії регламентуються чинним законодавством України [4].

Із названого переліку фінансових ресурсів регіону слід виділити той обсяг фінансових ресурсів, які призначені безпосередньо на регіональний економічний і соціальний розвиток (а не забезпечення поточної життєдіяльності), переважно у формі інвестицій. Сюди слід зарахувати [1]:

- 1) прибуток, що залишається в розпорядженні підприємств та організацій;
- 2) амортизаційні фонди підприємств та організацій;
- 3) податкові доходи місцевих бюджетів у регіоні;
- 4) страхові внески до фондів соціального страхування;
- 5) неподаткові доходи і надходження місцевих бюджетів регіону;
- 6) добровільні внески.

В зв'язку з вищевикладеними завданнями щорічно розробляється Програма економічного і соціального розвитку Житомирської області, основною метою якої є забезпечення утримання позитивних та подолання негативних тенденцій в галузях економіки області, що стане підґрунтям для подальшого її розвитку.

Згідно Програми забезпечення економічного зростання в Житомирській області відбувається за рахунок наступних напрямів діяльності [3]:

1. Своєчасне фінансування затверджених видатків.
2. Забезпечення створення фінансової основи для: планомірного досягнення стратегічних цілей регіонального розвитку.
3. Забезпечення соціальних гарантій для населення, підвищення якості трудових ресурсів та рівня життя населення.
4. Посилення ролі регіональної банківської системи у забезпеченні соціально-економічного розвитку області та її інвестиційної привабливості.
5. Підвищення участі банків у розширенні діяльності суб'єктів господарювання, впровадженні інвестиційних та енергозберігаючих проектів.
6. Вчасне та постійне забезпечення області готівковими ресурсами за допомогою проведення ефективної емісійно-касової роботи.
7. Активізація кредитування суб'єктів господарювання з урахуванням їх проблем, у тому числі у рамках реалізації регіональних програм, шляхом ефективного управління грошовими коштами.

8. Зростання позитивного інвестиційного іміджу Житомирської області.
9. Налагодження нових ділових контактів з потенційними інвесторами.
10. Технічне і технологічне оновлення та зростання обсягів виробництва продукції, в тому числі експортоорієнтованої.
11. Створення умов для сталого розвитку регіону, підвищення рівня життя населення, подолання безробіття.
12. Підвищення обізнаності міжнародної економічної спільноти стосовно інвестиційного потенціалу Житомирської області.
13. Збереження стабільного розвитку існуючих та налагодження нових зв'язків між областю та окремими регіонами іноземних держав.
14. Збільшення експорту товарів та послуг підприємств регіону.

З точки зору управління, ефективність функціонування регіональної фінансової системи залежить від рівня її самостійності; спроможності регіональної фінансової системи забезпечувати як фінансову збалансованість матеріально-сировинних і грошових потоків, так і можливість залучати необхідні фінансові ресурси для реалізації програмних заходів соціально-економічного розвитку; здатності забезпечити його економічний саморозвиток та фінансову безпеку.

При цьому, в умовах об'єктивної обмеженості зовнішніх фінансових ресурсів, значну роль відіграє спроможність як найефективніше використати власний фінансовий потенціал.

Одже, удосконалення механізму фінансового забезпечення регіонального розвитку має здійснюватись з урахуванням таких завдань: раціональне використання власного фінансового потенціалу; пошук ефективних джерел короткострокового та довгострокового фінансування; фінансове забезпечення стратегічних рішень; розвиток фінансової системи регіону та підвищення ефективності фінансового менеджменту на мезорівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадіда М. П., Жук І. І. Концептуальні засади фінансового забезпечення реалізації регіональної політики / М. П. Бадіда, І. І. Жук // Бізнесінформ. — 2014. — № 4 — С. 39-44.
2. Возняк Г. В. Фінансова політика регіонального розвитку: зміст та підходи формування / Г. В. Возняк // Актуальні проблеми економіки. — 2014. — №2 (152). — С. 239-246.
3. «Програма економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2017 рік», затверджена рішенням Житомирської обласної ради № 412 від 22.12.2016 р. Електронний доступ: oda.zt.gov.ua/images/news/2017-11/proekt_programu_2017.pdf
4. Фінанси регіону : теорія, проблеми, практика : Монографія / М. А. Козоріз, А. Я. Кузнєцова, І. З. Сторонянська, Г. В. Возняк. — К.: УБС НБУ, 2010. — 222 с.

Бобунов А. І.,

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри управління та адміністрування
Житомирського інституту МАУП*

Семенюк Т. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри управління та адміністрування
Житомирського інституту МАУП*

МЕТОДИКА ВИБОРУ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ (УР) ЗА СУКУПНІСТЮ ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Управлінські рішення (далі по тексту УР) властиві всім сферам людської діяльності. Саме тому оцінювання їх характеристик має велике значення. Обґрунтованість УР визначається повною та достовірністю експертних знань, глибиною наукового пізнання закономірностей процесів управління, якістю математичних моделей, використаних при формуванні УР. Таким чином, проблема оцінювання обґрунтованості УР є багатокритеріальною та не має універсального розв'язання [1-4].

Аналіз останніх досліджень та проблем: існує декілька методів оцінювання УР. Недоліками цих методів є те, що необхідне знання оптимального значення ефективності УР, порівнянних за своїм обсягом і вирішенням основного завдання. Розвинуті елементарні методи, які передбачають прийняття рішень за сукупністю якісних показників. Їх недоліками є складність отримання та обробка експертних знань.

Формулювання завдання дослідження: розробити методику вибору варіанта УР за сукупністю якісних показників (за критеріями його обґрунтованості), яка базуватиметься на використанні математичного апарату нечітких множин.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Визначимо: $V = \{v_1, v_2, \dots, v_m\}$ – множина варіантів УР; $C = \{c_1, c_2, \dots, c_m\}$ – множина критеріїв оцінки УР.

Задача формулюється наступним чином: необхідно упорядкувати елементи множини V по кожному критерію із множини C .

Хай $\mu^e(v_i)$ – число в діапазоні $[0,1]$, яке характеризує рівень оцінки УР $v_i \in V$ по критерію $c_e \in C$. Тоді критерій $c_e \in C$ можливо представити у вигляді нечіткої множини на $\overline{C_e}$, яка задана на універсальній множині V таким чином :

$$(1) \quad \overline{C_e} = \left\{ \frac{\mu^e(v_1)}{v_1}, \frac{\mu^e(v_2)}{v_2}, \dots, \frac{\mu^e(v_n)}{v_n} \right\}, \text{ де } \mu^e(v_i) - \text{ступінь належності елемента } v_i \text{ до нечітної множини } \overline{C_e}.$$

Для того щоб визначити ступені належності, які входять у (1), сформуємо матриці парних порівнянь (МПП) УР по кожному критерію. Обирається кількість МПП m .

Для критерія $C_e \in C$ МПП має вигляд: $v_1 \quad v_2 \quad \dots \quad v_n$

$$A^e = \begin{matrix} v_1 \\ v_2 \\ \dots \\ v_m \end{matrix} \begin{vmatrix} a_{11}^e & a_{12}^e & \dots & a_{1n}^e \\ a_{21}^e & a_{22}^e & \dots & a_{2n}^e \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{m1}^e & a_{m2}^e & \dots & a_{mn}^e \end{vmatrix},$$

де елемент a_{ij}^e визначається експертом за шкалою Сааті:

- 1 – якщо відсутня перевага УР v_j над УР v_i ;
- 3 – якщо маємо слабку перевагу v_j над v_i ;
- 5 – якщо маємо суттєву перевагу v_j над v_i ;
- 7 – якщо маємо явну перевагу v_j над v_i ;
- 9 – якщо маємо абсолютну перевагу v_j над v_i ;
- а 2,4,6,8 - проміжні оцінки.

Знання МПП дозволяє ранжувати кожне УР $v_j \in V$ по кожному критерію $C_i \in C$.

Якщо видана k -та сторона, то довільний елемент визначаємо:

$$a_{ij}^e = \frac{a_{kj}^e}{a_{ki}^e}, \quad i, j, k = \overline{1, n}, \quad e = \overline{1, m}$$

На підставі принципу Беллмана-Заде найкращим УР будемо рахувати те, яке найкраще за критеріями C_1, C_2, \dots, C_m . Тоді інтегральний критерій оцінки УР:

$$D = \overline{C_1} \cap \overline{C_2} \cap \dots \cap \overline{C_m}$$

Таким чином, найкращим УР слід вважати те, для якого ступінь належності є максимальною.

Розглянемо приклад. За результатом аудиту діяльності підприємства були запропоновані наступні УР:

- v_1 – «Розширення підприємства за рахунок зовнішніх інвестицій»;
- v_2 – «Скорочення штатної структури підприємства»;
- v_3 – «Ризик можливих наслідків».

Для оцінки УР будемо використовувати наступні показники:

C_1 – ефективність УР;

C_2 – рівень евристичності УР;

C_3 – рівень транспарентності УР.

Розглянемо сформовані МПП:

$$A(C_1) = \begin{matrix} & \begin{matrix} v_1 & v_2 & v_3 \end{matrix} \\ \begin{matrix} v_1 \\ v_2 \\ v_3 \end{matrix} & \begin{vmatrix} 1 & 1/7 & 1 \\ 7 & 1 & 7 \\ 1 & 1/7 & 1 \end{vmatrix} \end{matrix}$$

$$A(C_2) = \begin{matrix} & \begin{matrix} v_1 & v_2 & v_3 \end{matrix} \\ \begin{matrix} v_1 \\ v_2 \\ v_3 \end{matrix} & \begin{vmatrix} 1 & 1/5 & 1 \\ 5 & 1 & 4 \\ 1 & 1/4 & 1 \end{vmatrix} \end{matrix}$$

$$A(C_3) = \begin{matrix} & \begin{matrix} v_1 & v_2 & v_3 \end{matrix} \\ \begin{matrix} v_1 \\ v_2 \\ v_3 \end{matrix} & \begin{vmatrix} 1 & 1/6 & 1 \\ 6 & 1 & 6 \\ 1 & 1/6 & 1 \end{vmatrix} \end{matrix}$$

Отримуємо:

$$C_1 = \left\{ \frac{0,46}{v_1}, \frac{0,06}{v_2}, \frac{0,46}{v_3} \right\} \quad C_2 = \left\{ \frac{0,45}{v_1}, \frac{0,09}{v_2}, \frac{0,45}{v_3} \right\} \quad C_3 = \left\{ \frac{0,46}{v_1}, \frac{0,08}{v_2}, \frac{0,46}{v_3} \right\}$$

Використовуючи нечіткі множини $C_1 \div C_3$ отримуємо:

$$D = \left\{ \frac{0,45}{v_1}, \frac{0,06}{v_2}, \frac{0,45}{v_3} \right\} - \text{що буде рейтинговою оцінкою сформованих УР.}$$

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобунов А. І. Алгоритм багатокритеріальної оцінки технічного стану космічного апарата / А. І. Бобунов // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. Технічні науки. — 2000. — Вип. 15. — С. 161–163.
2. Герасимов Б. М. Методы оценки обоснованности решений в интеллектуальных системах / Б. М. Герасимов, Ю. Я. Самохвалов // Сучасні і інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. — 2009. — №2(5) — С. 3–12.
3. Бобунов А. І. Методика вибору варіанта управлінського рішення за сукупністю кількісних та якісних показників / А. І. Бобунов, О. М. Перегуда, А. В. Родіонов // Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем. — 2016. — Вип. 13. — С. 96–101
4. Ротштейн А. П. Интеллектуальные технологии идентификации: нечеткие множества, генетические алгоритмы, нейронные сети / А. П. Ротштейн. — Винница: Універсам-Вінниця. — 1999. — 320 с.

Вонсович Ю. Ю.,*магістрантка спеціальності «Соціальна робота»**Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МОЛОДІ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ

Останнім часом в Україні у різних сферах життя та освітнього процесу відбуваються кардинальні та стрімкі зміни, що призводять до підвищення інтересу працівників соціальної сфери до проблеми соціального обслуговування вразливих категорій. Соціальне обслуговування є важливим напрямом соціальної політики багатьох країн світу, у тому числі й України. Саме тому, сьогодні актуальним є питання щодо формування ефективної стратегії соціального обслуговування молоді вразливих категорій, які навчаються у вищих навчальних закладах нашої країни.

Проблема соціального обслуговування молоді вразливих категорій привертає увагу багатьох вітчизняних та закордонних дослідників. Зокрема, організаційна структура системи соціального обслуговування аналізується у роботах І. Євдокимової, Л. Єгорова, Ю. Ткаченко, та ін. Відповідність теорій та моделей практики соціального обслуговування аналізується у наукових працях С. Григор'єва, Л. Гуслякова, Б.Луніцина, П. Павленка, А. Панова, Л. Топчія, М. Фірсова та ін. Такі вітчизняні дослідники, як М. Вдовина, Ю. Орловський, Є. Холостова, В. Шайхатдинов описують основні принципи здійснення соціального обслуговування.

У науковій літературі існують різноманітні погляди щодо тлумачення категорії соціального обслуговування. Так, на думку Л.Т. Тютті та І.Б. Іванової соціальне обслуговування виступає як один з напрямів соціальної роботи і організаційної форми цього виду соціальної діяльності, яка розглядається як система певних способів соціальної гуманістичної діяльності, спрямованої на адаптацію та соціальну реабілітацію молоді [6, с.245].

Л. В. Лохвицька вважає, що соціальне обслуговування є цілеспрямованою роботою, яка спрямована на задоволення потреб, що можуть виникати у процесі життєдіяльності та соціального становлення молоді. Дослідниця зазначає, що соціальне обслуговування забезпечує гармонійний і всебічний розвиток молоді шляхом надання соціальної допомоги і різних соціальних послуг [3, с.56]. У «Словнику менеджерів освіти, соціальних педагогів та працівників соціально-педагогічних служб» соціальне обслуговування інтерпретується як програми і види діяльності, які націлені на покращення розвитку і добробуту людей. Крім того, такі програми повинні містити соціальну та економічну допомогу тим, хто не здатний самостійно забезпечити задоволення своїх потреб [4, с.98].

Актуальним є підхід Б. Сташкова, який визначає соціальне обслуговування як діяльність соціальних служб із надання безкоштовно чи на пільгових умовах соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги з метою подолання або пом'якшення обставин, які порушують життєдіяльність

особи. Науковець зазначає на тому, що об'єктами соціального обслуговування, зазвичай, виступають люди похилого віку, безробітня молодь, сім'ї з дітьми та інші категорії населення [5, с.77].

Цікавим є підхід О.Г. Карпенко щодо тлумачення поняття соціального обслуговування. Дослідниця зазначає, що соціальне обслуговування є частиною загальної системи соціальної безпеки населення і здійснюється різноманітними соціальними службами. Поняття «соціальне обслуговування» вона розглядає як комплекс державних заходів щодо надання соціальної допомоги та підтримки громадянам, який сприяє збереженню їх соціального здоров'я та подоланню кризових ситуацій, розвитку самозабезпечення і самопомоги. Також дослідниця виділила основні ознаки, які властиві системі соціального обслуговування молоді в Україні: соціальне обслуговування встановлюється відповідно до норм законів держави; соціальне обслуговування завжди гарантується державою; соціальне обслуговування може призначатись молодим людям, які знаходяться у складній життєвій ситуації і не можуть самостійно її подолати; головною метою соціального обслуговування є сприяння молодді у здійсненні її повноцінного життя; соціальне обслуговування може здійснюється як в матеріальній формі, так і у формі соціально-медичних, соціально-побутових, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг та матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації та реабілітації молоді в Україні [2, с.153].

Таким чином, в основі формування системи соціального обслуговування молоді лежать такі керівні принципи, як: принцип адресності; принцип рівної доступності соціальних послуг для молоді незалежно від статі, віку та національності; принцип добровільності; принцип доброзичливості та гуманності; принцип пріоритетності надання допомоги молоді, що перебуває у важкій життєвій ситуації; принцип профілактичної спрямованості; принцип сприяння соціальної адаптації молоді з опорою на власні сили; принцип законності та обліку міжнародних стандартів; принцип конфіденційності [1, с.122].

Варто детальніше охарактеризувати перераховані принципи, за якими здійснюється соціальне обслуговування молоді.

1. Принцип адресності (принцип обліку індивідуальної нужденності). Даний принцип передбачає конкретну спрямованість соціального обслуговування, надання соціальних послуг та соціальної підтримки молоді, яка її потребує. Індивідуальна нужденність тлумачиться як потреба молодої людини в наданні соціальних послуг, з метою сприяння вирішення проблем, які виникають у зв'язку із складною життєвою ситуацією.
2. Принцип рівної доступності соціальних послуг для молоді незалежно від статі, віку та національності. Принцип доступності передбачає, що молодь має вільний доступ до різних соціальних послуг незалежно від мовних, географічних, соціальних або економічних бар'єрів. Доступність соціальних послуг для молоді забезпечується достатньою кількістю соціальних працівників, фінансових ресурсів, а також стандартизацією соціальних послуг.
3. Принцип добровільності. Згідно з цим принципом, соціальне обслуговування здійснюється лише на підставі добровільної згоди молоді. Добровільна згода на надання

соціальних послуг у системі соціального обслуговування молоді завжди оформлюється в письмовому вигляді.

4. Принцип доброзичливості та гуманності. Даний принцип передбачає поважне і гуманне ставлення з боку працівників соціальних служб.

5. Принцип пріоритетності надання соціальної допомоги молоді, що перебуває у важкій життєвій ситуації. Молодь, яка знаходиться у важкій життєвій ситуації, зазвичай, в силу своїх вікових особливостей потребує соціального захисту від факторів, що негативно впливають на її інтелектуальний, духовний, психічний та моральний розвиток.

6. Принцип профілактичної спрямованості. Даний принцип передбачає, що соціальні послуги надаються молоді для подолання складних життєвих обставин або задля попередження причин їх виникнення. Профілактична спрямованість реалізується шляхом раннього виявлення причин виникнення складних життєвих обставин, а також для створення заходів, які спрямовані на їх запобігання.

7. Принцип законності та обліку міжнародних стандартів. Це принцип, який означає, що соціальне обслуговування надається на основі визнання, дотримання та захисту прав і свобод молоді, в тому числі, відповідно до загальновизнаних норм міжнародного права.

8. Принцип конфіденційності. Даний принцип базується на нерозголошенні основних відомостей про отримувачів соціальних послуг, а інформація, що отримана працівниками соціальних служб повинна бути захищена від використання третіми особами [1, с.124].

Таким чином, соціальне обслуговування молоді вразливих категорій є досить складним процесом соціальної структури. Отже, з урахуванням виділених раніше основних принципів, соціальне обслуговування можна тлумачити як окремий вид соціальної підтримки, який являє собою діяльність різноманітних соціальних служб з надання соціально-медичних, соціально-побутових, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг і матеріальної допомоги, а також проведення соціальної адаптації та реабілітації молоді, які перебуває у складних життєвих обставинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григор'єв І. В. Право соціального забезпечення: навчальний посібник [для прикладного бакалаврату] / І.В. Григор'єв. — М.: Юрайт, 2015. — 653 с.
2. Карпенко О. Г. Вступ до спеціальності «Соціальна робота»: навчально-методичний посібник. — К.: «Видавничий дім «Слово»», 2011. — 248 с.
3. Короткий термінологічний словник із соціальної педагогіки, соціальної роботи / уклад. Л. В. Лохвицька, І.І. Доброскок. — Переяслав- Хмельницький, 2007. — 144 с.
4. Словник-довідник менеджерів освіти, соціальних педагогів та працівників соціально-педагогічних служб, консультацій / [Приходько М. І., Приходько О. М., Селіверстова Н. І., Турська О. В]. — Запоріжжя: «Поліграф», 1999. — 132 с.
5. Сташків Б.І. Соціальне обслуговування у системі соціального забезпечення: правові питання / Б.І. Сташків // Право України. — 2005. — № 1. — С. 76 79.
6. Тютя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Л.Т. Тютя, І. Б. Іванова. — К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. — 408 с.

Гайдукевич Г. А.,
кандидат психологічних наук,
завідувач кафедри психології
Житомирського інституту МАУП

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ДЕЯКІ ІНШІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

З точки зору перебудови основ української державності децентралізація виступає майже системоутворюючою реформою, яка передбачає новий етап у розвитку місцевого самоврядування та трансформацію певної частини повноважень, влади у різноманітні регіони держави. З приводу вказаного, впровадження децентралізації, якщо розуміти її як двоступеневий етап реформування влади (див.нище), можливо вирішити не тільки питання припинення збройного протистояння, а й створити умови, за теорією Львівської філософської школи щодо побудови складних систем, яку створив та очолює доктор філософії, професор А.Н. Малюта. Прикладне застосування теорії вказаної школи дозволяє зробити висновок, що побудова в Україні складної державної соціальної системи здібної, як до стійкості, так і до саморозвитку можлива. Не зважаючи на те, що керівництво держави постійно критикується за недбалість реформ, децентралізація є найбільш бажаною оскільки вперше створюються реальні умови законним шляхом зруйнувати тоталітарний принцип побудови України і поступово перейти до побудови демократичного суспільства за зразком найбільш цивілізованих держав у світі.

Запропонована керівництвом держави децентралізація передбачає два важливіших етапи: перший - створення громад, як першоцеглин самоврядування; другий - подальше їх об'єднання. Але фактично другий етап поки що обмежився тільки процедурою укрупнення громад. Об'єднання їх у територіальні історико-культурні регіони, які фактично є прообразами потрібної автономізації, тобто подальшого розвитку самоврядування це справа майбутнього. Фактично мова йде про законний, реформаторський шлях руйнації унітарного принципу побудови держави, який не витримав перевірку часом своєї життєспроможності, доцільності та став одним з факторів важкої соціально-політичної кризи і збройного протистояння.

За задумом децентралізація повинна докорінно змінити психологічну парадигму взаємодії особистості та суспільства. При унітаризмі особистість фактично є звичайним гвинтиком соціальної тоталітарної машини без права на власні історико-культурні відмінності. Завдяки децентралізації фактично передбачається трьох ступеневе включення людини, громадянина у взаємодію з соціальною системою. По-перше, особистість стає членом громади, яка задовільняє першочергові потреби людини: організація соціально-побутового життя у широкому сенсі прозуміння питання. По-друге, особистість стає членом певного історико-культурного середовища, яке задовільняє його

потреби більш вищого гатунку (за пірамідою потреб А. Маслоу) ніж у громаді: це потреби культури, історичної спадщини регіону, ототожнення ментальності та особливостей мовного середовища чи його домінування. По-третє, включення особистості у загально-державну систему інших історико-культурних регіонів і водночас у спільне правове поле їх регулювання, що дозволяє при збереженні власних особливостей бути причетними до інших культурних надбань у межах єдиної держави та по за її межами і, що особливо треба підкреслити, з гарантованою безпекою, яка забезпечується державою. Відразу акцентуємо, що така причетність є запорукою подальшого розвитку будь якого автономного утворення при збереженні його власної стійкості та самобутності (за тією ж загально-науковою теорією А.Н. Малюти).

При науковому вирішенні проблем децентралізації важливе місце належить таким категоріям як "мала Батьківщина" та "велика Батьківщина", тим більше що не володіння науковим розумінням змісту децентралізації може спричиняти безглузді роздуми обивателів щодо сепаратизму (до речі, таких обивателів, імітуючих український патріотизм більш ніж достатньо). До "малої Батьківщини" безпосередньо відноситься історико-культурний регіон з його унікальною самобутністю у тому числі і особливостями побуту, господарювання тощо. Як правило люди народжені у певному етнокультурному середовищі тяжіють до нього усе життя, а від так завжди цінують повагу інших до своєї "малої Батьківщини". Стає зрозумілим чому у сучасній Україні повстало питання про проблемність дійсно патріотичних настроїв щодо відношення до "великої Батьківщини". Відповідь є зрозумілою: в Україні на певному етапі її розвитку зневажили проблематику "малої Батьківщини" і тому пішов з України Крим, а схід, захищаючи свою "малу Батьківщину" вдався до зброї.

Доцільно підкреслити, що особливе ставлення людини до історико-культурного регіону свого походження пов'язано з глибинними психологічними структурами підсвідомості у якості яких виступають архетипи. Щодо "великої Батьківщини", то фактором психологічного єднання виступає соцієтальна психіка [1], яка охоплює свідомість (поступове засвоєння культурних надбань у процесі життя, соціалізації шляхом знаходження у певному соціальному середовищі). З приводу цього свідомо, за певних умов особистість може відмовитись від деяких соцієтальних особливостей, але така відмова майже не можлива по відношенню до архетипічних явищ підсвідомості (ностальгічні почуття та емоції, які можуть зберігатися усе життя де б Ви не жили актуалізуються при спогляданні рідної хати, подвір'я, рідного села, міста). Таким чином стає зрозумілим, що проблематика "малої Батьківщини" є провідною у процесі децентралізації, а ретельна її реалізація визначає джерело, і подальшого патріотизму, і власно єдності самої держави.

Враховуючи приведені роздуми нами вже здійснені певні кроки щодо наукового обґрунтування доцільності автономізації в Україні як складової частини процесу реформування (децентралізації) України, а також процесу припинення війни та відновлення територіальної цілісності держави. У наукових публікаціях вже здійснено обґрунтування доцільності першочергової автономізації, як на Заході [2, с.57-63], так і на Сході [3, с.116-119] держави (враховуючи те, що вказані регіони є провідними пртилежностями у соціальному протистоянні в Україні) і, як приклад того, яким чином Україна повинна підійматися з руїн братовбивчої війни та поступово виходити на шлях побудови перспективної цивілізованої держави у географічному центрі Європи.

Важливо підкреслити, що децентралізацію треба розглядати не як одно миттєвий процес, а як поступовий процес передачі повноважень зпочатку громадам, а з часом і передачу влади у історико-культурні регіони. Децентралізація, як що вона дійсно передбачає перебудову глибинних основ держави, повинна давати можливість мати свій бюджет у регіонах. Поки що керівництво держави гарантує фінансування громад за принципом “скільки треба для вирішення тієї чи іншої потреби”, тобто пропонується без бюджетне існування громад у якості вічних нужденних проханців центральної влади. Зрозуміло, що жодна громада не зможе формувати свій самодостатній бюджет, але такий бюджет може мати історико-культурний регіон. У такому випадку фінансування громад за запропонованим принципом стає реальним і можливим і головне швидким.

Треба акцентувати увагу на тому, що моментом передачі влади у історико-культурні регіони стає момент здібності регіону до формування власного бюджету. При такому формуванні з новою актуальністю встає питання створення державного сектора економіки (у додаток до приватного), який є найефективнішим засобом наповнення дохідної статті місцевого бюджету. Не зайвим буде підкреслити, що створення регіонального державного сектора економіки є запорукою, і фінансування соціальних програм, і розвитку системи соціальних гарантій, пільгової системи і т.і., а також, що вкрай важливо, створення та регулювання необхідної кількості робочих місць з повним виключенням безробіття. Така постановка проблеми пояснює доцільність раніше сформуваної тези щодо створення в Україні економіки змішаного типу, що є запорукою економічної самодостатності нашого суверенітету.

Враховуючи те, що децентралізація є з одного боку поступовим, а з іншого досить складним соціальним процесом, межі впровадження самоврядування, автономізації повинні визначатися потребами перш за все людей. У остаточному чи кінцевому вигляді сучасне суспільство може мати (за світовим досвідом) дві моделі децентралізації: федерація та конфедерація. З точки зору об’єктивної потреби навіть пересічний громадянин України розуміє нагальну потребу у автономізації та переходу до створення

історико-культурних регіонів. Але існує психолінгвістична проблема сприйняття вибору моделі кінцевого процесу децентралізації. Відомо, що українська мова тяжіє до схоластичних схем мислення (тобто більше пов'язана з підсвідомими явищами), руська мова навпаки до раціональних схем мислення (тобто більш пов'язана із свідомістю) [4, с.87-90]. З приводу цього у україномовних людей спрацьовує психологічна асоціація ототожнення “федерація-Росія” і враховуючи ситуацію існуючого міждержавного конфлікту, пропагандистську кампанію, яка обслуговує конфлікт, на психологічному рівні не сприймається власно саме слово “федерація”. Тобто, потреба у передачі влади на місця є, але асоціативне сприйняття певної об'єктивної фразеології пережоджає цьому. Така дихотомія проблеми є об'єктивним психологічним явищем сучасного українського суспільства, а від так потребує поступового та ретельного роз'яснення широкому загалу тих людей яким не байдуже майбутнє нашої держави та відновлення її територіальної цілісності. Доречі, слово “конфедерація” (яка більше тяжіє до руйнації централізації влади) значно простіше або легше сприймається пересічним україномовним громадянином ніж “федерація” оскільки менше асоціюється з тією ж Росією. Взагалі у політичних дискусіях, діловому спілкуванні треба розуміти різницю мовного мислення двох мов, яка іноді стоїть на перешкоді взаємного розуміння україномовних та руськомовних громадян та політиків.

Важливішим психологічним аспектом децентралізації є розширення свободи особистості. Нами у науковій літературі вже обґрунтована необхідність прийняття нової статті до Конституції України щодо права особистості на самореалізацію [5, с.55]. Така самореалізація передбачає у тому числі і вивільнення особистості через право на етнокультурну особливість завдяки автономізації етнокультурних, історичних регіонів та задоволення глибинних архетипічних потреб та відмінностей людей. Пропозиція щодо нової статті до Конституції вже подана до Верховної Ради України.

Децентралізація як складова соціального реформування має чітко виражену антикорупційну складову центральної влади. Дана теза є вкрай актуальною для України яка вийшла у поточному році за обсягами корупції як поширеного соціального явища на перше місце у світі. Варто підкреслити, що марно шукати корупцію у середовищі пересічного громадянина. Корупція в Україні це хвороба влади, а люди до неї не мають ні якого відношення. Сьогодні в Україні досить значний обіг бюджетних грошей завдяки надцентрацізації влади знаходяться у необмеженому розпорядженні деякої групи чиновників. За таких умов кожен з них за невеличкий час може накопичити певний стартовий капітал для власного бізнесу не виходячи з свого кабінету. Зрозуміло, що тільки після введення власної бюджетної діяльності у регіонах значна кількість грошового обігу буде залишатися і працювати на місцях, тобто ніколи не потрапить на рахунки

чиновників центральної влади. Крім того, у боротьбі з корупцією дедалі стає актуальною проблема заборони на приватну комерційну діяльність усім державним посадовцям від Голови сільської Ради до Президента держави, а також народним депутатам Верховної Ради. З приводу цього використання службових можливостей для власного бізнесу (приватної комерційної діяльності, тобто збагачення) є прихованою нормою, оскільки по іншому у ринковій системі як економічній основі держави май же не буває. А від так, по при всі антикорупційні заходи у державі корупційна складова може назавжди залишитися складовою системи влади. Варто підкреслити, що “слуги народу” повинні мати єдине право: це право розбудовувати державу, плідно та досконало виконувати обов’язки за посадою, а також вирішувати проблеми людей за їх довірою та вимогами.

Процес децентралізації в Україні тільки набуває свого поширення та соціально-політичної і будь-якої іншої значущості. Важливо з самого початку усвідомити різноманіття тих явищ які є її змістом та виступають у якості об’єктивних потреб людей у створенні сучасної демократичної держави. У регіонах пройшли вибори до керівництва громад. Цей процес був поєднаний з їх укрупненням. Період щодо об’єднання громад у історико-культурні регіони попереду і до нього вже треба готуватися сьогодні, поступово відновлюючи певні регіональні історичні, етнокультурні цінності як важливішу умову нашого культурного загально державного багатства, а також поступово формувати загальне уявлення про економічну концепцію розвитку свого регіону як гармонічну частину економічного механізму єдиної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Донченко Е. А. Соціетальна психіка. Інститут соціології НАН України. / Е. А. Донченко — К.: Наукова думка, 1994. — 208 с.
- 2 Гайдукевич Г. А. Карпатська Україна як складова модернізації сучасної України. Модернізація українського суспільства в умовах євро інтеграції: [збірник наукових робіт] / за заг. ред. Т. В. Семенюк, С. М. Коляденко, Н. П. Павлик. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2016. — 130 с.
- 3 Гайдукевич Г. А. Децентрализация: восток Украины. Проблемы модернизации Украины: [зб. наук. пр.] МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім”Персонал”, 2008-Вип.4: Матеріали Всеукр.наук.-практ. конф.”Українське суспільство: контури інновацій”, 30 березня 2017 р./ Г. А. Гайдукевич, редкол.:М.Н.Курко (голова)[та ін.]. — 2017. — 348 с.
- 4 Гайдукевич Г. А. Новая генерация Украинцев и государственное двуязычие в Украине. Актуальні проблеми українознавства: [звед.зб.матер.наук.-практ. конф.]. / Г. А. Гайдукевич — К.: МАУП, 2012. — 286 с.
- 5 Гайдукевич Г. А. К развитию ситуации в Украине и конституционному процессу в переходном обществе. Становлення і розвиток української державності : [зб. наук.пр.] / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 — Вип.10: Матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф.”Становлення та розвиток української державності: актуальні проблеми державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку суспільства”, м.Київ, 14 листоп.2013 р./ редкол.: А. М. Подоляка (голова)[та ін.]. / Г. А. Гайдукевич — 2014. — 414 с.

Довженко В. А.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного управління ЖНАЕУ

Дзюба І. С.,
старший викладач
кафедри управління та адміністрування
Житомирського інституту МАУП

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Ефективність публічного управління значно впливає на розвиток суспільства. Правильне поєднання інструментів публічного та інших видів управління забезпечує соціально-орієнтований і динамічний розвиток держави. В Україні публічне управління проходить етап свого становлення. Формування ефективного механізму публічного управління має стати основою реформування публічного сектора, що здійснюється з дотриманням принципу децентралізації.

З 2014 р., відповідно до «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» №333-р від 01.04.2014 р., в Україні розпочато реформу місцевого самоврядування, яка передбачає зміну повноважень органів центральної та місцевої влади і трансформацію системи фінансування. Реформи інститутів влади – це глобальне явище, яке охоплює в даний час і економічно сильні держави, і ті, які тільки стають на шлях самостійного державного розвитку [1]. Це пов'язано з тим, що традиційна модель публічного управління залишалася протягом тривалого часу найбільш часто і широко вживаною, а також найбільш успішною моделлю такого управління, проте в даний час спостерігається перехід до більш нових моделей [7]. В сучасних умовах при організації та здійсненні публічного управління слід враховувати істотне зростання ролі недержавних суб'єктів. Нині спостерігається активна участь громади в процесах державного і соціального управління та формуванні основних напрямів публічної політики. Відповідно до цього підходу роль держави змінюється і вона перетворюється з основного постачальника державної політики на суб'єкта, який забезпечує взаємодію між громадами з різними інтересами, що зводиться до координації та управління такими процесами [8]. Наслідком таких процесів є те, що змінюється набір інструментів, які застосовуються при здійсненні публічного управління [2].

Проблему соціально-економічного розвитку територій потрібно вирішувати зважаючи на сучасні тенденції у політиці країни, розвитку макроекономічної ситуації та із врахуванням регіональних особливостей. Зокрема, у 2014 р. в Україні стартувала реформа з децентралізації. В межах здійснення політики децентралізації влади

12 серпня 2015 р. Кабінет Міністрів України схвалив Перспективний план формування територій громад Житомирської області, який є методичною основою для адміністративного поділу території регіону, який би забезпечував спроможність усіх утворюваних громад. Згідно із цим документом, на території 23 адміністративних районів Житомирщини замість 631 сільської, селищної та міської громад залишається 60 об'єднаних територіальних громад, які самостійно зможуть управляти фінансами, ресурсами та визначати пріоритети розвитку.

Децентралізація влади передбачає: отримання жителями громад послуг: соціальних (субсидії, соціальна допомога, допомога з безробіття, ін.), адміністративних (доступ до реєстрів прав власності, видачу та заміну паспортів, ін.) та комунальних (наближено до місця проживання; отримання у своє розпорядження основного ресурсу місцевого самоврядування – землю, права на встановлення місцевих податків і зборів, достатніх для виконання власних повноважень та стимулювання економічного розвитку в громадах з метою створення нових робочих місць; об'єднання фінансових, майнових та інтелектуальних ресурсів консолідованої громади для покращення якості освітніх, медичних та інших послуг і утримання місцевої інфраструктури (доріг, громадського транспорту, систем тепло-, водопостачання тощо) [4].

Основні положення політики децентралізації співпадають із пропозиціями вчених щодо сприяння громадським ініціативам, підтримки соціальної активності місцевих громад та розвитку соціального партнерства. Отже, зростання повноважень місцевих громад дозволить їм краще зрозуміти потреби, що зумовлені територіальними особливостями, проявляти ініціативу щодо наповнення місцевих бюджетів та самостійно визначати пріоритетність вирішення проблем. Але, поряд з цим новостворені громади змушені взяти на себе більшу відповідальність у сфері соціального захисту та фінансування закладів соціальної сфери. Однак, виникає питання, чи спроможні будуть новостворені місцеві громади самостійно вирішувати проблеми та створювати умови для їх соціально-економічного розвитку. Адже, дослідники відмічають, що створюються значні ризики виконання дохідної частини сільських бюджетів, а, відповідно, й фінансування власних повноважень передусім у частині забезпечення соціально-економічного розвитку відповідної території [5, 6]. Тож постає питання, чи буде відповідати рівень наповнюваності бюджетів новостворених сільських громад розмірам видатків, які потрібні їм для виконання своїх функцій?

Слід зазначити, що процеси формування і використання фондів грошових коштів місцевих бюджетів на сьогодні залишаються залежними від центральної влади. Метою децентралізаційної реформи є сталий розвиток сільських територій, зокрема, законодавче забезпечення збільшення рівня фінансування місцевих бюджетів (шляхом

сплати ПДФО за місцем здійснення підприємницької діяльності (розташування земельної ділянки)) та укладання соціальних угод між суб'єктами господарювання й органами місцевого самоврядування для фінансування розвитку сільської місцевості [3].

Отже, публічне управління в сучасних умовах має поєднувати такі процедури: зниження державних видатків і підтримання сприятливого інвестиційного клімату; подолання супротиву реалізації законної політики і підвищення рівня компетенцій щодо реалізації проектів розвитку; підвищення якості публічних послуг і формування довіри до влади. Заходи політики децентралізації влади вже мають локальний позитивний результат щодо вирішення проблеми соціально-економічного відродження окремих територій, проте є й інші прояви ситуації, зокрема супротив щодо створення об'єднаних територіальних громад чи відсутність вмілого управління створеними громадами. Тож, в сучасних умовах відродження соціально-економічних процесів на сільських територіях потрібно здійснювати адміністрування цього питання на макрорівні та активізуючи ініціативу місцевої громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барциц И. Н. Система государственного и муниципального управления: Уч. курс: В 2 т. Т. 1. / И. Н. Гайдукевич — М.: Изд-во РАГС, 2011. — 464 с. — С. 21.
2. Довженко В. А. Інструменти публічного управління у сфері органічного виробництва / В. А. Довженко // Органічне виробництво і продовольча безпека: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Житомир, 5-6 вересня 2017 р.). — Житомир : ЖНАЕУ, 2017. — 436 с. — С. 325-328.
3. Лазутіна Л. О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації [Електронний ресурс] Л. О. Лазутіна // Глобальні та національні проблеми економіки. — Вип. 6. — 2015. — Джерело доступу: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>
4. Офіційний сайт Асоціації міст України: http://www.auc.org.ua/sites/default/files/decentral_zac_ya_infografika.pdf
5. Тулуш Л. Д. Дохідна база сільських бюджетів в умовах фіскальної децентралізації в Україні / Л.Д. Тулуш // Економіка АПК. — 2015. — № 3. — С. 39–50.
6. Федоренко Ю. Децентралізація влади — «ЗА» та «ПРОТИ». [Електронний ресурс] / Ю. Федоренко. — Джерело доступу: <http://m--p.com/detsentralizatsiya-vladi-za-ta-proti/>
7. Hughes O.E. Public Management and Administration: An Introduction [Публичное управление и администрация]. Third Edition. — New York: Palgrave Macmillan, 2003. — 303 p. — P. 17.
8. Lyall C., Papaioannou T., Smith J. The Limits to Governance: The Challenge of Policy-making for the New Life Sciences [Пределы публичного управления...]. — Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009. — 284 p. — P. 3.

Залібовська-Ільніцька З. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Іщенко А. Ю.,

*магістрантка кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОГНІТИВНОЇ ФУНКЦІЇ СПІЛКУВАННЯ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Спілкування є одним із вирішальних чинників у налагодженні соціальним працівником професійних контактів, засобом самовираження за допомогою мови і мовлення, способом осмислення змісту інформації, пізнання внутрішнього стану спірозмовника, розуміння і вивчення навколишнього світу, особистості, колективу, себе. Непрофесійне спілкування фахівця соціальної сфери породжує страх у клієнтів, спричиняє зниження працездатності, порушення динаміки мовлення, відчуженість та ін. Опис сукупності взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного спілкування соціального працівника стане у нагоді фахівцям соціальної сфери, практикам.

Проблеми спілкування, мовленнєвої комунікації, розвитку комунікативних умінь стали предметом дослідження: *філософів* (В. Андрущенко, В. Вандишева, С. Гессен, О. Охріменка); *психологів* (Г. Андрєєва, Г. Балла, Л. Виготського, Г. Костюка, Л. Петровської, В. Семиченка); *соціологів* (А. Васильєв, Є. Білецького, М. Захарченка, М. Козловця); *педагогів* (А. Алексюка, Н. Абашкіна, Ю. Бабанського, М. Даниленко, В. Кузьміна, А. Кузьмінського, Н. Мойсеюк); *соціальних працівників* (С. Коляденко, З. Залібовської-Ільніцької, С. Ситняківської); *мовознавців* (О. Потебня, Г. Сагач, О. Семенов).

Метою статті є визначення сукупності взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного спілкування соціального працівника. На основі мети, опишемо завдання: вивчення наукових досліджень щодо методики реалізації когнітивної функції спілкування соціального працівника.

Зазначимо, що у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови В. Бусла поняття «методика» тлумачиться як «сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої діяльності» [4; 644], а «спосіб – певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити, досягнути чогось» [4; 1375], «прийом – виконання, здійснення дії за один раз; спосіб виконання або здійснення чогось-небудь» [4; 1117]. Когнітивна функція мови розуміється як «мислетворча» і є засобом формування думки. Соціальному працівнику для ефективного спілкування необхідно навчитися оперувати поняттями у мовній формі, у мовному вираженні.

Реалізувати процес спілкування можливо за таких умов: *наявністю спільного для суб'єктів спілкування комунікативного простору, середовища, яке впливає на суб'єктів інформацією (її змістом, цінністю, новизною), засобами спілкування (невербальними, вербальними, інформаційно-комунікаційними), прийнятими у конкретному правилах,*

моральними нормами, звичаями, мовленнєвими ритуалами; наявність єдиної звукової системи; адекватне розуміння інформації (здатність соціального працівника досягнути зміст, значення інформації); оптимальне поєднання вербальних і невербальних засобів комунікації; попередження і подолання можливих комунікативних бар'єрів; урахування унікальних індивідуальностей суб'єктів спілкування.

Серед прийомів спілкування можна виділити: дотримання порядку аргументів (перший – сильний аргумент, другий – більш слабший, третій – найсерйозніший аргумент), уточнення змісту поняття за допомогою питання, оцінювання запитання (Адже саме запитання може бути неправильним, таким, на яке знайти правильну відповідь неможливо. Слід чітко зафіксувати помилковий характер запитання, тобто дати його негативну оцінку). Спілкування соціального працівника підтримується деякими засобами: вербальними (словесними) і невербальними (міміка, пантоміміка, рухи тіла та ін.).

Зазначимо, що знання і дотримання принципів, правил і конвенцій спілкування є важливим для ефективного спілкування працівника соціальної сфери. Серед найзагальніших вимог до процесу спілкування Ф. Бацевич виокремлює: *принцип кооперації* (максима повноти інформації, максима якості інформації, максима релевантності (не відхилятися від теми), максима манери; *принцип етикетності* (максима тактовності, максима великодушності, максима схвалення, максима скромності, максима згоди, максима симпатії) [3].

Науковці описують правила ведення розмови: те, про що повідомляється, має бути істинним; усе необхідне для розуміння клієнта повинно бути наявним у мовленні; мовець сподівається, що адресат повірить йому; запитання передбачає відповідь; наказ, прохання тощо передбачає виконання дій) [5]. Д. Карнегі до правил ведення розмови відносить ще й правила переконання (*фонові* правила: виявляти повагу до думки інших, ніколи не говоріть опоненту, що він не має рації; оцініть ситуацію очима опонента; виявляйте симпатію щодо думок та інтересів співбесідника; апелюйте до благородних мотивів, впливаючи на думку опонента; *стратегічні* правила: починайте суперечку активно; намагайтесь, щоб опонент не зміг сказати «ні», вибудовуйте ланцюг аргументів так, щоб він завжди був змушений говорити «так»; нехай опонент говорить основний час – так скоріше виявляться його помилки; вибудуйте розмову так, щоб опонент думав, що ідеї, нав'язані йому є його власні; викладайте свою думку так, щоб вони відповідали настроям співбесідника та ін.) [6].

Соціолінгвістичні правила визначають можливість альтернативи, передбачають спільну спів появу в даному контексті різних елементів (фразеологізмів, жаргонів, діалекту), показують доцільність упорядкованості одиниць мовлення. Соціальному працівнику під час спілкування слід враховувати і правила, прив'язані до умов конкретної культури, тобто конвенції (звичаї). Науковцями виділено конвенцію вираження здатності. Мовець каже про свою здатність виконати якусь дію, то слід очікувати виконання цієї дії (наприклад: «А я можу образитись», «А я можу заплакати»). Інша конвенція – висловлення бажання. Слід пам'ятати, що висловлюючи бажання, мовець, як правило просить дозволу на це («Я хотів

би зачинити двері», «Я хотів би допомогти»). Конвенція дозволу показує, що хтось просить дозволу і очікує, що цю дію він виконає («Чи можна зайти?», «Чи допоможете мені?»). Якщо один із мовців каже про свій намір, то слід очікувати, що він це зробить («Я переїду в інше місто», «Я куплю машину»). Це все є складовими методики реалізації когнітивної функції спілкування у роботі соціального працівника [3].

Невербальні компоненти спілкування впливають також на перебіг спілкування, процес організації, впливають на її результат. Учені виділяють декілька класифікацій невербальних засобів спілкування: *акустична* (екстралінгвістика: паузи, кашель, зітхання, сміх, плач); (проксодика: тембр мовлення, тон, висота гучності, спосіб артикуляції); *оптична* (кінетика: міміка, постава тіла, жести, хода, контакт очима); (проксемика: відстань між мовцями, дистанція, вплив території, вплив орієнтацій, просторове розміщення співбесідників); (графеміка (почерк, специфіка підстрічкових і над стрічкових знаків, символіка скорочень); зовнішній вигляд (фізіономіка, тип і виміри тіла, одяг, його стиль, прикраси, зачіска, косметика, предмети особистого вжитку); *тактильно-кінестезична* (такезика: потискання рук, поцілунки, дотики, поглажування, поплескування); *ольфакторна* (запах тіла, запах косметики); *темпоральна* (хронеміка: час очікування початку спілкування, час проведений разом у спілкуванні, час протягом якого триває повідомлення мовця, час хезитації). Своєрідним видом мовлення є дактильне мовлення – ручна абетка, яка замінює усне мовлення під час спілкування глухих людей між собою [3; 5].

Отже, основою методики реалізації когнітивної функції спілкування соціального працівника є процеси породження і сприйняття мовлення. Обидва процеси є когнітивно зумовленими. Спілкування як процес використання мови, торкається всіх складових комунікації, виступає у тісному зв'язку з ними. Слова, вислови є засобом розуміння думки того, хто говорить й одночасно засобом сприйняття змісту думки на основі свого життєвого досвіду. Зазначимо, що для реалізації когнітивної функції спілкування фахівцю соціальної сфери варто підвищувати рівень володіння рідною й іноземною мовами, правильно добирати мовні засоби, синтезувати матеріал для успішного розв'язання соціальних питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація : [підручник] / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарська. — Київ : Центр навчальної літератури, 2004. — 472 с.
2. Александров Д. Н. Риторика : учеб. пособие для вузов / Д. Н. Александров. — М. : МГУ, 1999. — 534 с.
3. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології : навчальний посібник / Флорій Сергійович Бацевич. — К. : Академія, 2006. — 248 с. — (Альма-матер).
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. — Ірпін : ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
5. Залібовська-Ільніцька З. В. Категорійний аналіз базових понять дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів / З. В. Залібовська-Ільніцька // Вісник ЖДПУ. — Житомир, 2004. — № 14. — С. 45–46.
6. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Дейл Карнеги ; [пер. с англ. ; общ. ред. В. П. Зинченко]. — М. : Прогрес, 1989. — 442 с.

Залуський І. Р.,

старший викладач

Житомирського інституту МАУП

Державний радник податкової служби III рангу

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ: МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Національні інтереси України потребують утвердження України як впливової європейської держави, повноправного члена Європейського Союзу. Європейська інтеграція є одним із пріоритетних напрямів державної політики держави для впровадження якої здійснюються послідовні кроки, спрямовані на вдосконалення її координації, планування, реалізації та моніторингу.

Реформування системи оподаткування з урахуванням світових стандартів і законодавства ЄС є важливою частиною подальшої європейської інтеграції України. На сьогодні перед країною стоїть завдання розробки та реалізації нових підходів, налагодження ідеології партнерських відносин між фіскальною службою і платниками податків. Адже виважений баланс інтересів держави та її громадян, взаємна повага і громадянська відповідальність між ними – це основні чинники забезпечення рівноваги в суспільстві, економічного зростання та благополуччя.

Основною метою податкової політики ЄС є створення для компаній різних країн у межах спільного ринку таких правових умов, що відповідали б аналогічним умовам внутрішнього ринку цих країн. Однією зі складових цієї політики є визначення податкових правил, які повинні бути нейтральними з точки зору конкуренції у ЄС і в той же час підвищували б конкурентоспроможність кожної держави на міжнародному рівні.

Сьогодні Україна не ставить перед собою завдання отримати конкретні часові рамки вступу до ЄС, а основна увага приділяється здійсненню внутрішніх перетворень у державі з метою досягнення європейських стандартів.

В першу чергу перетворення стосуються нормативно-правової бази оподаткування, яка в Україні є складною, неоднорідною та нестабільною, а окремі законодавчі норми - недостатньо узгоджені, інколи суперечливі. Найвагомішим кроком в напрямі вдосконалення податкового законодавства є прийняття Податкового кодексу України - документа, що забезпечує ефективність і прозорість процесу адміністрування податків та високий рівень довіри між платником податків і фіскальними органами, сприяє створенню в державі бізнес-середовища, всі суб'єкти якого працюватимуть у рівних умовах.

Серед новацій, що знайшли своє відображення у Кодексі – адаптація українських реалій до європейського досвіду, зокрема, продовження терміну для сплати деяких податків, що сприятиме розвитку інноваційно-інвестиційної моделі економіки України. Передбачено також розширення бази оподаткування при загальному зменшенні

податкового тиску, стимулювання придбання підприємствами енергозберігаючого обладнання, вдосконалення схеми взаєморозрахунків між центральними та місцевими бюджетами.

Податковий кодекс містить норми, спрямовані на стимулювання розвитку бізнесу, забезпечення інвестиційної привабливості держави і, відповідно, забезпечення високих темпів зростання економіки. Він, зокрема:

- забезпечує поетапне зниження податкового навантаження на платників податків шляхом впорядкування ставок податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість;
- запроваджує відстрочення податкових зобов'язань зі сплати податку на прибуток для підприємств, які реалізують інвестиційні проекти, шляхом надання інвестиційного податкового кредиту з податку на прибуток та нових правил амортизації;
- розширює податкову базу та покращує адміністрування податків і зборів;
- впроваджує норми з спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, що дозволять створити належне нормативно-правове поле для подальшого розвитку підприємницької діяльності, а також сприятиме подальшому становленню малого підприємництва в Україні.

Створення ефективної високопрофесійної та підзвітної суспільству державної фіскальної служби, яка реалізовуватиме державну податкову політику, сприятиме наповненню дохідної частини бюджету держави і забезпечить умови для фінансування на належному рівні соціальних програм. Це, у свою чергу, матиме істотний вплив на забезпечення гідного рівня життя громадян та їх соціального захисту. Від цього залежатиме ступінь довіри громадян до держави та міжнародний імідж України.

Для нашої країни європейська інтеграція - це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед, на ринок ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України. — К.: «Правова єдність», 2011 — 488 с.
2. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. // кол. авторів; заг. редакція, передмова Ф. О. Ярошенка. — Ірпінь. — НУДПСУ, 2010.
3. Ковальчук А. Наслідки прийняття Податкового кодексу для українців А. Ковальчук // Актуальні проблеми економіки — 2011. — № 3 — С. 16-28.

Івахненко В. В.,

*кандидат фізико-математичних наук, професор
Житомирського інституту МАУП*

Дідора М.І.,

*кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології
Житомирського інституту МАУП*

РОЗВИТОК ГЕНДЕРНИХ ПІДХОДІВ В ОСВІТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У сучасній українській державі гендерна тематика є одним із актуальних напрямків у розвитку освіти в контексті євроінтеграційних процесів. Відповідно до Указу Президента України від 26.07.05 р. №1135/2005 "Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків", Закону України від 08.09.2005 р. №2866-VI "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" ставиться завдання постійного оновлення змісту освіти відповідно до потреб особистості та її індивідуальних можливостей, здатності до навчання, таланту.

Пошук перспектив вдосконалення освіти пов'язаний з намаганням ефективно розвивати індивідуальні здібності і потенціал кожного студента незалежно від статі. Тому сьогодні все більше вчених сприймає гендерний підхід у педагогіці, що дає реальний шанс змінити на краще систему соціальної диференціації та нерівності за ознаками статі в процесі переходу до демократичного суспільства. Зокрема питанню розвитку гендерних підходів в освіті приділяється велика увага на Міжнародних міждисциплінарних науково-практичних школах-конференціях, що проводяться щорічно за ініціативою Української Асоціації „Жінки в науці та освіті”, Міністерства освіти і науки України, Головного управління освіти і науки Харківської обласної держадміністрації, ХНУ ім. В.Н. Каразіна з метою об'єднання зусиль вчених, викладачів, промисловців та громадських діячів для вирішення сучасних проблем науки та освіти, проблем їх інтеграції та розвитку, посилення їх ролі в процесах демократизації суспільства.

Однією з важливих функцій системи освіти є надання знань членам суспільства та формування у них певних норм і цінностей суспільного життя. Тому саме освіта повинна формувати у молодого покоління гендерну свідомість, яка впливатиме на гендерні відносини.

Гендерна педагогіка – це порівняно нова освітня технологія. Традиційна педагогіка акцентує увагу на біологічних відмінностях статей, намагаючись виховати не абстрактну особистість, а саме чоловіка чи жінку. Розвиток суб'єктивності не враховувався при складанні навчальних програм вищих навчальних закладів, навчальних планів і методик.

По своїй суті гендер визначає соціальну стать людини, її соціально-рольовий статус, можливості в освіті і професійній діяльності. Але навіть тепер, коли поняття гендеру беззаперечно увійшло в сучасну українську та західну соціогуманітаристику, більшість аспектів освіти продовжують бути націленими на психологічні особливості чоловічої статі. В українській мові навіть слово "чоловік" є синонімом слова "людина", а жінка тільки "дружина" чоловіка, тобто його помічника. Ці стереотипи в гендерній соціалізації не спрямовані в майбутнє, а нав'язують поведінку минулого, і від них потрібно відмовитися.

Гендерна рівність означає, що жінки і чоловіки мають однакові умови для реалізації своїх людських прав як рівноправні суб'єкти в економічних, наукових, політичних, соціальних та культуротворчих процесах. Ці права надаються жінкам і чоловікам по праву народження і завдання суспільства забезпечити їх дотримання протягом усього життя. Від цього залежить ступінь цивілізованості суспільства. Тому вкрай важливо більш активно впроваджувати гендерну тематику у педагогічну освіту, зважаючи і на те, що у більшості країн світу, а особливо в країнах Європи, гендерна політика давно вже стала пріоритетом урядових структур та громадських організацій.

В українському суспільстві також стрімко формуються нові гендерні моделі поведінки чоловіків і жінок, відбуваються зміни гендерних стереотипів і практик. Жінки одержали значно більше можливостей для професійної і особистісної самореалізації, що позитивно впливає і на саму жінку, вона одержує задоволення від професійної діяльності і, як правило, від змісту самої діяльності, що спонукає її до досягнення більш високих результатів у роботі.

Проте в Україні ще недостатньо впроваджене гендерне виховання. На сьогодні більшість вихователів дитячих садків, учителів, викладачів вузів (особливо гуманітарного напрямку) переважно жінки. Серед підприємців, керівних кадрів, політиків, видатних державних діячів, видатних учених їх майже немає. Натомість серед безробітних, що мають вищу освіту, жінок переважна більшість. І заробітна плата у жінок у середньому менша ніж у чоловіків. Як не прикро, але це пов'язано насамперед з тим, що суспільство ще не створило для жінок відповідних умов для їх розвитку і плідної праці. Жінка не повинна в жодній сфері відчувати себе приниженою, навіть сімейні обов'язки повинні бути збалансовано розподілені між нею і чоловіком.

Держава повинна гарантувати жінкам-матерям на достатньому рівні фінансове забезпечення, щоб жінка могла дозволити собі принаймі хороший дитячий садочок або няню, помічника по господарству, а всі свої знання, здібності і талант всебічно розвинути у професійній та громадській діяльності. Але цього замало. У суспільстві повинна

ефективно проводиться гендерна політика на рівні роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади.

Потрібно взяти до уваги зарубіжний досвід та українські напрацювання і виділити можливі шляхи забезпечення гендерної політики в країні, а саме: створення комітетів та комісій у державних структурах з метою впровадження гендерної політики в усіх сферах життя; створення відповідної юридично-правової бази та розробка ефективного механізму захисту жінок; визначити законом частки жінок та чоловіків у державних структурах; забезпечити матеріальну та правову підтримку соціальних організацій для вирішення локальних проблем; встановити державний контроль за якісними показниками роботи організацій, що отримують державне фінансування; підтримка наукових досліджень в областях гендерної педагогіки, психології та соціології, тощо. Все це разом буде сприяти формуванню суспільства, орієнтованого на гендерний паритет.

Але гендерне виховання особистості має розпочинатися ще з дитячого садка, школи і продовжуватися у вузі. До змісту освіти потрібно вводити відповідний методологічний і методичний апарат, що містить систему наукових знань про гендер, педагогічні аспекти виховання і освіти як гендерні технології. Непогано було б у вищих навчальних закладах, а особливо в педагогічних, ввести курс гендерної педагогіки.

XXI століття – це період нанотехнологій. Сучасне суспільство вимагає інтелектуальних і творчих здібностей працівників. Тому освітні заклади повинні протистояти традиційним стандартам стосовно статей, давати студентам можливості розвивати свій інтелект, талант, індивідуальні здібності незалежно від приналежності до тієї чи іншої статі.

У гендерному вихованні пріоритетну роль повинні займати сучасні технології навчання: різноманітні види дискусій, ситуаційно-рольові ігри, метод аналізу проблемних ситуацій, інтелектуальні вікторини, проектні технології: організація різноманітних проектів і кампаній, тощо. Це буде стимулювати творчість, ініціативу, уміння аналізувати, самостійно мислити, ставити запитання і давати відповіді, всебічно та критично розглядати проблему, захищати свої інтереси та поважати права та інтереси інших, незалежно від того хто це, чоловік чи жінка. Все це допоможе особистості самореалізуватися в нових соціальних умовах.

Відбуваються певні зміни і у психології. Гендерний підхід допомагає сучасним прогресивно мислячим психологам розвивати універсальну людську психологію, пов'язуючи майбутнє людини з партнерським стилем відносин та взаємодії. Сьогодні боротьба за владу, домінування однієї людини над іншою, однієї держави над іншою можуть привести суспільство до краху.

Основними способами при реалізації партнерської моделі відносин у вирішенні міжособистісних і навіть міждержавних суперечностей виступають співпраця і компроміс. Особливо це актуально для України, яка фактично веде війну з Росією. Головним при перемовинах є діалогічна позиція партнерів незалежно від їх статі, що дасть можливість разом знайти оптимальну альтернативу вирішення проблеми, яка не роз'єднує, а об'єднує протилежні позиції. Можливо для цього потрібно буде зробити і деякі кроки назад і вбік. Така переговорна практика поведінки в конфліктній ситуації веде до того, що взаємодія з суперечливої стає узгодженою, заснованою на спільному інтересі. Таким чином, партнерські моделі відносин та взаємодії фактично є елементами гендерної політики.

Потрібно пам'ятати, що в зв'язку з сучасними євроінтеграційними процесами, розбудовою правової держави та громадського суспільства в Україні, гендерна політика є інтегруючим компонентом усіх складових загального політичного курсу, а рівень правової і політичної культури населення залежить від стану політичних прав і свобод. Україна будує демократичну державу. Будь-які питання в державі повинні вирішуватися з точки зору двох соціально-правових груп – чоловіків і жінок. Це актуальна у всьому світі паритетна демократія, за якої необхідною умовою розвитку держави є гендерна рівність у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків". – http://www.pension.kiev.ua/Ukr/Law_Base/NonFormatted/z-1866.html
2. Гайденко В. Вступ / Гендерна педагогіка: Хрестоматія / Переклад з англ.. В.Гайденко, А.Предборської; За ред. Вікторії Гайденко. – Суми: ВДТ «Університетська книга», 2006. – С.7-8.
3. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004. – 536 с.
4. Попова К.С. Гендерна політика в світлі інтеграції України в Європу / К.С. Попова // Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління. – 8-а Міжнародна міждисциплінарна науково-практична школа-конференція [матеріали конференції]. – Харків, 2008. – С. 294-295.

Коляденко С.М.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальних технологій*

Житомирського державного університету імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Серед закордонних досліджень проблем молодого покоління як специфічної соціальної групи, особливостей її життєдіяльності велику увагу привертають праці відомих соціологів: Л. Розенмайєр (Австрія), І. Велев, П. Мітев, М. Сємов (Болгарія), В. Фрідріх, К. Штарке, Х. Шельський, Д. Майєрс (Німеччина), З. Бекелі (Угорщина), Є. Гідденс, Дж. Ріордан, В. Крістофер (Великобританія), Р. Добсон, Н. Смелзер (США), В. Адамські, Р. Діонізяк (Польща), В. Дубський (Чехія), Л. Махачек (Словаччина), Й. Симхадрі (Індія), С. Іконнікова, І. Ільїнський, В. Лисовський, І. Кон, В. Мордкович, Н. Слепцов, В. Чупров (Росія) та ін.

Проблема студентської молоді розглядається у наступних напрямках: соціально-психологічні аспекти виховання та освіти різних категорій молоді (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Н. Бондарєва, А. Вербицька, Л. Грабовська, М. Дьяченко, Л. Кандибович, А. Капська, Л. Коваль, В. Лісовський, В. Сапогов та ін.); форми соціальної активності молоді, проблеми соціального статусу різних її груп (Л. Анциферова, Є. Зеєр, Є. Климов, Т. Кудрявцев, А. Маркова, Н. Подимов та ін.); визначення інтересів, мотивів, індивідуально-особистісних особливостей студентів у процесі їх професійного становлення (А. Асмолов, Б. Ломов, В. Мерлін, Б. Теплов, А. Чернишов та ін.); психолого-педагогічні питання навчально-виховної роботи та їх врахування у професійній підготовці студентів (І. Герих, М. Гарифулін, Д. Лазарєв, В. Приписнов, Н. Пейсахов, В. Семенов, В. Ткачук).

Ми спираємося на ювенологічний підхід. Загальна парадигма ювенології містить наступні положення:

1. Молоде покоління – основний соціальний ресурс розвитку суспільства, визначальний фактор соціально-економічного розвитку.
2. Успішне вирішення соціально-економічних питань залежить від якісного потенціалу сьогоденної молоді: демографічна та медико-біологічна життєздатність, освітній, професійний та культурний рівень, працездатність, громадянська зрілість.
3. Основною метою суспільства і держави є виховання, освіта, соціалізація молоді як суб'єкта інтенсивного суспільного розвитку.
4. Інноваційні характеристики молодого покоління найбільш успішно реалізується через соціальну політику держави.

Якщо розглянути соціальний портрет сучасної української молоді, то можна відмітити деякі особливості в різних галузях життєдіяльності. Скористаємося результатами загальнонаціонального дослідження «Українське покоління Z: цінності та орієнтири» (2017).

Політика. Молодь України здебільшого не цікавиться політикою. Так, 65% молодих людей не цікавляться взагалі або скоріше не цікавляться політикою. Із віком ця тенденція

зменшується: серед респондентів вікової групи 14-17 років 55% узагалі не цікавиться політикою, тоді як серед вікової групи 25-29 років таких лише 36%. Утім, жоден із запропонованих тематичних фокусів внутрішньої та зовнішньої політики (політика України на загальнонаціональному рівні, політика України на регіональному рівні, політика ЄС, США або Росії) не викликає значного інтересу у молодих людей: варіант відповіді «дуже цікаво» набирає не більше 5% у всіх зазначених випадках.

Найцікавішою для української молоді є політика України на загальнонаціональному рівні: тих, кому дуже цікаво та скоріше цікаво — 13% від усіх опитаних. Тільки 7% респондентів вважають, що інтереси молоді скоріше добре або дуже добре представлені в українській політиці.

Як показують попередні опитування щодо настроїв української молоді, рівень довіри до інститутів державної влади критично низький. Регіональні відмінності полягають у тому, хто недовіряє більше: тоді як у Києві Президенту, Верховній Раді та Кабінету Міністрів не довіряє близько третини опитаних, на Півночі таких — близько половини. На Півночі показник абсолютної недовіри до цих трьох інститутів є навіть більшим, ніж на Сході України — там він коливається від 41% до 46%. Відповідаючи на запитання, наскільки вони довіряють вказаним особам/ установам за 5-бальною шкалою, де 1 — повна недовіра, а 5 — повна довіра, найнижчі показники довіри молоді отримали Верховна Рада (1,81), політичні партії (1,85), Кабінет Міністрів (1,87), суди (1,98) та Президент (2). Найбільше молодь довіряє церкві (2,99), волонтерським рухам (2,98) та армії (2,86), хоча й тут жодному з цих інститутів не вдалося подолати середньої позначки у 3 бали на загальнонаціональному рівні, тобто наблизитися до позначки «4» («скоріше довіряю») та «5» (повністю довіряю).

Також українська молодь не довіряє політичним лідерам більше, ніж особам інших політичних переконань, віросповідання та національності — абсолютну недовіру їм висловили 49% української молоді.

Лише 61% української молоді пишається або скоріше пишається тим, що він/вона є громадянином України. 54% молоді повною мірою або скоріше бачать себе громадянами світу. Щодо європейської ідентичності, то тільки 32% молоді України повною мірою почуваються європейцями. Самовизначення як громадянина світу та європейця найбільш поширене серед молоді Києва та Західної України, найменше — на Сході та Півдні.

Попри поширену думку про те, що українська молодь підтримує ЄС, результати опитування демонструють, що частка молоді, яка повністю довіряє ЄС (7%) або скоріше довіряє (22%), досягає 29% і приблизно дорівнює частці тих, хто взагалі не довіряє (13%) або скоріше не довіряє (15%) — разом таких 28%. Найчастіше (31%) респонденти заявляють про нейтральне ставлення до ЄС.

Ставлення до ООН серед молодих українців є досить поляризованим. Як і у випадку довіри до ЄС, найбільша група серед української молоді (32%) є нейтральною до ООН. Частка тих, хто довіряє або скоріше довіряє ООН, становить лише 23%, тоді як частка тих, хто не довіряє або скоріше не довіряє ООН, досягає 29% респондентів.

Якщо у випадках ЄС та ООН розподіл думок є значною мірою збалансованим, а нейтральне ставлення — найпоширенішим, у випадку ОБСЄ переважають негативні погляди (37%). Наступною за чисельністю групою (після тих, хто не довіряє або скоріше не довіряє ОБСЄ) є «нейтралісти», які складають 27%, тоді як частка тих, хто скоріше довіряє або повністю довіряє ОБСЄ, становить найменше — 19%.

Кожен третій серед молодих українців взагалі не довіряє або скоріше не довіряє НАТО (33%). Лише 4% повністю довіряють, а 16% — скоріше довіряють Альянсу, тоді як 29% лишаються нейтральними. З іншого боку, серед молоді більше прихильників вступу України в Альянс: 33% проти 19%, які це не підтримують.

МВФ лишається організацією, про яку молодь знає або недостатньо, або взагалі нічого. Рівень повної довіри до МВФ становить 4%; якщо додати 10% респондентів, які скоріше довіряють МВФ, то вийде 14%, що є найнижчим показником. Натомість рівень недовіри становить 39% (20% повністю не довіряють, 19% скоріше не довіряють), і це свідчить про те, що молоді українці скептично ставляться до МВФ, тоді як майже кожен третій респондент (28%) демонструє нейтральне ставлення до Фонду, а майже кожен другий не може визначитись або взагалі не може.

Молодь України вважає, що місце їхньої батьківщини — у ЄС. Переважна більшість (60%) вважає, що Україна має вступити до ЄС.

Більшість молодих українців (65%) упевнені, що Україна і Росія перебувають у стані війни. Не погоджуються з цим твердженням лише 4%.

Абсолютна більшість молодих українців не підтримує анексію Криму Росією — йдеться загалом про 68%. Більшість молодих українців вважає, що конфлікт з Росією можна вирішити тільки в тому випадку, якщо Росія поверне Крим, а її військові формування залишать Донбас. Загалом таку думку підтримують 56%.

Освіта. Загалом, молоді українці думають про освіту в Україні гірше, ніж про ту освіту, яку здобули вони самі. Так, менше половини українців (44%) задоволені якістю освіти в Україні, зокрема дуже задоволені — 12%. Багато молодих людей зазначають, що освіта дає скоріше «корочку» (диплом), аніж власне навички, які знадобляться на майбутній роботі. Серед проблем, що спричиняють незадоволеність освітою — корупція, відсутність належної практики та інновацій у навчанні, а також перевантаженість навчальної програми зайвими предметами, які ніяк не пов'язані зі спеціальністю. 45% українців вважають, що не матимуть складнощів з пошуком роботи після закінчення вишу.

Страхи щодо корупції та війни домінують у всіх регіонах. Більше половини української молоді висловлює оптимізм щодо майбутнього країни, а 58% вважають, що майбутнє українського суспільства в цілому виглядає краще, ніж поточна ситуація. Разом з тим, кожен п'ятий українець (20%) вважає, що ситуація залишиться незмінною, тоді як 5% респондентів очікують погіршення.

Сім'я. Українська молодь майже одностайна в тому, як вона бачить своє сімейне майбутнє — 86% респондентів обрали опцію «у шлюбі з дітьми». Найліпшим віком для

одруження і для жінок, і для чоловіків респонденти назвали 25 років. Цей вік для жінок обрали 21% опитаних, а для чоловіків — 25%.

Твердження про поширення серед української молоді «західної моди» на вільніші стосунки, пізні шлюби та життя без дітей видаються перебільшенням. Тенденції, які вже давно стали нормою в країнах Західної Європи, досі лишаються новинкою для України. Щодо незареєстрованих шлюбів, то їх досі незначна кількість, принаймні серед молоді. Відверто віддають перевагу незареєстрованим шлюбам лише 2% респондентів. Більшість опитаних молодих людей, які перебували у зареєстрованому або незареєстрованому шлюбі, цілком задоволені своїми стосунками. Найбільш поширеною в Україні є нуклеарна, або проста, сім'я що складається із двох поколінь — батьків та дітей. Результати опитування також не дають підстав говорити про заміну традиційного типу сім'ї егалітарною моделлю, що базується на гендерній рівності.

Визначаючи важливі фактори у виборі партнера, жінки значно частіше за чоловіків називали економічний. Функція годувальника покладається саме на чоловіка, який має забезпечити фінансове благополуччя сім'ї. Отже, традиції сімейного способу життя в Україні зберігаються, що, однак, зовсім не виключає певної трансформації сімейних відносин з орієнтацією на саморозвиток, індивідуалізацію.

Дозвілля. Покоління 14-29 річних українців — це покоління Z і до певної міри покоління Y (інколи ці два покоління об'єднують під назвою «міленіали»).

Вони народились у кінці 80-х та в 90-х роках, вирости разом зі стрімким розвитком комп'ютерних технологій, поширенням інтернету та появою гаджетів. За способом сприйняття світу, комунікації, розваг це покоління значно відрізняється від своїх попередників: 86% молодих українців має постійний доступ до мережі інтернет (щодня або безперервно), а 91% користуються соцмережами. Дозвілля для молоді має особливе значення, адже це час для радості, відпочинку, позбавлення від стресу та розвитку. Ба більше, те, як молоде покоління проводить вільний час, багато в чому визначає його соціальні зв'язки, суспільну активність та корисність. Що більше уваги приділяється дозвіллю молоді, то краще можна впливати на розвиток молодого покоління, розвиток економіки і навіть рівень злочинності в країні.

Нещодавні дослідження позиціонують дозвілля як те, заради чого молоді люди працюють, а не навпаки: дозвілля, а не робота, стає життєвим пріоритетом. Розуміння цієї тенденції допоможе зрозуміти, як найближчим часом трансформуватиметься ринок праці та економіка по всьому світу. Те, як люди проводять дозвілля, те, яких форм та практик воно набуває, і водночас є віддзеркаленням політично-економічного розвитку суспільства, зокрема й рівномірності доступу до суспільних благ, одним з яких і є можливість якісно провести вільний час. Опитування 8000 міленіалів з 30 країн свідчить, що молоді люди в країнах, що розвиваються мають більш оптимістичні настрої, ніж їхні однолітки у розвинених країнах: 71% з них вважають, що фінансово та 62% емоційно будуть почуватись краще, ніж їхні батьки. Натомість у країнах з розвинутою економікою, ці показники складають лише 36%

і 31%. З іншого боку, дослідження демонструють, що міленіали США та Європи витрачають менше часу на розваги та дозвілля, ніж попереднє покоління. Перш за все, це пов'язано з нижчими доходами. З іншого боку, половина міленіалів у світі досі живе з батьками, що дозволяє їм витрачати половину свого доходу (48%) на розваги і покупки.

Згідно з дослідженням молоді України, здійсненим у 2015 році, молоді люди не могли дозволити собі багато видів дозвілля через відсутність коштів. Йдеться перш за все про подорожі за кордон (62%), подорожі Україною (50%), відвідування концертів та шоу (35%)⁹⁰. Результати нинішнього опитування підтверджують, що подорожі за кордон так і залишаються нездійсненою мрією для багатьох молодих людей: станом на зараз 76% української молоді ніколи не їздили і не їздять за кордон. Варто зазначити, що в 2017 році завершилась лібералізація візового режиму між Україною та Європейським Союзом і протягом найближчих років стане зрозуміло, наскільки безвізовий режим сприятиме тому, що молоді українці почнуть подорожувати до ЄС, навіть попри досить складну економічну ситуацію в державі. Наразі молоді українці проводять дозвілля переважно слухаючи музику, відпочиваючи з родиною та друзями, переглядаючи фільми. Якщо порівнювати з результатами попередніх опитувань, то пріоритети в проведенні вільного часу змінились. Так, у 2003 році молодь найбільше проводила вільний час перед телевізором (76%), зустрічалась з друзями поза домом (54%), ходила в гості або приймала гостей (46%), слухала радіо (41%). Майже кожен 5-ий молодий українець ніколи не читає книжок (18%).

Для більшості українців (83%) здорове харчування має значення. Зокрема для 51% здорове харчування є дуже важливим. Серед жінок цей показник є вищим (55%), ніж серед чоловіків (47%).

Більше половини (54%) молодих українців вживають алкогольні напої час від часу. Ще 11% — у вихідні, 3% — кілька разів на тиждень, 1% — щодня. 28% молоді ніколи не п'ють алкогольні напої. Тих, хто ніколи не вживає алкоголь більше серед жінок, ніж серед чоловіків — 34% та 21% відповідно. Серед тих, хто частіше п'є алкоголь (декілька разів на тиждень/на вихідних), незначною мірою переважають чоловіки. З віком збільшується кількість тих, хто вживає алкоголь. Водночас чверть молодих українців вважає алкоголь неприйнятним.

Половина молодих українців (54%) віком від 14 до 29 років займається сексом, при цьому 20% респондентів мали секс лише з одним партнером.

Завжди користуються методами контролю народжуваності — це половина молодих українців — 53%.

Цінності. Найбільше значення сучасна українська молодь надає таким нематеріальним цінностям, як бути вірним партнеру/партнерці та друзям, а також зберігати незалежність. Для майже 90% опитаних ці речі є важливими та дуже важливими. Високе місце у ціннісних орієнтирах молоді займає сім'я. Для 74% чоловіків, і 83% жінок шлюб є важливим і дуже важливим, однак ще важливішою є наявність дітей.

Найвищий рівень довіри серед молоді спостерігається до членів родини та зменшується з віддаленням від сімейного кола та кола близьких людей.

Що стосується толерантності до різних категорій населення, дослідження показує, що найменший рівень толерантності українська молодь виявляє до наркозалежних та колишніх ув'язнених.

Єдина включена до опитування національна група, що не користується довірою молоді, — роми: зовсім погано або погано до мешкання по сусідству з ними ставляться 56% української молоді. Натомість ставлення до проживання по сусідству з людьми зі США чи ЄС, євреями, внутрішньо переміщеними особами та людьми з Росії здебільшого позитивне: добре або дуже добре до такої перспективи ставляться 57%, 49%, 43% та 41% молоді відповідно, і ще близько третини — нейтрально.

Водночас на запитання, чи самі молоді люди коли-небудь зазнавали дискримінації, понад 90% відповіли «ні», стверджуючи, що не були дискриміновані ні за політичними переконаннями, ні за мовою спілкування, сексуальною орієнтацією, ні за віровизнанням, соціальною активністю чи етнічним походженням. Ставлення молодого покоління українців до дотримання прав вразливих груп населення теж є доволі цікавим. Перш за все, на думку переважної більшості молодих українців, більшість із вразливих груп в Україні мають достатньо прав. До таких груп належать жінки (69% респондентів вважають, що жінки мають достатньо прав), релігійні люди (67%), етнічні меншини (64%), внутрішньо переміщені особи (57%), діти (57%) та самі молоді люди (54%).

До тих, хто найбільш обділений правами в Україні, молодь віднесла людей з інвалідністю та бідних людей — більше половини, тобто 51% і 52% відповідно, вважають, що вони мають недостатньо прав, проти 36 і 38% тих, хто вважає, що ці категорії населення мають достатньо прав.

Насамкінець, права ЛГБТ, тобто населення з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, отримали найбільш неоднозначні оцінки серед молоді.

У цій категорії значна кількість респондентів (порівняно з аналогічними показниками щодо інших категорій населення), 13%, зазначила, що ця категорія має забагато прав. 42% молодих українців вважають, що ЛГБТ мають достатньо прав, 19% — що недостатньо, 27% не змогли відповісти на це питання.

Питання толерантності до нетрадиційної сексуальної орієнтації не очікувано стало у нашому опитуванні «лакмусовим папірцем» для вимірювання толерантності до феноменів різного типу. Виявилось, що молодь України оцінює одностатеві сексуальні стосунки гірше, ніж аборт, ухилення від сплати податків та хабарництво.

Котлова Л. О.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та практичної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Котловий С. А.,

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ПРОБЛЕМА КОНФЛІКТУ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства істотно підвищилися вимоги до здатності зростаючої особистості поводитися компетентно, у складних умовах життя виявляти мобільність, наполегливість, упевненість у собі, поводитися конструктивно. Зміна суспільних пріоритетів, модернізація національної системи освіти на засадах особистісно орієнтованого підходу об'єктивують необхідність посилення уваги до створення в сім'ї та навчальних закладах сприятливих умов для розвитку самостійної, творчої, життєздатної людини з розвинутою самоповагою і почуттям самовартості.

У Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, Плані заходів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо профілактики правопорушень серед дітей і учнівської молоді на період до 2015 року підкреслюється необхідність ужиття всіма навчальними закладами заходів, спрямованих на підвищення моральності в суспільстві, правової культури громадян, утвердження здорового способу життя, запобігання проявам екстремізму, расової та релігійної нетерпимості: впровадження нових педагогічних комунікацій між усіма учасниками навчально-виховного процесу та перетворення закладів освіти на зразок демократичного правового простору та позитивного мікроклімату.

Людина як соціальна істота не може розвиватися поза суспільством, якому притаманні швидкий темп, ритм, чіткість – провідні критерії нашого часу. Впродовж свого життя людина має стати в міру гнучкою, витривалою, щоб зуміти вижити в цьому насиченому конфліктами світі. Конфлікти, як реальність сьогодення, займають значну частину нашого життя, а отже, потрібно якомога раніше здобути знання про закони конфліктної взаємодії, навчитися керувати конфліктом, зробити його конструктивним, набути соціального досвіду володіти своїми емоціями, які б перестали руйнувати наш внутрішній і зовнішній світ. Таким чином, проблема конфлікту та його руйнуючих впливів є однією з актуальних проблем часу, а її вирішення потребує не тільки певних знань, а й бажання самих людей безконфліктно вирішити проблеми, а навчальні заклади, як

провідні соціальні інститути, мають вирішити досить важливу місію – сформувати в учнів соціальний досвід безконфліктної поведінки як основи людських взаємовідносин.

Проблема взаємин людей у конфліктних ситуаціях, відкрите зіткнення позицій, принципові зміни діяльності й настановлень особистості – всі ці та інші соціально-психологічні складові конфлікту вже досить довгий час привертають увагу дослідників. Вивчаються загальні особливості міжособистісних конфліктів (Н. Грішина, О. Дмитрієв, В. Кудрявцев, Б. Паригін, М. Обозов та багато інших), розглядаються внутрішньособистісні конфлікти (Ф. Василюк, О. Донченко, Т. Титаренко та ін.), досліджуються особливості перебігу, причини виникнення, способи попередження та ліквідації конфліктів тощо.

Сьогодні актуального значення набувають дослідження різноманітних конфліктів (О. Анцупов, А. Бандурка, Ф. Бородін, І. Ващенко, Н. Грішина, О. Донченко, Н. Коряк, Г. Ложкін, Л. Петровська, М. Пірен, Н. Пов'якель, О. Шипілов та ін.).

Теоретичними засадами наукових підходів до формування у молоді моральної поведінки стали праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: Т. Алексєєнко, О. Беспалько, Я. Гілінського, В. Гурової, К. Гланзи, А. Капської, В. Корчєнова, І. Ковчиної, Н. Лавриченко, Л. Федотової та ін. Інтенсивною розробкою теоретичних аспектів проблем соціального виховання учнівської та студентської молоді, вивченням соціальних чинників формування досвіду моральної поведінки особистості займаються К. Байша, І. Бєх, І. Зверєва, Т. Іщенко, І. Кон, Г. Лактіонова, А. Мудрик, В. Оржеховська, Ж. Петрочко, І. Рогальська, С. Савченко, Н. Сейко та інші.

За авторством вітчизняних вчених таких, як С. Артемов, Е. Ковальчук, О. Кондратюк, Л. Ларіонова, Н. Ничкало, В. Синявський, Н. Тульнов, Л. Шпак, Ю. Янченко з'явилась низка досліджень, присвячених різним аспектам виховання, адаптації, профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді ПТНЗ. Дослідники вказують на такі основні ланки педагогічної ситуації, які за різних умов можуть бути конфліктогенними: “педагог – учень”, “учень – учень”, “учень – наставник”, “учень – батьки”. Зауважимо, що у зв'язку з особливостями контингенту учнів професійного ліцею та їх онтогенетичного розвитку створюються сприятливі умови для конфліктних форм поведінки.

У той же час потрібно зазначити, що у дослідженнях конфліктних форм поведінки увага приділяється всім віковим групам учнів, однак особливості формування соціального досвіду безконфліктної поведінки учнів професійного ліцею, специфіка причин та соціально-педагогічні умови створення безконфліктного виховного середовища в професійно-технічному закладі освіти досліджені недостатньо.

Проаналізуємо ключові поняття нашого дослідження, зокрема більш повно сконцентруємо свою увагу на категоріях “конфлікт”, “конфліктні форми поведінки” та розкриємо їх види і функції.

Конфлікт – постійний супутник людського буття і суспільного розвитку. Поширеність конфліктів, їх роль у суспільному житті привертала до них увагу ще з часів глибокої старовини. Так, Арістотель, Гоббс, Платон першими описали конфлікт, характеризуючи його як визначений феномен суспільного розвитку та соціальної дії.

Існує майже сто визначень поняття “конфлікт”, які формулюються залежно від сфери діяльності, пізнання, цінностей, оцінок у процесі зміни епох та історичних періодів розвитку суспільства [6]. Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних тенденцій у свідомості окремої особи в міжособистісних відносинах у групі, що пов’язане з гострими негативними емоційними переживаннями [3].

На думку А. Ішмуратова, конфлікт є виявом протиборства, тобто активного зіткнення тенденцій, оцінок, принципів, думок, характерів, еталонів поведінки [4].

Конфлікт потребує певних умов для свого виникнення. По-перше, він можливий лише за наявності двох і більше сторін, причому в процесі розвитку конфлікту виникають тенденції до поляризації сторін для суб’єктів, що протистоять один одному. По-друге, необхідною умовою конфлікту є наявність “дефіциту”, тобто обмеженої кількості матеріальних чи духовних благ, коли всі бажаючі не можуть задовольнити свої потреби в них. По-третє, конфлікт виникає лише тоді, коли сторони намагаються досягти мети за рахунок одна одної. По-четверте, важливим аспектом конфліктних відносин є влада, бо лише маючи її можна контролювати і спрямовувати поведінку іншої сторони [4, с.45].

Конфлікт виникає тільки там, де два чи більше суб’єктів не тільки усвідомлюють розбіжність інтересів, але й активно протидіють один одному. Об’єктивно наявна розбіжність цілей та інтересів, узята сама по собі, ще не створює реальних умов для розгортання конфлікту, підкреслює Г. Ложкін [7].

На думку більшості дослідників даної проблеми, конфлікти виконують у суспільстві такі функції: інформаційна, гносеологічна (пізнавальна), прогностична, виховна, практично-рекомендаційна, ідеологічна тощо. Варто зазначити, що різні функції конфліктів у суспільстві завжди вивчалися і сьогодні досить ретельно досліджуються. Науковці дійшли висновку, що правомірно виокремлювати дві функції будь-якого типу конфліктів: позитивну (конструктивну) і негативну (деструктивну). Як зазначає Е. Еріксон, конфлікт – джерело розвитку, це найпозитивніша його функція, вона набирає форми кризи й стимулює зміни в суспільстві [10]. Осмислюючи типи критичних ситуацій, Ф. Василюк підкреслює позитивну роль, необхідність внутрішніх конфліктів для життя: “Вони сигналізують про об’єктивні суперечності життєвих стосунків і дають змогу

вирішити їх або ж довести до реального зіткнення, що може закінчитися згубно для особистостей” [1, с.34]. Аналогічну сигнальну функцію конфлікти виконують і в міжособистісних стосунках.

Конфлікт – можливість зближення. Інколи бувають проблемні ситуації, які можуть зближувати людей. Соціологи чиказької школи стверджують, що конфлікт – це можливість розмовляти “відверто”, коли особистості, поспілкувавшись, мають порозумітися.

Конфлікт – це можливість розрядки напруження, “оздоровлення” відносин. Він досить активно використовується в педагогічній практиці. А. Макаренко рекомендував вирішувати його методом “вибуху”. Вибухом він називав доведення конфлікту до останньої межі, до такого стану, коли немає можливості для будь-якої тяжби між особистістю й суспільством, коли ребром поставлено питання – бути членом суспільства чи вийти з нього [8].

До позитивних функцій конфліктів також потрібно віднести дієво- впливові заходи на особистісно-суспільні відносини:

- конфлікт не дає системі відносин, що склалася, закріпитися, він штовхає її до змін і розвитку, відкриває шлях до інновацій, здатних удосконалити суспільні відносини;
- відіграє інформаційно-пізнавальну роль, у процесі конфлікту учасники краще пізнають один одного;
- конфлікт сприяє структуруванню соціальних груп, групуванню однодумців;
- конфлікт знижує “синдром покірності”, стимулює активність людей;
- конфлікт стимулює розвиток особистості, виховує у людей почуття відповідальності, допомагає їм усвідомлювати свою значущість;
- у процесі виникнення критичних ситуацій виявляються непомітні раніше чесноти та недоліки людей з їх моральними якостями (принциповість, професіоналізм, стійкість, лідерство);
- розв’язання конфлікту знімає напруження;
- конфлікт виконує також діагностичну функцію тощо.

До негативних функцій конфліктів найчастіше відносять:

- погіршення мікроклімату в колективі, зниження продуктивності праці, відволікання частини людей для вирішення конфлікту (створення для них дискомфорту, витрати на невідпрацьовані за виробничим планом години);
- неадекватне сприйняття та непорозуміння один з одним конфліктних сторін;
- послаблення співробітництва між конфліктними сторонами у процесі конфлікту й після нього;

- конфронтаційні прояви в стосунках, які спрямовані більше на перемогу, ніж на розв'язання проблеми для обох сторін;
- моральні та матеріальні витрати на вирішення конфлікту тощо.

Таким чином, конфлікти відіграють важливу роль в житті як окремої людини, сім'ї, колективу, так і держави, суспільства й людства в цілому. Для того, щоб правильно поводити себе в конфліктах, особистість повинна знати закономірності їх виникнення, розвитку та вирішення.

Конфліктна поведінка, як зазначає І. Орлянський, – це чергування взаємних реакцій, спрямованих на реалізацію інтересів кожної із сторін і на обмеження інтересів опонента [9]. Схожу позицію займає Б. Джелалі, який стверджує, що конфліктна поведінка – це дії, спрямовані на те, щоб прямо чи опосередковано блокувати досягнення конфронтуючою стороною її цілей, намірів, інтересів. На його думку, конфліктна поведінка – це пік у розвитку конфліктів. Вона не може тривати довгий час, і, зрештою, конфліктуючі сторони повинні будуть вибирати одну із двох програм поведінки: 1) знизити рівень напруженості, але зберігати саму конфліктну ситуацію, переводячи її у приховану форму за рахунок часткових поступок протилежних сторін; 2) шукати засобів повної ліквідації конфлікту [3].

На думку Л. Коберник, конфліктні форми поведінки – це такий стиль поведінки людини (фізична, вербальна, непрямая агресія, роздратування, негативізм, образа тощо), який детермінує виникнення та розвиток конфліктів [5].

На основі загального аналізу тверджень науковців щодо сутності конфліктних форм поведінки ми трактуємо даний феномен як вибраний особистістю деструктивний стиль поведінки, який забезпечує виникнення і розвиток конфліктів; це соціальні дії людини, що спрямовані на те, щоб прямо чи опосередковано блокувати досягнення конфронтуючою стороною її цілей, намірів, інтересів.

Таким чином, конфліктна поведінка – це зовнішньо виражений і викликаний потребами особистості мотивований процес, який знаходить своє виявлення у здійсненні вчинків, що порушують соціально-нормативний порядок і не сприяють нормальному функціонуванню та розвитку соціуму. Безконфліктна поведінка – це зовнішньо виражений і викликаний потребами особистості мотивований процес, що спрямований на подолання конфліктів, конструктивний стиль поведінки людини, який знаходить своє виявлення у здійсненні вчинків, що не порушують соціально-нормативний порядок і сприяють нормальному функціонуванню та розвитку соціуму. Дослідниками справедливо підтверджується, що емоційно-когнітивна система взаємодії особистості юнацького віку з різними явищами дійсності визначається характером її ціннісно-нормативних уявлень, змістом морально-мотиваційної сфери, ціннісними орієнтаціями. Поряд із ціннісно-

мотиваційними уявленнями важливе значення у поясненні причин асоціальної поведінки відіграє здатність особистості до саморегуляції і самовиховання, рівень розвитку самосвідомості і самокритичності [2].

Варто підкреслити, що конфліктна поведінка учнів професійних ліцеїв виникає на тлі таких явищ, як зміни у характері стосунків з батьками та педагогами, що виражаються у підвищеній конфліктності з ними, з ровесниками, група яких виступає референтною і відіграє провідну роль у формуванні ціннісно-нормативних уявлень на цьому віковому етапі.

Отже, з огляду на проаналізовані психолого-педагогічні дослідження, конфліктна поведінка даної категорії дітей розглядається нами як результат взаємодії двох чинників: умов мікросередовища (десоціалізуючі впливи сім'ї і навчального закладу, психологічні труднощі і ускладнення, породжені проблемогенним соціумом, деформації у спілкуванні і взаємодії) та індивідуальних особливостей індивіда (суперечності, головна з яких полягає у невідповідності між суб'єктивною готовністю до дорослого життя і об'єктивною обмеженістю можливостей юнаків; психологічні колізії, які перш за все виявляють себе у вибірково-активному ставленні юнаків до оточуючого середовища, спілкування, до педагогічних впливів у сім'ї, суспільстві, до соціально-моральних цінностей і норм, запропонованих найближчим оточенням).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюк Ф. Е. Психология переживания / Ф. Е. Василюк. — М. : Изд-во МГУ, 1984. — 200 с.
2. Двіжона О. В. Психокорекційна робота із схильними до асоціальної поведінки підлітками / О. В. Двіжона // Актуальні проблеми психології. Том. I. : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. — К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2002. Ч.7. — С. 45-51.
3. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів : навч. посібник для студентів ВНЗ / В. О. Джелалі — К. : Наукова думка, 2006. — 320 с.
4. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів / А. Т. Ішмуратов. — К. : Наук. світ, 1996. — 188 с.
5. Коберник Л. О. Сучасне студентство: проблеми конфліктних форм поведінки та їх подолання / Людмила Олександрівна Коберник // Теорія і практика управління соціальними системами : філософія, психологія, педагогіка, соціологія // Щоквартальний науково-практичний журнал. — Харків : НТУ «ХПІ», 2008. — №1. — С. 108 - 116.
6. Корнелиус Х. Знакомство с понятием конфликт / Х. Корнелиус, Ш. Фейр / Хрестоматия по социальной психологии. — М. : Международная педагогическая академия, 1994. — С. 54-76.
7. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика : навч. посіб. / Г. В. Ложкін, Н. І. Пов'якель. — К. : Професіонал, 2007. — 416 с.
8. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: в 8-ми т. Т.1 / А. С. Макаренко; [редкол. : М. И. Кондаков (гл. ред.) и др.]. — М., 1983. — 368 с.
9. Орлянський В. С. Конфліктологія : навч. посібник / В. С. Орлянський. — К. : Центр учбової л-ри, 2007. — 160 с.
10. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. — М. : Мысль, 1996. — 344 с.

Лук'янчук А. М.,
старший викладач кафедри правознавства
Житомирського інституту МАУП

ОГЛЯД МІСЦЬ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД ПІД ЧАС ЗІТКНЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

У КПК України, зокрема в ст. 237 зазначено, що **слідчий огляд** – це процесуальна діяльність уповноважених осіб, а саме: слідчого, прокурора по застосуванню методів і технічних засобів криміналістичної тактики для виявлення, фіксації, дослідження і вилучення із матеріальних джерел інформації, а також встановлення інших обставин, що мають значення для кримінального провадження [1, 6].

Згідно ст. 40 КПК України слідчий безпосередньо відповідає за проведення цієї важливої слідчої дії і несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення її [1].

При огляді місця події в результаті зіткнення транспортних засобів слідчий зобов'язаний:

- Забезпечити охорону місця події та слідів, організувати об'їзд іншим автотранспортом, не причетним до скоєного ДТП (при цьому повинні бути встановлені відповідні дорожні знаки). З метою збереження речових доказів на місці події він повинен провести негайну фіксацію тих слідів і речових доказів, які можуть бути пошкоджені або знищені автотранспортом, не причетним до цього ДТП ;
- Визначити межі огляду місця події, а саме – виявити характер зіткнення – попутне, зустрічне, кутове(поперечне). При цьому застосувати мотузку, стрічку, або інший підручний матеріал, встановити знаки аварійної зупинки [4, 6, 7];
- При проведенні рятувальних робіт, необхідно в першу чергу здійснити фотозйомку і відеозйомку для відтворення первинної картини події, тому що ці методи фіксації обстановки дорожньо-транспортної пригоди мають важливе значення для якісного розслідування (в першу чергу для призначення і проведення автотехнічної експертизи) [4, 5, 6, 7];
- Фотозйомку потрібно здійснювати масштабним способом. При цьому проводити обов'язково такі види фотозйомки як: оглядову, орієнтовну, вузлову і детальну з використанням глибинних лінійних або квадратних масштабів. При оглядовій зйомці необхідно використовувати верхні точки(якщо місце події знаходиться в населеному пункті – із верхніх поверхів будинків і т. і.) [2, 4, 5, 6, 7, 9].

Місце зіткнення на прямолінійній ділянці дороги фотографувати необхідно не менше як з трьох точок вздовж дороги, а саме:

- з першої точки, що лежить на лівій межі дороги;
- з другої точки, що лежить на поздовжній осі дороги;
- з третьої точки, що знаходиться на правій межі дороги [4, 5, 6, 7, 9].

На схемі місця дорожньо-транспортної пригоди відмітити усі точки, з яких проводилося фотографування [7];

- Крім того, обов'язково оглянути детально місце події для виявлення та фіксації всіх слідів і речових доказів, що утворилися під час зіткнення. При огляді такого місця події необхідно звертати увагу на всі об'єкти, пов'язані з аварією. Усі виявлені сліди та інші речові докази, які так чи інакше вказують на ДТП, відмітити табличками з номерами, обвести крейдою і сфотографувати масштабним способом [4, 5, 6, 7, 9];
- Виявити сліди гальмування транспортних засобів, зафіксувати їх початок і закінчення, довжину, ширину, вид (суцільні, переривчасті), розміщення та інтенсивність, а також відмінності слідів, залишених різними колесами. Зафіксувати їх фотографуванням. Сліди гальмування вимірювати необхідно від їх початку до осі задніх коліс. Усі сліди переміщення транспортних засобів, а саме: ковзання, котіння, проковзування зафіксувати також фотографічним способом [4, 5, 6, 7, 9];
- Важливим також є те, що розслідування дорожньо – транспортних пригод значною мірою залежить від визначення місця зіткнення транспортних засобів, необхідно ретельно дослідити обстановку місця події і зафіксувати усі знайдені відповідні сліди [4, 5, 6, 7, 9];
- Потрібно ретельно разом з фахівцем – автотехніком оглянути транспортні засоби, вивчити пошкодження і сліди, їх розміщення, форму, розміри, висоту розміщення від рівня дорожнього покриття, встановити наявність у них частин фарби, деревини, скла, слідів крові і т. і. [4, 5, 6, 7, 9];

Виявлені сліди й предмети сфотографувати і вилучити для призначення по них відповідних автотехнічних та інших судових експертиз [3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]. Під час перевірки технічного стану транспортних засобів за участю спеціаліста з автотехнічних досліджень вилучити поломані чи роз'єднані деталі, вузли чи агрегати, порушення в роботі яких могли викликати ДТП або вплинути на її розвиток [6, 7].

Категорично забороняється слідчим повертати власникам транспортні засоби без ретельного дослідження їх ходової частини, гальмової системи та рульового управління, а також світлових приладів(при зіткненні в темну пору доби) [7].

- При проведенні цієї слідчої дії необхідно визначити видимість і оглядовість із робочого місця водія кожного транспортного засобу і провести фотозйомку;
- При огляді місця дорожньо-транспортної пригоди вночі або за несприятливих кліматичних умов, його слід оглянути повторно вранці, після закінчення дощу, туману і т.д.;
- При огляді транспортних засобів, які зіткнулися в темряві, необхідно звернути увагу на справність передніх фар, габаритних ліхтарів, відповідність світлових приборів технічним характеристикам транспортного засобу. Пошкоджені лампочки необхідно вилучити для визначення режиму їх роботи при зіткненні. Також обов'язково необхідно знайти й вилучити пошкоджену нитку накалювання лампочки ;

У протоколі огляду місця дорожньо-транспортної пригоди поряд з іншими даними вказати тип фотоапарата, який застосовувався, вид об'єктива, його фокусну відстань, умови фотозйомки, час початку зйомки і закінчення. Обов'язково слідчий повинен скласти масштабну схему як додаток до протоколу [1, 4, 5, 6, 7, 8, 9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року (Чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 01.09.2017 р.) ч. 1, ч. 2, ч. 5 ст. 40, ст. 69, 70, 71, 72, 101, 102, 237. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.google.com.ua/search>
2. Біленчук П. Д., Гель А. П., Салтевський М. В., Семаков Г. С. “Криміналістика”(криміналістична техніка) / П. Д Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков — Курс лекцій. МАУП : К., 2001, С. 118 – 127.
3. Біленчук П. Д., Курко М. Н., Стахівський С. М. Проведення судових експертиз : Довідник/ П.Д. Біленчук, М.Н. Курко, С.М.Стахівський. — К., 1995.
4. Разумов Э. А., Молибога Н. П. «Осмотр места происшествия» Э.А. Разумов, Н.П. Молибога — К., 1993. —188 с.
5. Фиксация результатов осмотра места происшествия: Справочное пособие для следователей — К., 1981.
6. Салтевський М.В. “Криміналістика”(у сучасному вигляді)/ М.В. Салтевський — К.,: Кондор, 2006, гл. 8, 9, 11, 12, 25, 35, 36, 42, 43, 63. — 264 с.
7. Збірник методичних рекомендацій з питань розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ — МВС, Головне слідче управління — К., 2001 — під редакцією П.В. Коляди.
8. Закон України “Про судову експертизу” від 25.02.1994. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.google.com.ua/search>
9. Криміналістика: підручник / В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. — К.,: “Центр учбової літератури”, 2015 — 544 с.

Меліченко Т. Д.,

*старший викладач кафедри психології
Житомирського інституту МАУП*

Якимець В. М.,

*доктор медичних наук, професор кафедри психології
Житомирського інституту МАУП*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ КЛІМАКТЕРИЧНОГО ПЕРІОДУ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційного процесу у світі важливою ознакою життя є майже однакова дія соціальних чинників на особливості та динаміку психосоціальних показників розвитку чоловіків та жінок. Але це не означає, що нівелюється дія біологічних чинників.

Існують три періоди, коли біологічні фактори задають суттєві відмінності у житті та розвитку чоловіків і жінок: 1) період статевого дозрівання, який у дівчат починається приблизно на 2-3 роки раніше, ніж у хлопців; 2) дітородний період; 3) період настання клімактерію, що у чоловіків настає на 10-15 років пізніше, ніж у жінок.

Очевидно, якщо перші два періоди пов'язані з позитивним сприйняттям своєї ролі у психосоціальному розвитку людини, то період настання клімактерію несе переважно негативне забарвлення та пов'язаний з виникненням великої кількості проблем, як психологічних, так і соціальних.

У психологічній науці визнано, що криза зрілого віку (45-50 років) у жінок збігається з настанням клімактеричного періоду. Даний збіг робить цей період більш важким і складним. Встановлено, що найбільш критичними у житті жінки є періоди перебудови гормонального статусу. Зазвичай, вони супроводжуються яскравими реакціями у всіх функціональних системах організму як у жінки, так і у чоловіка. Це стосується як соматичного, так і психічного рівнів [1].

Наукові роботи, які присвячені особливостям перебігу клімактеричного періоду, що з'являються в останні роки в науковій літературі, належать, в основному, лікарям та містять результати досліджень гормонально-метаболічних особливостей організму жінки (В.Е. Балан, Е.М. Вихляєва, В.В. Поворознюк, Я.П. Сольський). Разом з тим роботи, присвячені розкриттю проблемам емоційного реагування жінки в клімактеричному періоді поодинокі (А. Веннінга, М. Джабашвілі, В.Д. Менделевич, Н.О. Тювіна, Y. Sawood, J. Shepherd), а проблеми емоційного реагування на перебіг клімактеричного періоду у чоловіків і жінок потребують подальшого вивчення.

Мета дослідження полягає у конкретизації емоційних проявів, що виникають у жінок та чоловіків в клімактеричному періоді.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Клімактеричний період – це період життя жінки, який починається безпосередньо до припинення менструацій (менопаузи) і триває що найменше рік після менопаузи. Проте, у медичній літературі існує велика

плутанина щодо цих термінів. Менопауза – це остаточне припинення менструацій внаслідок втрати яєчниками фолікулярної функції (функції дозрівання яйцеклітин).

Клімакс триває 8-10 років, протягом яких організм жінки намагається пристосуватися до дефіциту жіночих статевих гормонів. Клімакс у жінок проходить дуже індивідуально. Окремі жінки практично не помічають настання цього періоду, якщо не враховувати припинення менструацій. У деяких його симптоми настільки сильні, що роблять життя жінки нестерпним. В переживаннях жінки під час менопаузи і після неї оживають тривоги дівчинки-підлітка: знову образ тіла і власна привабливість стають важливими факторами емоційного переживання образу себе.

Організм кожної жінки індивідуальний, але все ж таки існують медичні критерії, що визначають, коли чекати клімаксу. Період з 44 до 52 років для нього вважається нормою. Припинення місячних до 40 років – передчасний клімакс, в 40-43 роки – ранній, а після 52-х – пізній. До найбільш поширених симптомів, які є сигналами наближення менопаузи, можна віднести: нерегулярні місячні, припливи, які, зазвичай, є найнеприємнішим симптомом, інші порушення психовегетативного характеру: порушення сну, запаморочення і прискорене серцебиття. Менш поширені такі симптоми, як оніміння або поколювання в руках і ногах, серцебиття, неувважність і навіть втрата свідомості.

Серед психоемоційних розладів у жінок в клімактеричному періоді зазначаються: емоційно-психічні порушення, зниження пам'яті та уваги, погіршення працездатності, дратівливість, емоційна нестійкість [2].

Дуже неприємним супутником клімаксу є клімактеричний невроз, симптоми і лікування якого сильно різняться в залежності від серйозності патології. Найчастіше виникає невротична депресія, рідше – істеричний, фобічний і астенічний неврози. Якщо у когось з родичів виникла подібна проблема, слід неодмінно надати всіляку підтримку. Найчастіше членам сім'ї складно терпіти постійну дратівливість дружини або матері, однак необхідно не ображатися, а розуміти – це не прояв поганого характеру, а хвороба. Спокій, любов і розуміння близьких незамінні при неврозах.

У чоловіків клімакс розпочинається дещо пізніше, ніж у жінок. Виділяють: ранній клімакс – до 45 років, звичайний – від 46 до 60, пізній – після 60 років. Все залежить від ряду факторів, головний з яких – дотримання здорового способу життя.

Клімакс у чоловіків проходить не так яскраво, а поступово змішується з ознаками старості. Якщо у жінок він чітко пов'язаний з втратою репродуктивної функції, то багато чоловіків стають батьками в досить солідному віці. У чоловіків, як і у жінок, під час клімаксу відбуваються вікові зрушення гормональної системи, загального обміну речовин, що також позначається на статевій і репродуктивній функціях. Знижується не лише здатність до запліднення, але і статевий потяг, тривалість статевого акту і яскравість оргазму. Втрату інтересу до сексу в цьому віці чоловіки схильні виправдовувати перевантаженістю на роботі і стресом. На фоні гормональної перебудови у чоловіків може виникнути аденома простати.

У чоловіків, на відміну від жінок, немає періоду менопаузи, зазвичай, всі зміни відбуваються поступово: повільно знижується в крові рівень андрогенів – чоловічих статевих гормонів; відбуваються зміни в серцево-судинній системі, іноді виникають судинні кризи (приливи жару, почервоніння обличчя, головний біль, запаморочення, нудота); спостерігаються напади тахікардії – прискорення пульсу, підвищення артеріального тиску [3].

При зниженні в організмі основного чоловічого гормону – тестостерону, який діє як антидепресант та психостимулятор, відбувається порушення психоемоційного стану: чоловіки стають надмірними егоїстами, іпохондриками з нав'язливою хибною думкою про безповоротну втрату здоров'я і всіх радощів життя. Вважається, що приливи жару до голови, що супроводжуються підвищеним потовиділенням, характерні тільки для жінок після 50 років, проте такі симптоми можуть проявлятися і у чоловіків. Але клімаксу не слід боятися, не варто робити з цього життєвої трагедії. Необхідно розумно і спокійно увійти в свій біологічний вік, не ускладнювати його, а навпаки, робити все можливе, щоб надовго зберегти гарне здоров'я і самопочуття. При малій вираженості проявів клімаксу психічних наслідків в період постменопаузи спостерігатися вже не буде. Серйозних лікувальних заходів потребують ті, у кого невротична симптоматика впливає на нормальну життєдіяльність, приводячи до дезадаптації в соціумі. Перш за все, потрібно завжди дотримуватися здорового способу життя, позбутися шкідливих звичок, займатися спортом, регулярно відвідувати лікарів. Якщо ж прояви клімаксу виходять за фізіологічні межі і призводять до розладів важливих функціональних систем організму, тоді виникає потреба у спеціалізованому лікуванні. При цьому, терапія має бути комплексною.

Висновки. Настання клімактеричного періоду є закономірним фізіологічним інволюційним процесом в організмі як чоловіка, так і жінки. Встановлено, що у більшості жінок в клімактеричному періоді значно знижується рівень самовпевненості, виникає негативне ставлення до себе, зростає внутрішня конфліктність, що призводить до порушення психоемоційного стану. Чоловіки також стають надмірними егоїстами, іпохондриками з нав'язливою хибною думкою про безповоротну втрату здоров'я і всіх радощів життя. В цілому можна сказати, що клімакс у чоловіків спостерігається рідше, ніж у жінок, він настає пізніше і протікає довше, іноді протягом декількох років. Головне підготуватися до нього заздалегідь, вивчити деяку інформацію, щоб зустріти цей період без паніки і стресів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астахов В.М., Бацилева О.В. Деякі результати психодіагностичного обстеження жінок, які перебувають у клімактеричному періоді // 36. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. — Т. V, Ч. 4. — К., 2003. — С. 11-15.
2. Бацилева О.В. Експериментальне дослідження психоемоційного стану жінок у клімактеричному періоді // Психологічний вісник / О. В. Бацилева . — Випуск 1. — К., 2003. — С. 207-210.
3. Вартапетов В. А., Демченко А. Н. Климакс у мужчин/ В. А. Вартапетов., А. Н. Демченко // Регуляция функций в различные возрастные периоды. — Киев., 1966. — С. 46-63.

БЕЗПЕКА ЯК СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА УСПІХУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Постановка проблеми. В зв'язку з переходом до ринкових відносин в Україні частіше використовуються поняття "соціальний захист", хоча це поняття і було притаманне українському суспільству. Необхідність створення соціальних амортизаторів ринкових ризиків сприяло формуванню сучасних систем соціального захисту у всьому світі. Соціальний захист включає комплекс заходів, які спрямовані на створення безпечного соціального середовища людини. Зокрема, у ст. 46 Конституції України проголошується, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також: у старості та інших випадках, передбачених законом.

Отже, соціальний захист обумовлюється певним рівнем матеріальної забезпеченості, у вигляді підвищення доходів, захисту добробуту населення.

Виклад основного матеріалу. «Соціальний захист — це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. Організаційно-правові заходи передбачають створення інститутів соціального захисту і законів, які повинні керувати їх діяльністю, економічні — формування механізмів перерозподілу доходів, тобто стягнення податків та інших платежів і трансфертів» [1].

Соціальний захист і соціальна безпека. Результатом даних заходів є стан захищеності (або безпека) людини, особи.

Мета соціального захисту. Добробут населення – це завдання соціального захисту. Під добробутом розуміють відсутність хвороб і можливість задовольнити основні потреби населення, які змінюються в часі й просторі. Системи соціального захисту спрямовані на задоволення специфічних потреб окремих груп населення. Таким чином, основна мета соціального захисту передбачає можливість кожного члена суспільства (незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності) вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності.

В свою чергу, соціальна безпека – це безпека людини, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

В останні роки реформування суспільного життя в усіх сферах не призвело до позитивних змін, які б мали сталий, системний характер, не забезпечили глибинних змін у соціальній структурі суспільства та у суспільній свідомості. Ліквідація попередньої системи соціального забезпечення в ході реформування економіки не отримала очікуваного результату. В даний час владою держави визнано, що запропонована модель ринкових

перетворень в Україні виходить за рамки конституційно визначених пріоритетів суспільного розвитку. Соціальний стан українського суспільства вказує про те, що основні соціальні ризики – бідність, відчуженість значної кількості громадян від суспільного життя, звуження їх доступу до освіти, медицини і культури – набувають великих масштабів, які можуть становити реальну загрозу національній безпеці держави. За основними соціальними показниками світового цивілізаційного розвитку Україна продовжує перебувати на небезпечній межі.

Тривала соціальна проблема в українському суспільстві виступає як основний чинник виникнення та розвитку загроз в різних напрямках національної безпеки:

- дестабілізація суспільно-політичних процесів;
- загострення конфліктів на національному і релігійному ґрунті;
- формування сепаратистських настроїв в окремих регіонах та групах населення;
- зневіра у дієздатності влади;
- вимивання з країни кваліфікованої робочої сили тощо.

Рада національної безпеки і оборони України серед основних факторів, що зумовлюють актуальність проблематики соціальної безпеки держави, виділяє наступні.

По-перше, сучасний стан та темпи оздоровлення економіки України об'єктивно не можуть у повній мірі забезпечити реалізацію державою конституційно і законодавчо закріплених зобов'язань у сфері соціального захисту населення. Так, постійно не виконуються зобов'язання держави щодо фінансування системи охорони здоров'я, освіти, культури та науки [3].

Для забезпечення норм соціального захисту не вистачає бюджетних коштів, на надання пільг і допомоги соціальним групам. Нині в Україні діють понад 40 нормативно-правових актів, що регулюють надання більше 100 видів пільг та допомоги, фінансування яких у повному обсязі виходить далеко за можливості бюджету.

По-друге, за останні роки відбувається прискорений процес диференціації доходів населення в Україні, що зумовило до розшарування суспільства за майновою, культурно-освітньою, професійною та іншими соціальними ознаками.

По-третє, не створено умов для формування середнього класу в Україні.

Таким чином, питання про стан соціальної безпеки, як однієї із складових національної безпеки, є актуальним для України на сьогоднішній день. Одним з базових національних інтересів є соціальна складова в системі суспільно-політичних і економічних пріоритетів України.

Ефективна соціальна політика зумовлює ставлення громадян до впроваджуваних реформ, до державних інституцій, політичних партій і окремих політиків, і в цілому - до державності і незалежності України. Від якості та динаміки вирішення даних питань залежить нашої країни в колах світової демократичної спільноти.

Висновки. Система національної безпеки є важливим чинником в процесі державотворення. Адже саме від неї залежить забезпечення узгодженої внутрішньої і

зовнішньої політики, своєчасне виявлення загроз національним інтересам країни та вжиття заходів для їх захисту. Соціальна безпека у системі національної безпеки є передумовою її розвитку. Наявність соціальних проблем свідчить про необхідність проведення теоретичних досліджень з проблем соціальної безпеки України та шляхів їх реалізації.

Однак, підсистема соціальної безпеки як частина системи національної безпеки не в повній мірі відображає її зміст. Відсутні теоретико-методологічні розробки для визначення співвідношення між соціальними інтересами, соціальними загрозами та основними напрямками державної політики при здійсненні соціальної безпеки. Проблеми соціальної безпеки ускладнюються через невідпрацьованість теоретичних і практичних проблем, які пов'язані з невизначеністю функцій та повноважень в процесі їхньої взаємодії.

На сучасному етапі в Україні не впроваджена систематизація показників та індикаторів соціальної безпеки, визначення їх критичної межі.

Для динамічного розвитку соціально-економічних та політичних реформ у суспільстві необхідно направити соціальну енергію мас на благо національного прогресу. Для цього потрібна наукова розробка питань соціальної безпеки та її впровадження в практику соціального управління.

Перед науковцями постала проблема адаптації ідей та розробка стратегій безпечного соціально-економічного, політичного та суспільного розвитку, впровадження їх в громадській думці та свідомості політиків. Має створюватися нова матриця соціального розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми / Н. П. Борецька — Донецьк, 2001.
2. Кудрявцев В.Н. Механизм і соціальної деформації / В. Н. Кудрявцев // Вопросы философии. — 1998. — №11. — С. 3- 13.
3. Національна безпека України, 2004-2006 рр.: Наук. доповідь НІСД / О.Ф.Бєлов та ін. / РНБОУ, Нац. ін-т стратегічних досліджень. — К.: НІСД, 1997. —198 с.
5. Смелянцев А. П. Сутність феномену загроз інтересам безпеки України/ А. П. Смелянцев // Наукові записки "Харківського військового університету. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. — Харків: ХВУ, 2000. — Вип.УІІІ. — С.127-130.
6. Соціальна безпека: пошук нової парадигми: 36. наук. ст. — К.: Атопол, 2003. —151 с.
7. Чапська І. Майновий стан громадян у суспільстві, що трансформується / І. Чапська // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 1999. — №3. — С.63-75.

Муляр Т. С.,*доцент кафедри менеджменту організацій, завідувач економічного відділення
Житомирського агротехнічного коледжу*

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стратегії розвитку підприємства є результатом взаємодії об'єкта та суб'єкта стратегічного управління. Ціль життєдіяльності підприємства реалізується в її стратегії. Формуючи стратегію, підприємство враховує поведінку своїх конкурентів, споживачів та держави.

За І. Ансоффом, стратегія – складне і потенційно потужне знаряддя, за допомогою якого сучасна фірма може протистояти мінливим умовам” [1, с.68]. А. Чандлер у своїй науковій праці “Стратегія і структура” дає більш широке тлумачення поняття стратегії як визначення головних довгострокових цілей і задач підприємства, прийняття курсу дій та розподіл ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей” [2].

Сучасним менеджерам доводиться ретельно аналізувати зовнішнє середовище для своєчасного внесення змін у вибраний курс підприємства. Вони повинні добре знати усі аспекти діяльності підприємства, його сильні та слабкі сторони, щоб передбачити, які саме зміни принесуть йому успіх.

Однак для того, щоб розроблена стратегія була успішно реалізована, потрібно прикласти значних зусиль по вдосконаленню самого процесу її розробки. У зв'язку з цим постають питання вдосконалення методики розробки стратегії, яка б інтегрувала стратегії різних напрямків діяльності підприємства і враховувала фактори, які впливають на кожен із стратегічних рівнів і на стратегію в цілому.

Проблемами дослідження стратегії розвитку підприємства займалися як вітчизняні так і зарубіжні вчені, а саме: І. Герчикова, Т. Примак, Н. Туленков, З. Шершньова, І. Ансофф, П. Друкер, Б. Карлоф, Ф. Котлер, Г. Мінцберг, А. Саймон, Дж. Стрікланд, А.Томпсон, А. Чандлер.

Кожне підприємство, фірма, організація яке вважає себе конкурентоспроможним і хоче досягти певних успіхів у будь-якій сфері має керуватися не тільки ситуацією на ринку сьогодні та оцінювати минулий досвід. Воно повинно чітко розуміти, як йому себе поводити завтра, через рік, через п'ять років. Для цього підприємство повинно визначити свою політику та напрямки діяльності на майбутнє. Ці напрямки повинні бути визначені серед наявних своїх переваг на ринку. Тому обрання певної стратегії є першочерговим завданням для досягнення успіхів.

На жаль, не всі підприємства це розуміють, особливо це стосується сільськогосподарських підприємств. І це, як правило, призводить до гальмування їхнього розвитку.

Існуючі традиційні стратегії управління маркетинговою діяльністю підприємства умовно можна розділити на такі три групи: стратегії утримання конкурентних переваг, стратегії зростання, конкурентні стратегії.

Дослідження поточного ринкового положення підприємства виконано за допомогою багатовимірної матриці «МакКінсі-Дженерал Електрик». Побудова цієї матриці передбачає такі етапи: формування показників за факторами «привабливість ринку» та «конкурентоспроможність»; для кожного показника в межах кожного з двох наведених факторів визначаються коефіцієнти вагомості.

Таблиця 1

Параметри стратегії «МакКінсі-Дженерал Електрик» для ПОСП «Іванківське»

Показники	Коефіцієнт вагомості (К)	Ранг (Р)	Загальна оцінка
За фактором «привабливість ринку»			
Місткість ринку	0,2	5	1,0
Темп росту ринку	0,2	2	0,4
Рентабельність	0,1	3	0,3
Рівень конкуренції	0,1	5	0,5
Бар'єри виходу на ринок	0,1	1	0,1
Наявність і доступність матеріально-технічних ресурсів	0,2	3	0,6
Можливості нецінової конкуренції	0,1	2	0,2
Разом	1	–	3,1
За фактором «конкурентоспроможність»			
Відносна доля ринку	0,1	2	0,2
Витрати	0,2	2	0,4
Особливі властивості	0,2	2	0,4
Ступінь освоєння технології	0,2	4	0,8
Метод продажів	0,1	2	0,2
Імідж	0,2	1	0,2
Разом	1	–	2,2

Джерело: власні дослідження.

Нами проведена оцінка положення ПОСП «Іванківське» на регіональному ринку. Результати розрахунку параметрів матриці «МакКінсі-Дженерал Електрик» наведено в таблиці 1. За результатами розрахунків будемо поля матриці: на горизонтальній лінії відкладається фактор конкурентоспроможності в межах від «5» до «1», на вертикальній

лінії відкладається фактор привабливості ринку в межах від «1» до «5». Поле матриці розділяється на 9 квадратів. Лінії розподілення проходять відповідно через значення 2,33 і 3,67. Положення досліджуваного підприємства в матриці визначається, відкладаючи його узагальнену оцінку за факторами конкурентоспроможності й привабливості ринку. Побудовану матрицю для оцінки положення обраного підприємства на ринку зображено на рисунку 1.

Отримані результати свідчать, що привабливість галузі посередня, а конкурентоспроможність підприємства досить низька. За допомогою матриці визначається чотири найхарактерніші позиції, що зображені в кутках матриці (рис. 1).

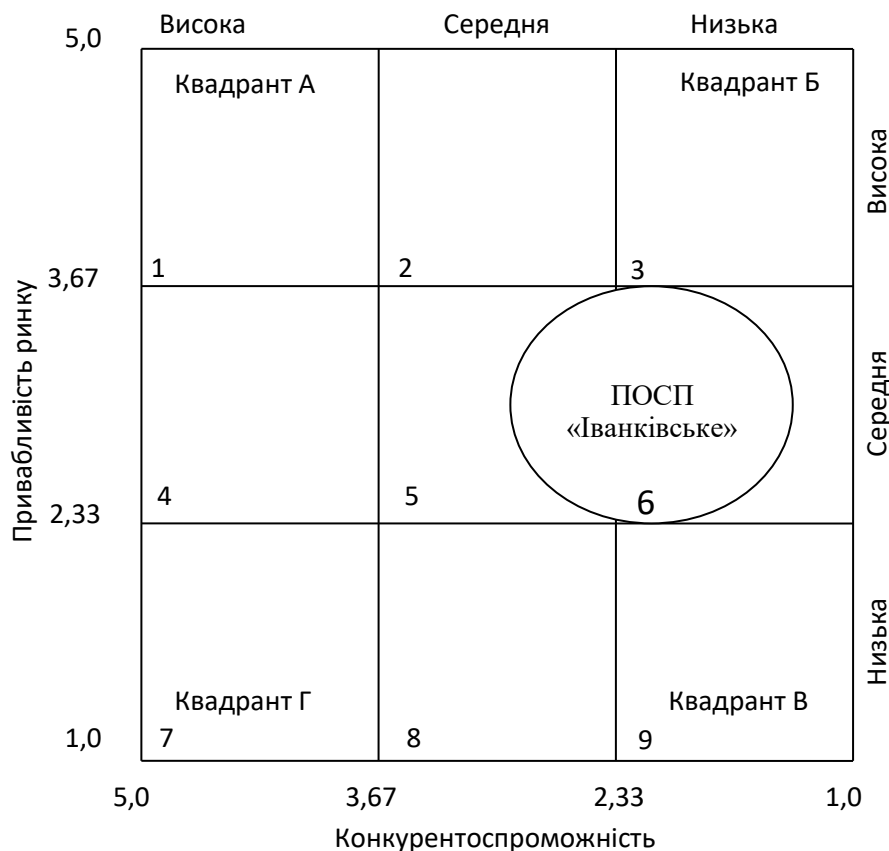

Рис. 1. Матриця оцінки стратегічного положення ПОСП «Іванківське»

Квадрант А (висока привабливість ринку – слабка конкурентоспроможність) за своїми ознаками відповідає «знакам запитання» на матриці БКГ. Тобто йдеться про фірми, які виходять на ринок з новою продукцією. Застосовують стратегію селективного тобто вибіркового зростання. Стратегія – селективне зростання. *Квадрант Б* (висока привабливість ринку – сильна конкурентоспроможність) означає найвигідніше становище бізнесу, яке відповідає «зіркам». Стратегія – агресивне зростання, тобто інвестування та оптимізація бізнесу. *Квадрант В* (низька привабливість ринку – висока конкурентоспроможність) відповідає «дійним коровам» і означає, що слід обирати

стратегію низької активності, «збирання врожаю», захист своєї позиції без додаткових витрат. Стратегія активності, тобто захист своєї позиції, без істотних витрат. *Квадрант Г* (низька привабливість ринку – низька конкурентоспроможність) означає найгірше становище бізнесу. Відповідно обирають стратегію деінвестування, тобто продовження діяльності у формі «збирання врожаю» без інвестицій або ж ліквідації бізнесу, якщо він стає збитковим.

Оскільки за багатовимірною матрицею «МакКінсі-Дженерал Електрик» стратегічне положення підприємства характеризується посередньою привабливістю галузі та низькою конкурентоспроможністю, підприємству можна порекомендувати дотримуватися стратегії збереження, або стратегії низької активності, що передбачає захист своєї позиції без додаткових витрат. Для 5 квадрату оптимальною пропонується стратегія обмеженого інвестування, а для 6 квадрату інвестувати, зростати.

Отже, маркетингова стратегія вимагає наявності і спільної роботи значної кількості висококваліфікованих спеціалістів підприємства, тому необхідно мінімізувати існуючу плінність кадрів та включити до системи стимулювання праці такі заходи, які б знизили втрати цінних працівників, а також заохочували їх до постійного підвищення кваліфікації. У процесі розробки стратегій стає очевидним, що насамперед, сільськогосподарському підприємству необхідно визначити стратегічні пріоритети розвитку, обґрунтувати організаційний механізм реалізації стратегій в існуючому середовищі, який забезпечить конкурентоспроможність підприємства та його продукції, як на зовнішньому так і на внутрішньому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ансофф И. Стратегическое управление: сокр. пер. с англ./ И. Ансофф. — М.: Экономика, 1989. — 520 с.
2. Chandler A.D. Strategy and Structure; Chapters in the History of the Industrial Enterprises MIT Press / A.D.Chandler. — Cambridge: Mass, 1962.
3. Туленков Н. В. Ключевая позиция стратегического менеджмента в организации / Н. В. Туленков // Проблемы теории и практики управления. — 1997. — № 4. — С. 104-107.

Осовська Г.В.,

*кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри управління та адміністрування
Житомирського інституту МАУП*

Семенюк Т.В.,

*кандидат педагогічних наук, професор кафедри, директор
Житомирського інституту МАУП*

Осовський О.А.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Житомирського державного технологічного університету*

ФОРМУВАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Ринкова економіка характеризується боротьбою за споживача на внутрішньому та зовнішньому ринках потребує створення і виробництва дійсно конкурентоспроможних товарів. Сьогодні кожне підприємство, яке не працює в області менеджменту якості не може розраховувати на успіх в бізнесі та суспільне визнання. А це підвищує роль управління у цілеспрямованому впливі на якість, а також конкурентоспроможність продукції. Тому на кожному підприємстві повинна створюватися та функціонувати система менеджменту якості, яка б відповідала організаційній структурі. За умови достатності товарів і послуг на ринку, часто покупець, маючи право вибору, надає перевагу тому товару, який найбільше відповідає його споживчим якостям та ціні.

У ринковій економіці необхідні нові підходи до проблеми якості. Насамперед, це відхід від адміністративних важелів контролю якості і перехід до організаційно-економічних засобів управління якістю. Важливе значення має гнучка система стандартизації і сертифікації, що дозволяє виробникам швидше реагувати на вимоги внутрішнього та зовнішнього ринку до якості товару та організація роботи з переходу в перспективі до тотального забезпечення якості [4, с. 320].

Важливим напрямком загального управління підприємством є управління якістю, яке визначає політику, цілі та відповідальність у цій галузі. Систему якості слід доповнити системами, які забезпечують її якість і конкурентоспроможність при оптимальних витратах. Система управління якістю підприємства – це інструмент перемоги в конкурентній боротьбі. Необхідний рівень якості може бути досягнутий за наявності відповідної матеріальної бази; зацікавлених, кваліфікованих працівників; добре налагодженої системи менеджменту якості, від якої залежить враження клієнтів про підприємство та залучення нових, підвищення його іміджу. Для таких підприємств важливого значення набуває якість сервісу, управління якістю обслуговування, менеджмент якості. Відомо, що забезпечити якість продукції не можна без впровадження

системи управління якістю. Тому головним у роботі підприємства є виконання вимог до якості продукції, що випускається.

Управління якістю здійснюється шляхом реалізації управлінських функцій, які взаємопов'язані між собою, а їх послідовна реалізація забезпечує процес управління якістю. Постійний, планомірний, цілеспрямований вплив на всіх рівнях на фактори та умови, що впливають на якість, забезпечує можливість створення якісної продукції. Управління якістю відрізняється від контролю, тому що останній зводиться до виявлення бракованих виробів. В цьому випадку якість продукту чи продукції не може бути змінена після завершення процесу виробництва. Управління якістю базується на системі розробки, виробництва, експлуатації та збуту товару. Основним завданням в системі управління якістю є встановлення причин браку, їх усунення і забезпечення виробництва продукції, яка б повністю відповідала вимогам стандартів та споживача.

Наші дослідження проводилися на матеріалах конкретного підприємства «ХХ», основною метою якого є охорона лісів і захисних лісонасаджень, ведення лісового господарства, охорони, захисту, поліпшення стану і підвищення продуктивності лісів, виконання замовлень різних організацій, юридичних і фізичних осіб України та інших держав з лісопереробки та виготовлення певних видів продукції.

Організація системи управління якістю на підприємстві «ХХ» полягає у створенні такої структури, яка охоплює всі сфери його діяльності й підрозділи з відповідними функціями, процесами та ресурсами. Структурна схема системи якості на підприємстві «ХХ» будується на основі організаційної побудови підприємства, тобто це склад і взаємозв'язок усіх структурних підрозділів, що виконують функції в системі якості. Основою системи якості, її головним складовим елементом є відділ технічного контролю. Він виконує функції організації, координації та методичного керівництва всією роботою з забезпечення якості продукції. Управління якістю на підприємстві «ХХ» покладається на відділ технічного контролю якості, в функції якого входить розробка якісних показників на всі види продукції, що випускається, методів перевірки якості, аналіз рекламаций і порядок їх регулювання, з'ясування причин виникнення дефектів і браку та умов їх усунення. Відділ технічного контролю здійснює свою діяльність в тісному контакті з відповідними службами у виробничих підрозділах і здійснює перевірку якості сировини, матеріалів та технологічного процесу. Важливою функцією відділу технічного контролю є планування і координація всієї роботи в сфері забезпечення якості, встановлення необхідних зв'язків між виробничими підрозділами підприємства. Для того, щоб на підприємстві виготовлялась продукція високої якості необхідно більше уваги звертати на роботу відділу технічного контролю, працівники якого повинні слідкувати за дотриманням усіх стандартів якості.

На даний час система управління якістю продукції на підприємстві «ХХ» включає в себе: основні методи та способи контролю за дотриманням якості продукції; чітке дотримання та виконання усіх вимог щодо якості відповідно до нормативно-технічної документації; безпосередня заінтересованість директора та керівників виробничих підрозділів підприємства в повсякденному позитивному розв'язанні проблем забезпечення якості продукції; участь всіх працівників підприємства в управлінні якістю продукції. На процеси управління якістю впливають зовнішні та внутрішні фактори. До зовнішніх факторів відносяться стан зовнішнього середовища, гострота конкуренції, якість сировини та матеріалів, вимоги споживачів, а внутрішні фактори поділяються на три групи (рис.1).

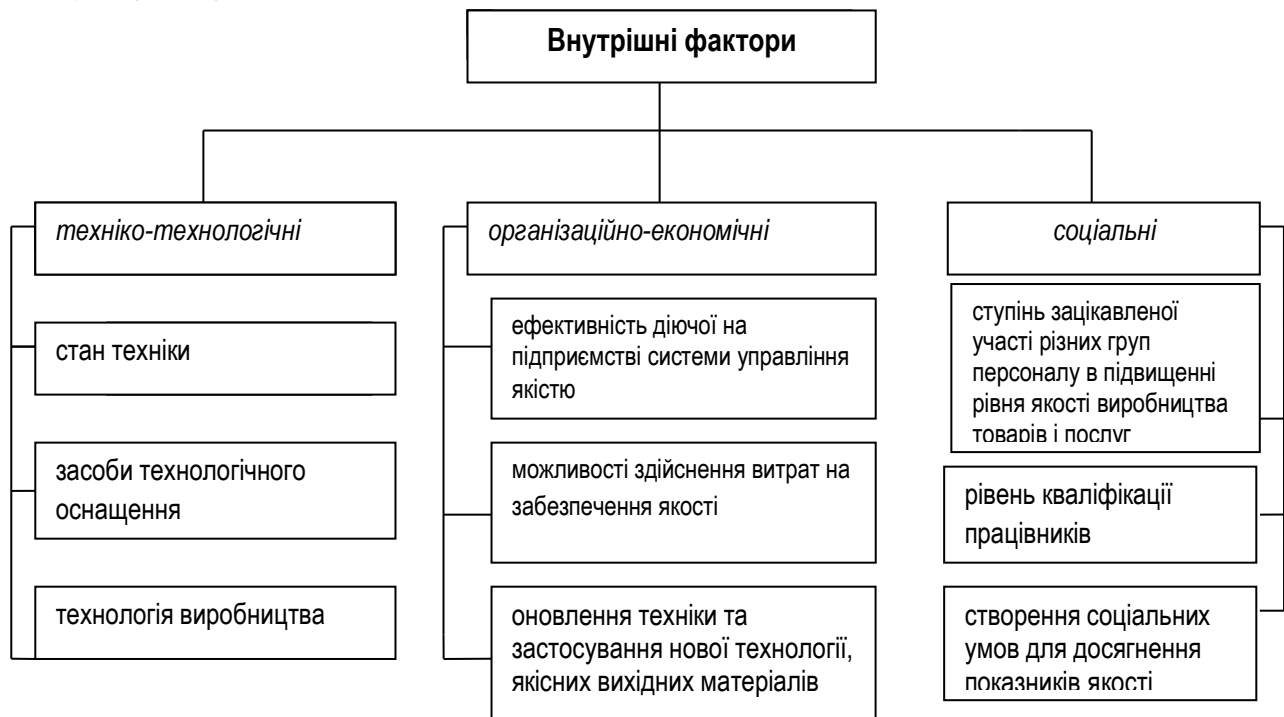

Рис. 1. Внутрішні фактори, що впливають на процес управління якістю підприємства «ХХ»

Таблиця 1

Оцінка якості продукції підприємства «ХХ», 2014-2016 рр.

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. до 2014 р, +/-
Середньозважений бал якості продукції	0,70	0,73	0,80	0,10
Питома вага, %:				
- продукції вищої категорії якості	0,75	0,76	0,82	0,07
- в т.ч. експортованої продукції	0,62	0,75	0,81	0,19
- забракованої продукції	0,06	0,04	0,03	-0,03

Основним стандартом, яким користується підприємство «ХХ» у виготовленні продукції з деревини є СТП K29 10 76. Цей стандарт встановлює методи організації й

контролю безбракового виготовлення продукції на основі широкого введення науково-обґрунтованої системи управління якістю продукції. Наскільки ефективна система управління якістю, сертифікації та стандартизації підприємства «ХХ» можна визначити, виходячи із дослідження рівня якості продукції, що ним виробляється. У таблиці 1 представлено показники якості підприємства «ХХ» за останні декілька років.

Як видно з наведених даних, на підприємстві «ХХ» проведена значна робота з поліпшення якості продукції та підвищення її конкурентоздатності, про що свідчить збільшення питомої ваги продукції вищої категорії якості.

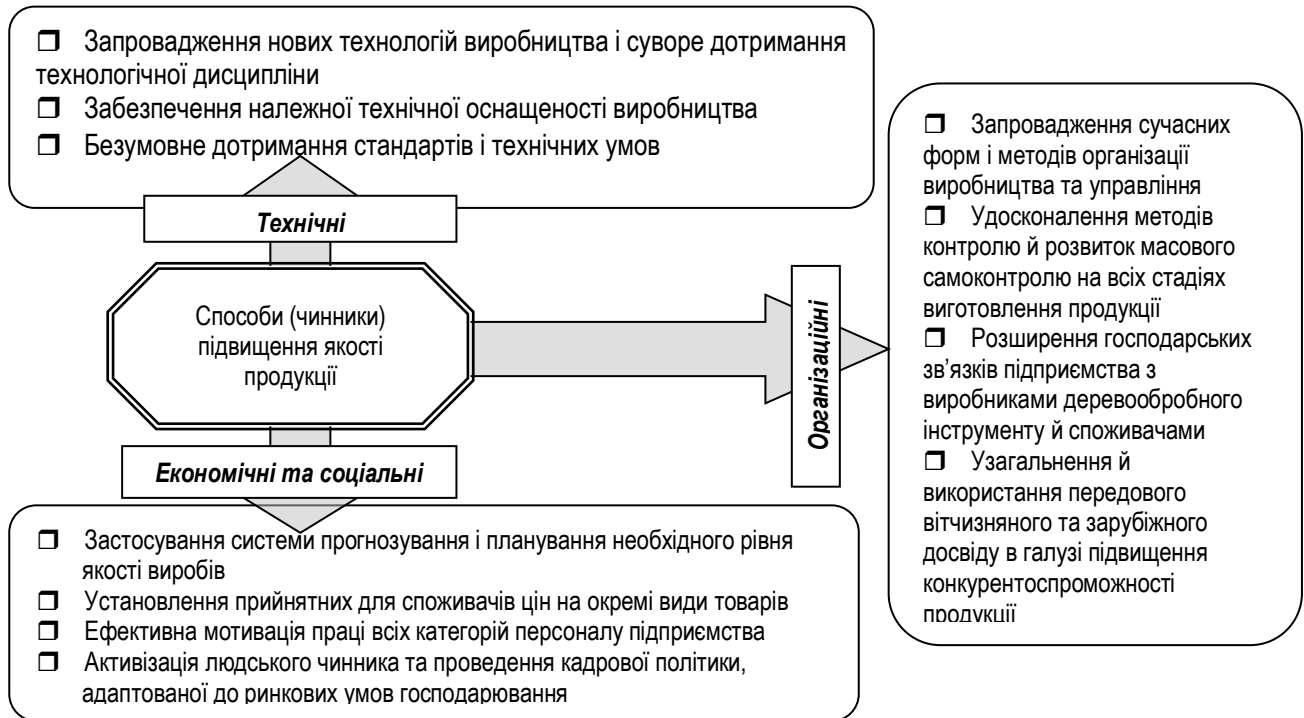

Рис. 2. Основні фактори підвищення якості продукції підприємства «ХХ»

На рівень якості й конкурентоспроможності продукції впливають багато різнопланових чинників. Тому для досягнення необхідного рівня якості продукції використовують чинники, які скоординовані в часі й просторі. Висока якість продукції підвищує ефективність господарювання, імідж і конкурентоспроможність підприємства в цілому. Досягнення відповідного (передбачуваного) рівня якості будь-якої продукції можливе лише за умови високої технічної оснащеності виробництва, застосування найпередовішої технології, суворого дотримання виробничо-технологічної дисципліни. Основні фактори, що впливають на підвищення якості продукції підприємства «ХХ» представлені на рисунку 2.

Організаційні заходи підвищення якості продукції базуються на впровадженні сучасних форм і методів організації виробництва та управління ним, які уможливають ефективне застосування найновішої техніки та новітньої (бездефектної) технології,

удосконалення методів технічного контролю та розвиток масового самоконтролю на всіх стадіях виробничого процесу виготовлення продукції.

Соціально-економічні заходи підвищення якості направлені на формування й забезпечення виробництва високої якості. Формами та методами економічного впливу на виробничі процеси є: узгоджена система прогнозування і планування рівня якості продукції; установлення прийнятих для споживачів цін на окремі види товарів; використання ефективної мотивації праці всіх категорій персоналу підприємства. Формами впливу соціальних чинників є всебічна активізація людського чинника, проведення належної кадрової політики, створення належних умов праці та життєдіяльності.

Таким чином, слід зазначити, що підприємство «ХХ» приділяє значну увагу управлінню якістю своєї продукції, адже це залог її успіху на ринку. Обсяги фінансування на заходи щодо підвищення рівня контролю якості продукції на підприємстві збільшились. Це свідчить про те, що його керівництво активно слідкує за ситуацією на ринках та дбає про споживачькі смаки. Маючи достатній природно-ресурсний потенціал, кваліфіковані кадри, підприємство «ХХ» спроможне виготовляти продукцію високої якості та достойно конкурувати на зовнішньому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баронов В. Всеобщее управление качеством: зачем оно нужно? [Электронный ресурс] / В. Баронов, И. Титовский // Управление качеством. Режим доступа : <http://www.standard.ru/articles/article02.phtml>
2. ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник. — К.: Держстандарт України, 2001.
3. Закревська Л. М. Концепція сучасного управління конкурентоспроможністю продукції підприємства [Електронний ресурс] / Л. М. Закревська. — Режим доступу : <http://enuftir.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13166/1/21a.pdf>. 2.
4. Осовська Г. В. Менеджмент організацій: підручник / Г. В. Осовська, Л. Ц. Масловська, О. А. Осовський. — К.: Кондор-Видавництво, 2014. — 366 с.
5. Рахлін К. М. Система менеджменту якості: помилки і помилки / К. М. Рахлін. // Методи менеджменту якості. — 2005. — № 12. — С. 19-20.
6. Швець В. Я. Формування дієвої комплексної системи управління якістю продукції машинобудування / В. Я. Швець, М. І. Іванова // Економічний вісник. — 2013. — № 2. — С. 147-156.

Павлик Н. П.,*кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сфера неформальної освіти в Україні активно почала розвиватися на початку ХХІ століття. Це було детерміновано низкою соціальних і освітніх змін: розширенням доступу до запозичення результативних форм освіти розвинених країн; активізацією діяльності третього сектору, зміною цільової (розвиток громадянської активності) та аксіологічної (права людини як вихідні цінності) складових освітньої політики; пошуком шляхів залучення дискримінованих і соціально виключених категорій населення до процесу прийняття рішень; спрямованістю освітньої системи на євроінтеграцію.

Метою нашої статті є аналіз окремого досвіду неформальної освіти в Україні з метою виділення основних тенденцій і закономірностей її становлення.

Задля можливості досягнення поставленої мети й забезпечення об'єктивності зібраної інформації нами протягом 2017 року було реалізовано проект зі збору та публікації **Каталогу кращих практик і проектів організації неформальної освіти** (у навчальних закладах України; у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери). Основними цілями видання є: поширення ідей неформального навчання молоді, обмін досвідом додаткової соціальної освіти, можливість популяризувати неформальні форми навчання як основу розвитку громадянського суспільства в Україні. Запрошення до обміну досвідом були розміщені на громадських веб-ресурсах, у соціальній мережі Фейсбук та через цілеспрямовану розсилку у ВНЗ України. У результаті було зібрано 24 проекти неформальної освіти, що представлені у Каталогі [1]. Видання представлено авторськими розробками 37 науковців і практиків із різних регіонів України (Бердичів, Вінниця, Житомир, Запоріжжя, Київ, Конотоп, Ніжин, Слов'янськ, Старобільськ, Харків, Умань та ін.).

Аналіз авторського інноваційного досвіду неформальної освіти здійснювався через оцінку виділення та опису агентами та провайдерами неформальної освіти основних компонентів діяльності. А саме, розглядаючи процес організації неформальної освіти як особливий вид педагогічної діяльності, ми виділяємо у його структурі мотиваційний, цільовий, організаційний, операціональний, результативний компоненти.

Мотиваційний компонент представленого у Каталогі досвіду відображає спрямованість освітніх проектів на забезпечення певних потреб і інтересів їх учасників. Варто відзначити, що при описі досвіду неформальної освіти дослідники мало звертають увагу на аналіз та розкриття мотивації учасників до участі. Зокрема, часто опис мотивації відсутній або відображається узагальнено як соціальні потреби (запити суспільства). Це

може відображати дві тенденції сучасного стану неформальної освіти: 1) при її організації агенти і провайдери керуються власними науковими або професійними інтересами без аналізу індивідуальних потреб учасників; 2) у педагогічній діяльності наразі відсутні дослідження, спрямовані на вивчення мотивів участі різних категорій учасників у неформальних освітніх проектах. Ми пояснюємо цю тенденцію саме початковістю розвитку неформальної освіти як інновації в українській теорії та практиці, коли першочерговими запитаннями у організаторів є пошук саме організаційних форм навчання, виховання, розвитку (тобто відповідь на питання «Як?»). Можна спрогнозувати, що у процесі розвитку неформальний освітній сектор почне стратифікуватися залежно від індивідуальних запитів учасників внаслідок набуття більш широкого, всеохоплюючого та доступнішого характеру. Також можна сформулювати висновок про необхідність і перспективність наукових розвідок провідної мотивації учасників неформального навчання.

Водночас, деякі розробники проектів специфікували мотиваційні потреби учасників, як-от: потреби адаптації, комунікативні потреби, потреби у безпеці, професійні потреби, творчі потреби. Означені проекти характеризуються спрямованістю на конкретні групи учасників (а не на загал) – наприклад, люди із інвалідністю, студенти або фахівці певних спеціальностей, тощо. Тобто, специфікація учасників неформального навчання дозволяє конкретизувати організаторам потреби, на задоволення яких воно спрямоване.

Цільовий компонент аналізованого досвіду представлений у всіх проектах, більшість авторів охарактеризували його як визначальний стосовно вибору змісту неформального навчання. Контент-аналіз означених авторами цілей неформальної освіти дозволяє охарактеризувати їх через виділення узагальнених характеристик (у порядку спадання смислових навантажень): формування компетентностей, професійне зростання, популяризація певних ідей – по 16,67% проектів; виховання культури, набуття досвіду, створення спеціальних умов – по 12,50% проектів; особистий розвиток, корекція психологічних станів, розвиток активності – по 8,33% проектів; оволодіння грамотністю, науковий розвиток – по 4,17% проектів (у сумі 120,83%, оскільки окремі проекти містили багатокомпонентну мету). Таким чином, на сучасному етапі, першочерговою функцією неформальної освіти виступає саме навчальна; далі, за рейтингом – виховна, психологічна, просвітня.

Організаційний компонент представлених проектів і практик відображає етапи та напрями реалізації неформальної освіти або форми її організації. Основними етапами організації неформальної освіти авторами виділено: підготовчий, практичний і результативний. Напрями організації освіти достатньо різноманітні та залежать від рівня упровадження й системності досвіду. Із форм організації неформального навчання

найбільш популярними є тренінги, що дозволяють індивідуалізувати процес набуття учасниками досвіду через забезпечення зворотнього зв'язку. Частина проектів організовує неформальне навчання згідно з педагогічною концепцією «рівний – рівному», яка сприяє створенню сприятливої психологічної атмосфери внаслідок відсутності ієрархічності й авторитарності.

Операціональний компонент відображає реалізовані у проектах методи неформальної освіти. Переважна більшість описаних методів є груповими, що, на нашу думку, дозволяє оптимізувати ресурсозатратність освітньої діяльності. Водночас, у Каталогі представлено 2 проекти із застосуванням індивідуальних методів роботи і 2 – із методами роботи у громаді. Тобто, у неформальній освіті зберігається тенденція до використання групових форм і методів навчання, як і у формальній системі освіти. Однак, більшість авторів проектів пояснюють цю тенденцію не стільки ергономічністю витрат, скільки наявністю комунікативного освітнього середовища, яке додатково сприяє соціалізації та інтеграції учасників.

Результативний компонент аналізу досвіду спрямований на оцінку авторами ефектів від упровадженої діяльності. Варто зазначити виявлену тенденцію – у представленому досвіді відсутній взаємозв'язок цілей із окресленими авторами результатами освіти. Це, на нашу думку, може свідчити, що на сучасному етапі становлення неформальної освіти переважає спрямованість її агентів і провайдерів власне на процес, а не на результат (тобто діяльність заради діяльності). Іншими можливими причинами виявленої тенденції є нестача у агентів і провайдерів досвіду неформальної освітньої діяльності; відсутність апробованих технологій неформального навчання, що гарантували б очікувані результати; проектний (прогностичний) характер окремого представленого досвіду. Визначена тенденція підтверджується відсутністю описаних авторами критеріїв оцінювання результативності неформальної освіти (за винятком одного проекту). Тобто, наразі процес упровадження неформальної освіти в Україні носить дослідницький, експериментальний, апробувальний характер. Результати неформального навчання не визнаються і не підтверджуються, що є закономірним наслідком відсутності критеріальної системи їх оцінювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каталог кращих практик і проектів організації неформальної освіти : [у навчальних закладах України; у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери / [кол. авт.] за заг. ред. Надії Павлик, Віри Яценко]. — Випуск 1. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017. — 84 с.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗМІСТ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

У рамках вивчення питання щодо змісту правової політики у сфері державотворення, що отримала відображення в Конституції України, інтерес становить розуміння сутності демократичної держави та її зв'язку з проблемою прав людини, з правовою державою. Як відомо, демократія – це такий політичний режим, при якому єдиним джерелом влади виступає народ, що і закріплено у ст.5 Конституції України. Відносно проблеми прав людини це означає наявність можливості для реалізації прав громадян на участь в управлінні державними та суспільними справами, у формуванні законодавчого органу державної влади, у обранні глави держави – Президента України.

Лише на основі реальної демократії в управлінні державою може розвиватися місцеве самоврядування. Відповідно до розділу XI Конституції України його основу складає реалізація прав громадян: на добровільне об'єднання в громади, участь у самостійному вирішенні питань місцевого значення в рамках Конституції і законів України; обрання депутатів до органів місцевого самоврядування і т.п.

У демократичній державі суспільне життя ґрунтується на принципах політичного, економічного та ідеологічного плюралізму. За змістом ст.15 Конституції України ідеологічна багатоманітність означає право кожної людини на свободу вираження своїх поглядів, переконань, слова і думки. На цій основі реалізується свобода здійснення політичної багатоманітності, оскільки для кожної людини свобода на політичну діяльність, у тому числі право на участь у вирішенні державних та суспільних питань на референдумах (всеукраїнському та місцевих), право на свободу об'єднання у політичні партії; право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, демонстрації та ін. – тобто ніяка ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова.

Економічний плюралізм у суспільстві свідчить про наявність умов для існування різних форм власності і підприємництва. Стосовно людини, її інтересів і прав це означає існування можливостей для реалізації прав, на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23); володіння, користування і розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, у т.ч. на основі приватної власності (ст.41); на підприємницьку діяльність (ст.42).

За таких умов кожен громадянин має право на працю, яке включає можливість заробляти собі на життя працею, яку вільно обирає (ст.43). Відповідно до ст.13

Конституції України «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання». Для демократичної держави має бути властиве конституційне твердження про те, «що усі люди вільні і рівні у своїй гідності та правах» (ст.21). Характерною особливістю являється також здійснення народного волевиявлення через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії (ст.69).

Одним з основоположних принципів діяльності сучасної демократичної держави виступає її соціальна спрямованість, тобто надання демократичній державі властивостей соціальної держави. У законодавстві України поняття «соціальна держава» не визначено. У теоретичному аспекті сутність соціальної держави може бути розкрита через зміст її політики, яка гарантує, створює умови для забезпечення перш за все самою людиною, необхідного для себе життєвого рівня. В той же час держава, якщо вона соціальна, приходить на допомогу людині, її родині у випадку, якщо за незалежних від волі людини причин вона не може забезпечити собі гідне існування.

На думку німецького вченого Конрада Хессе, яка ґрунтується на аналізі Основного Закону Федеративної Республіки Німеччини, – соціальний устрій – це в кінцевому результаті головна ознака правової держави [4, с.108].

У преамбулі Конституції України міститься положення про те, що однією з умов прийняття Основного Закону є прояв турботи «про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя». Поняття «гідні умови життя людини» на конституційному рівні не конкретизовано. Однак його зміст витікає зі ст. 25 Загальної Декларації прав людини. У ній говориться:

1. Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування для підтримки здоров'я і благополуччя її самої та її родини, і право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, настання старості або іншого випадку втрати засобів до існування за незалежних від неї обставин.

2. Материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Усі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, мають користуватися однаковим соціальним захистом» [2].

Відповідно, зміст соціально-правової політики української держави в цих питаннях, відображено у ст.ст. 42, 43, 46, 51-43 та ін. Конституції України.

У Конституції України відображено прагнення будувати правову державу. Істотні її елементи, ідеологічна основа відображені в ряді статей. Вперше в історії національної конституційної практики закріплено положення про те, що «людина, її життя і здоров'я,

честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Фактично мова йде не про надання людям (громадянам) тих чи інших прав, на розсуд держави, а про визнання основних природних прав людини, які значно ширше закріплених у Конституції і «не є вичерпними» (ст.22). Крім того, конституційно стверджується їх пріоритетність для держави. Виходячи з цього, одна з головних ідей політики держави в цьому питанні полягає в тому, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» (ст.3).

По суті це означає, що уся державна політика має здійснюватися з врахуванням прав і свобод громадян (конкретних людей), їх інтересів, необхідності забезпечення належних умов для їх реалізації.

У зв'язку з цим, вперше встановлений обов'язок держави забезпечувати права і свободи людини. Одночасно закріплений найважливіший принципи правової держави, який полягає у відповідальності держави: «Держава відповідає перед людиною за свою діяльність» (ст.3).

Подальше дослідження конституційного змісту правової політики у сфері державотворення, а саме, розуміння сутності демократичної держави та її зв'язку з правовою державою; надання демократичній державі якостей соціальної держави становить перспективу подальших наукових досліджень з вказаної проблематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — С. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10. 12. 1948. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015. — Назва з екрану.
3. Конституція України. Науково-практичний коментар // [О. В. Петришин та ін.] ; за ред. В. Я. Тація. — [2-е вид.]. — Х. : Право, 2011. — 1128 с.
4. Хессе К. Основи конституційного права ФРГ / К. Хессе. — М. : Юрид. лит., 1981. — 367 с.

Свистович Р.С.,
кандидат юридичних наук,
професор кафедри правознавства
Житомирського інституту МАУП

СУТНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Швидкий розвиток інформаційних технологій та утворення великих міжнаціональних монополій призвело до прискорення процесу всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, а саме процесу, який називається глобалізацією. Термін «глобалізація» з'явився в 60-х роках XX століття і здебільшого вживався економістами для визначення процесу своєрідного розмивання кордонів між державами при формуванні єдиного глобального ринку, результатами чого стає формування єдиної економічної зони.

Сьогодні глобалізація розглядається як складний багатогранний процес різних заходів, які передбачають інтенсифікацію міждержавних економічних, політичних, суспільних, культурних зв'язків, перетворення світової економіки і формування національних спільнот, широке розповсюдження західної системи ліберально-демократичних цінностей та ін. А різноманітні способи глобалізаційних процесів, включаючи і правові, які проявили себе не так виразно, як економічні, стали об'єктами найактуальніших наукових досліджень.

Під глобалізацією прийнято розуміти розширення та поглиблення суспільних зв'язків та інститутів таким чином, що, з одного боку, на щоденну діяльність людей впливають події, які відбуваються в різних національних державах, а з іншого боку, дії невеликих спільнот можуть мати важливі глобалізаційні наслідки [1]. Правова глобалізація, на нашу думку, являє собою створення наднаціональної системи правового регулювання суспільних відносин, тобто передбачає адаптацію національного законодавства до узгоджених міжнародних правових норм і правил, надання пріоритету міжнародного законодавства над національним. Відбувається уніфікація чинного національного законодавства, формується універсальне (загальне) міжнародне та регіональне право.

Одним з найважливіших питань, на нашу думку, є проблеми модернізації трудових відносин в Україні в процесі глобалізації. Оскільки, трудові відносини є системостворючими в суспільстві навідрізнено від відносин власності та управління. Праця як визначальний елемент виробництва та соціального життя надає ресурси

економічному зростанню, обумовлює якість життя, формує цінності та соціальні ролі індивідів і груп.

Державне регулювання трудових відносин в Україні ґрунтується на так званій концепції активної політики зайнятості. Здійснення політики на ринку праці і у сфері зайнятості, згідно з Національною комплексною програмою «Збереження і розвиток трудового потенціалу України», передбачає: оцінку загальної потреби в робочих місцях в економіці країни і формування ринку професій; визначення і забезпечення підтримки регіональних і галузевих пріоритетів, що стимулюють створення нових, додаткових і збереження наявних високопродуктивних робочих місць; створення робочих місць на базі широкого розвитку малого і середнього бізнесу, самозайнятості; упровадження механізму стимулювання створення робочих місць для окремих соціально-демографічних груп населення [2].

Також у ст. 15 Закону України «Про зайнятість населення» говориться про те, що державна політика зайнятості населення базується на принципах: пріоритетності забезпечення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості в процесі реалізації активної соціально-економічної політики держави; відповідальності держави за формування та реалізацію політики у сфері зайнятості населення; забезпечення рівних можливостей населення у реалізації конституційного права на працю; сприяння ефективному використанню трудового потенціалу та забезпечення соціального захисту населення від безробіття [3].

За результатами проведеного емпіричного аналізу й останніх досліджень можна виявити такі основні проблеми розвитку соціально-трудова відносин в Україні в період глобалізації: низькі соціальні стандарти: низький рівень заробітної плати, пенсій, соціальних виплат; значна диференціація доходів населення за регіонами; високий рівень безробіття; неповний рівень охоплення працівників колективними договорами; слабкий рівень розвитку профспілок; порушення трудового законодавства роботодавцями щодо працевлаштування, умов праці, звільнення. За таких умов соціальний діалог між суб'єктами трудових відносин не спостерігається, що призводить до дисбалансу інтересів, які створюють неефективні соціально-трудова відносини.

Соціальне управління трудовими відносинами в Україні повинно мати переважно адресний характер. Оскільки, на теперішній час політика у сфері працевлаштування в Україні обмежується лише заходами щодо сприяння зайнятості, тобто системою заходів з реєстрації безробітних і надання допомоги у працевлаштуванні або професійному навчанні. На нашу думку перспективним кроком у регулюванні трудових відносин є

здійснення програми організації громадських робіт з метою створення робочих місць в першу чергу для малокваліфікованих працівників. Окрім того, визначальним питанням має стати навчальний процес у закладах освіти, який повинен бути більш гнучким, стимулювати професійну мобільність молоді і орієнтуватися не лише на запити споживачів освітніх послуг, а й формувати перспективний попит, здійснюючи профорієнтаційні заходи, спрямовані саме на молодь [4].

Іншим важливим кроком в удосконаленні державного регулювання трудових відносин під дією глобалізаційних процесів є створення механізму регулювання оплати праці. Як економічна категорія заробітна плата являє собою процес забезпечення і підтримки трудових доходів населення на гідному рівні та їх своєчасну виплату [5, с. 245]. Однією з особливостей глобалізаційних процесів в українській економіці є низькі темпи підвищення вартості робочої сили. Це призводить до уповільнення темпів відновлення виробничого потенціалу і фактично сприяє витісненню техніки дешевою робочою силою, що у свою чергу може привести до деградації ринку праці в цілому.

Таким чином, глобалізація спричинила суперечливу дію на розвиток демократичних інститутів в країні. У результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що трудові відносини в Україні знаходяться під достатнім впливом процесів глобалізації, які мають місце в національному економічному просторі. Саме прогалини державного управління у сфері зайнятості України призвели до певних деструкцій у функціонуванні ринку праці.

Негативний вплив глобалізації проявляється у поглибленні існуючої нерівності у сфері продуктивності праці, доходів, матеріального добробуту, спричинених вивільненням трудових ресурсів. Усе це призводить до збільшення кількості трудових емігрантів, причому до їх складу входять переважно молоді та висококваліфіковані спеціалісти, а також до збільшення нелегальної зайнятості в Україні.

На нашу думку, необхідною є розробка дієвих механізмів пристосування вітчизняного ринку праці до функціонування в умовах євроінтеграції та глобалізації національної економіки. В цьому аспекті важливим є адаптація сфери зайнятості населення України до викликів сьогодення. З метою мінімізації негативних наслідків глобалізації на розвиток ринку праці в Україні доцільно запровадити ряд заходів. По-перше, в умовах посилення глобалізації і створення транснаціональних ринків праці необхідно забезпечувати мотивацію до ефективної праці, сприяти залученню соціальних інвестицій у розвиток людського капіталу, які безпосередньо впливають на рівень інноваційної активності.

По-друге, враховуючи негативні наслідки впливу глобалізації на зайнятість населення, необхідно посилити державний контроль за експортом робочої сили, захистити права українських працівників за межами країни, здійснити кардинальні заходи щодо недопущення нелегальної трудової міграції, вдосконалити міграційну політику. По-третє, необхідно стимулювати залучення державних інвестицій на створення робочих місць у високотехнологічних галузях, забезпечувати захист вітчизняних виробників за рахунок обмеження імпорту готової продукції.

Загалом, вирішенням проблеми соціального забезпечення працівників і населення є не збільшення розмірів та різноманіття виплат, а створення умов, за яких економіка України зможе виділити необхідну кількість коштів на соціальне забезпечення. Такими загальноекономічними умовами є стимулювання підприємництва, боротьба з тінізацією економіки та боротьба з корупцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Якобсон Л.И. Социальная політика: коридоры возможностей / Л. И. Якобсон // Общественные науки и современность. — 2006. — № 2. — С. 15-22.
2. Національна комплексна програма «Збереження та розвиток трудового потенціалу України»: [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-2009-%D1%80>.
3. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Назаренко О.М. Основні принципи та проблеми державного регулювання соціально-трудоких відносин в Україні / О. М. Назаренко // Соціальна та гуманітарна політика – 2016. — № 2(50). — С. 1-7.
5. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку / А. М. Колот, О.А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін. ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. — К. : КНЕУ. — 2010. — 348 с.

Світлишина І.А.,

*викладач циклової комісії Коледжу
Житомирського інституту МАУП*

Світлишин І.І.,

кандидат економічних наук, доцент

РИНОК ВАЛЮТИ В УКРАЇНІ: ПРОГНОЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Уявлення про обмінний курс української національної валюти до долара США не лише для підприємців, а й у масовій свідомості сформувалися як важливий індикатор, що доволі точно відображає ситуацію в українській економіці загалом. Такий підхід, як і будь-який стереотип, має деякі суттєві вади щодо адекватності оцінки економічної ситуації в країні. Однак він реально впливає на поведінку багатьох учасників національного ринку, а тому – потребує прискіпливої уваги. Коливання валютного курсу, що особливо характерні в умовах глобалізації, значно впливають на економіку країни, зокрема на конкурентоспроможність її товарів на міжнародних ринках, інвестиційні рішення суб'єктів господарювання, соціальну сферу.

Відомими авторами даних досліджень є: Брайан Р.С., Браун С., Булатов А.С., Долан Е.Дж., Елайбер Р.З., Ікенгрін Б., Кемпбелл К.Д. Кемпбелл Р.Дж., Красавіна Л.М., Ліндерт І.Х., Ломакін В.К., Мейєр Г.М., Менкью Н.Г., Пебро М., Платонова І.Н., Фрідмен М. Щодо вітчизняних економістів, у роботах яких висвітлюються питання валютного регулювання, є: Галь В.М., Гальчинський А.І., Гребеній Н.І., Дробязко А.І., Михайличенко С.Ю., Науменкова С.В., Петрик О.І., Плотніков О.В., Юрчишин В.В., Ющенко В.А.

З початку 2014 р. почалося стрімке падіння обмінного курсу гривні по відношенню до іноземної валюти. Валютно-курсова політика України формувалась, у першу чергу, під негативним впливом військових дій на сході країни, що ставили під загрозу макроекономічну стабільність держави.. Це проявлялось, зокрема, у зростанні грошової маси, загостренні проблеми зовнішнього боргу, скороченні експортних надходжень та приватних грошових переказів в Україну, повільному відновленні обсягу міжнародних резервів, збереженні кризових явищ у банківській системі, що призвело, зокрема, до вимушеної націоналізації найбільшого в країні приватного банку.

Валютний курс – це співвідношення, за яким одна валюта обмінюється на іншу, або «ціна» грошової одиниці однієї країни, що визначена в грошовій одиниці іншої країни. Валютний курс необхідний для обміну валютами при торгівлі товарами, послугами, при русі капіталів та кредитів; порівняння цін світових та національних ринків, а також

вартісних показників різних країн виражених у національних або іноземних валютах; періодичної переоцінки рахунків в іноземній валюті фірм та банків.

Формування валютного курсу – складний процес, який перебуває під впливом великої кількості різноманітних факторів економічного, політичного, психологічного характеру (рис.1). Найважливішим фактором формування валютного курсу національної грошової одиниці є ВВП. Згідно з теорією чистої конкуренції збільшення (зменшення) ВВП країни на n % призводить за інших рівних умов до подорожчання (здешевлення) національної валюти на n %. Проте це не означає, що у кожний певний момент рівень валютного курсу співпадає із змінами цих показників.

Важливим фактором валютного курсоутворення є обсяг грошової маси, що перебуває в обігу всередині країни (агрегат M_2). Значний вплив на курсоутворення має рівень відсоткових ставок. Зростання відсоткової ставки означає подорожчання грошей і сприяє підвищенню курсу національної валюти. Високі відсоткові ставки переключають інвестиційний та спекулятивний попит з валюти на внутрішній ринок, де з'являються більш вигідні умови для інвестування коштів.

Для мінімізації негативного впливу іноземних валют на економічну безпеку держави застосовується режим валютного регулювання. Під валютним регулюванням розуміється діяльність держави в особі Центрального банку, що спрямована на регламентацію міжнародних розрахунків і на порядок здійснення угод з валютними цінностями. За допомогою валютного регулювання визначається порядок організації валютних відносин і контролюється здійснення валютних операцій, надання іноземним юридичним і фізичним особам кредитів та позик, встановлюється порядок ввезення, вивозу та переказу валюти за кордон і тим самим підтримується рівновага платіжного балансу та стабільність національної валюти.

Що стосується правового режиму валютних відносин в Україні, то його можна визначити як режим валютних обмежень або режим валютного регулювання та контролю. Такий режим менш суворий, ніж режим державної валютної монополії, та більш суворий, ніж режим вільної конвертованості валют, що майже не передбачає валютних обмежень. Сутність такого режиму полягає в законодавчій або адміністративній забороні, лімітуванні або регламентації операцій з валютою або валютними цінностями. Введення валютних обмежень може диктуватися економічними або політичними причинами. З початку 2017 року діє Постанова НБУ № 410 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 13.12.2016 р., в якій передбачено, що розрахунки за операціями з експорту та імпорту

товарів здійснюються у строк, що не перевищує 180 календарних днів. Надходження в іноземній валюті підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України, у тому числі безпосередньо Національному банку України, у розмірі 50 відсотків [2].

Зараз на українському валютному ринку переважають негативні фактори:

1. Хоча платіжний баланс України за 2017 рік позитивний (за даними НБУ, за січень-жовтень профіцит досяг 2,1 млрд дол.), його основа, торговий баланс (зовнішня торгівля товарами і послугами) негативний, за 9 місяців 2017 року мінус 1,2 млрд дол. (експорт 38,1 млрд дол., імпорт – 39,3 млрд дол.). Враховуючи настання холодів і зростання імпорту енергоносіїв, підсумки 2017 року навряд чи поліпшать його. Високий рівень дефіциту торгового балансу може бути покритий за рахунок кредитів (в тому числі від МВФ) та інвестицій.

2. За дев'ять місяців 2017 року валовий зовнішній борг України зріс на 3,7 млрд дол. США і на кінець III кварталу становив 117,3 млрд дол. США. Відносно ВВП обсяг боргу скоротився зі 121,9% на початок року до 110,7%.

3. Зберігається високий рівень інфляції, причому вона вище, ніж раніше прогнозувалося. За різними прогнозами, на кінець 2017 року вона становить 12,2-13,7% (раніше планувалося 9-11%). Рівень інфляції зростає, перш за все через включення «друкарського верстату» (підвищення мінімальних зарплат, пенсій і т. д.).

4. Через конфлікт на Донбасі, зберігається ризик дефолту, низький ріст ВВП і внутрішньополітична нестабільність створюють негативні умови для інвестицій та не сприяють зростанню довіри до національної валюти.

Разом з тим, курс гривні підтримують кілька факторів: високі експортні ціни на сталь і руду на тлі стабільних цін на нафту, значний обсяг експорту сільгосппродукції та харчових товарів і продаж населенням готівкової валюти, що частково відображає перекази від трудових мігрантів та покращення очікувань населення щодо розвитку економіки.

Серед позитивних факторів, що стримують ріст іноземної валюти слід відмітити політику НБУ, яка в умовах обмеженого ресурсу використовує для збереження передбачуваності курсу такий інструментарій:

- облікова ставка НБУ підвищена до 14,5%. Підвищення облікової ставки робить більш вигідними вкладення в гривню, пов'язує зайву грошову масу, тим самим уповільнює інфляцію і знижує інтерес до іноземної валюти. Негативний вплив високої ставки – більш висока вартість позикових коштів, але в реаліях України прямого зв'язку поки немає

(процентні ставки за позиками високі більшою мірою через ризики, а не через брак ресурсів).

- час від часу НБУ виходить з інтервенціями, не допускаючи різких стрибків курсу гривні ні в бік занадто сильного падіння, ні в бік надмірного зміцнення. Це стримує ризики спекуляцій та панічних настроїв.

На рисунку 1 представлено класифікацію факторів, що впливають на формування валютного курсу в трансформаційній економіці.

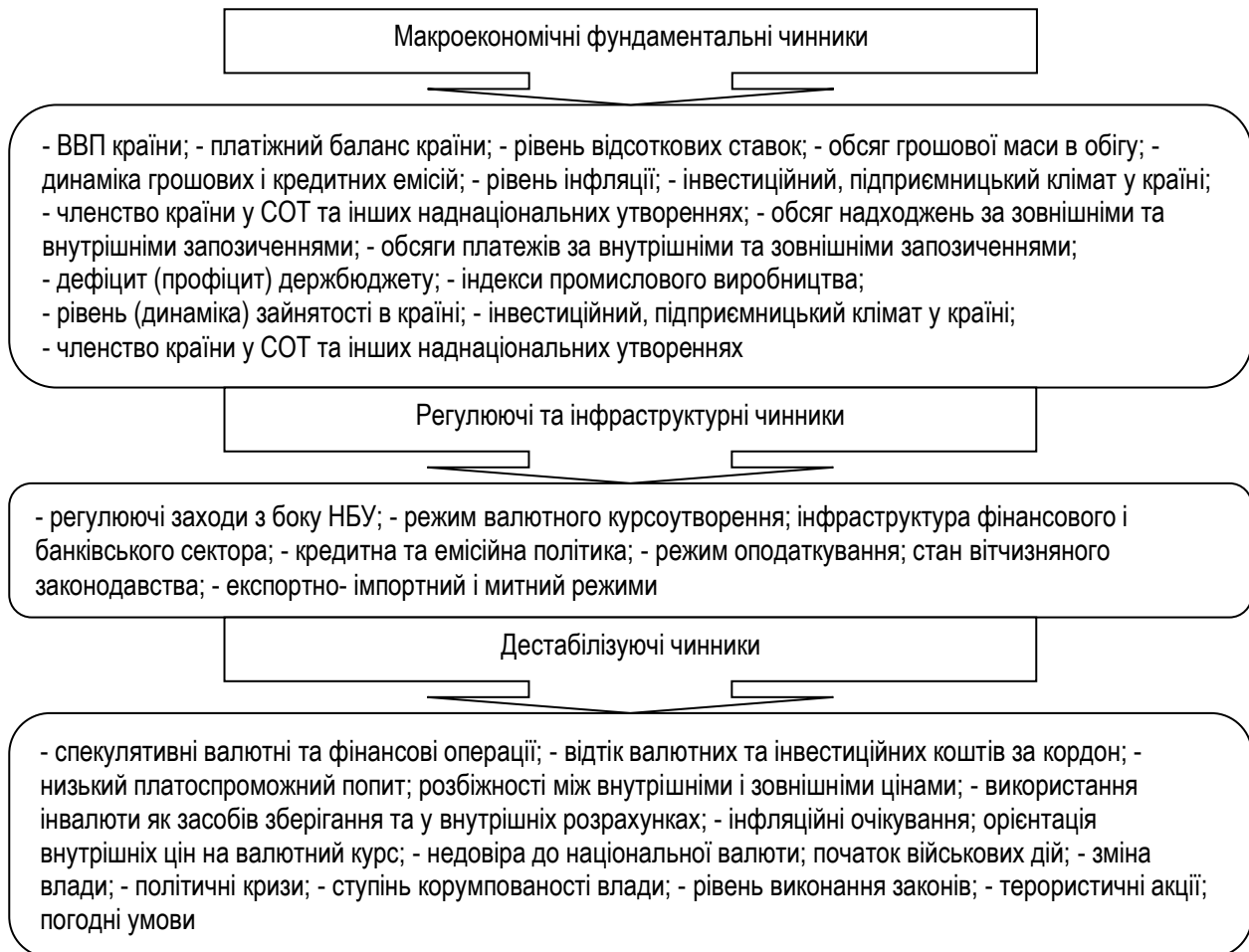

Рис. 1. Фактори, що впливають на валютний курс

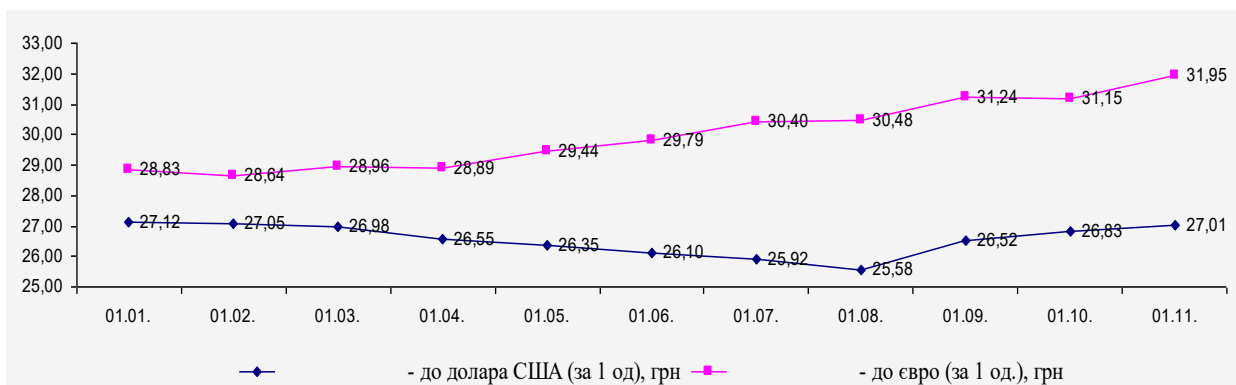

Рис. 2. Офіційний курс гривні до іноземних валют по місяцям у 2017 році (за даними НБУ) [2]

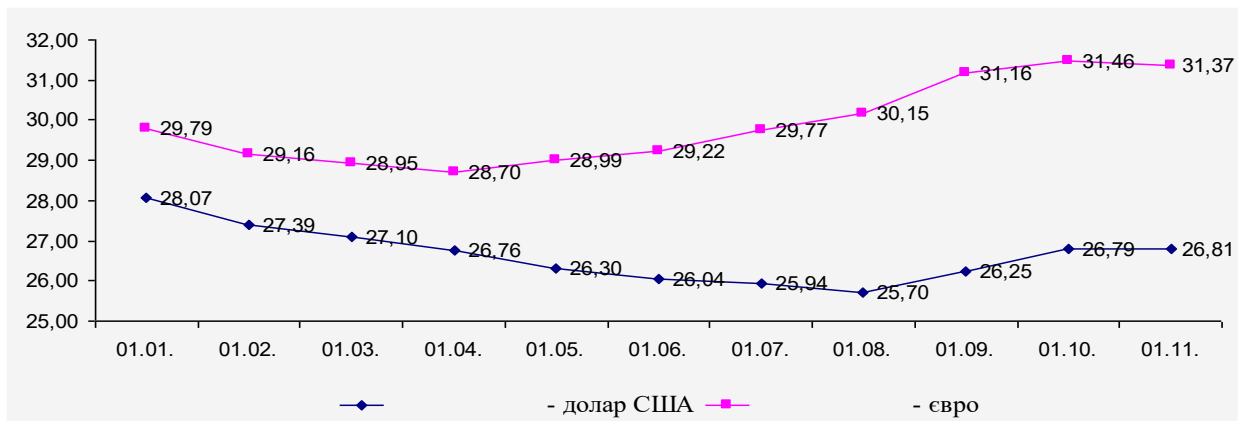

Рис. 3. Середньозважений курс гривні за операціями продажу готівкової іноземної валюти у 2017 році (за даними НБУ) [2]

Динаміка офіційного курсу гривні протягом 2017 р. до іноземних валют (рис. 2 і рис. 3) загалом відповідала параметрам, передбаченим державним бюджетом України на 2017 р. (27,2 грн/дол. США).

У 2018 році Нацбанк планує утримувати курс гривні без застосування нових адміністративних обмежень: регулятору цілком достатньо виходити на валютний ринок з інтервенціями, адже розмір золотовалютних резервів достатній (19 млрд дол. на кінець листопада 2017 року за даними НБУ). Валютні інтервенції лише вирівнюють тимчасові ефекти, впливаючи на амплітуду та швидкість зміни валютного курсу, але не змінюють напрям його руху.

Особливості проведення валютних інтервенцій в умовах режиму інфляційного таргетування визначені Стратегією валютних інтервенцій Національного банку України на 2016-2020 роки.

Завданнями проведення валютних інтервенцій є:

- накопичення міжнародних резервів,
- згладжування функціонування валютного ринку,
- підтримання трансмісії ключової процентної ставки як основного інструменту грошово-кредитної політики.

Валютні інтервенції для накопичення міжнародних резервів здійснюються з метою поступового досягнення їх цільового рівня. В подальшому, після його досягнення Національний банк планує мінімізувати присутність на валютному ринку. Якщо у короткостроковому періоді ціль щодо досягнення цінової стабільності та завдання щодо накопичення міжнародних резервів є несумісними, пріоритетним є досягнення цінової стабільності.

Законом України «Про державний бюджет України на 2018 рік» передбачено середньорічний курс 29,3 грн і 30,1 грн на кінець року. Прогноз інфляції в кінцевій редакції розрахований до 9%. Відіграють роль і деякі психологічні фактори: іноді вони

спрацьовують навіть більше, ніж економічні. У зв'язку зі збільшенням мінімальної зарплати у людей з'явиться більше коштів, цей фактор змусить велику частину людей купувати валюту, тому ажіотаж на купівлю іноземної валюти спричинить підвищення курсу.

Укріпити гривню може черговий транш від МВФ, який орієнтовно також надійде в Україну до 2018 року, але допомога іноземців під питанням через повільне просування реформ. Фактор, що пов'язує падіння курсу гривні з відсутністю прогресу в отриманні нового траншу кредиту МВФ залишається істотним. Зараз кредити МВФ впливають на курс опосередковано – через очікування населення, бізнесу та інвесторів. Затримка траншу МВФ може не відбиватися на курсі при стабільній економічній ситуації, але буде відразу помітна, якщо ця стабільність порушиться. Крім того, Україну чекають високі виплати за зовнішніми боргами – 10 млрд дол. у наступні 2 роки. Без підтримки МВФ, інвестори не будуть кредитувати Україну, і доведеться розраховуватися з боргами, витрачаючи золотовалютні резерви НБУ. Зниження резервів, в свою чергу, стане негативним сигналом для населення та бізнесу, та може призвести до ажіотажного скуповування валюти і ослаблення гривні.

У Нацбанку очікують, що наступний транш Україна отримає в II кварталі 2018 року. Всього, за оцінками регулятора, МВФ перерахує Україні в 2018 році 3-3,5 млрд дол. Але потрібно враховувати жорсткий настрій МВФ не видавати транш без виконання умов: прийняття закону про приватизацію, приведення у відповідність з імпортними цінами внутрішніх тарифів на газ, створення антикорупційного суду та ін.

Отже, економіка України в цілому потребує стабільного курсу. Ідеальний варіант, якщо коливання курсу гривні не перевищують 5% на рік (2,5% вгору і вниз). У цьому випадку експортери та імпортери отримують свій додатковий дохід, населення не панікує і не скуповує валюту, банки не ризикують валютними депозитами. Всі інші фактори, при яких курс гривні знижується, завжди створюють проблеми – населення скуповує долари, зростають ціни, банки відчують проблеми з погашенням кредитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нормативно-правове забезпечення [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0410500-16>
2. Показники валютного ринку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Семенюк Т.В.,

*доктор наук в галузі соціології
Житомирського інституту МАУП*

Максимець С.М.,

кандидат психологічних наук, доцент

РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ В СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА

У наковій літературі можна зустріти різні визначення поняття "менеджер". Менеджер (manager) – це людина, яка прийнята на роботу, на керівну посаду, котра володіє різнобічними знаннями й вміннями, які необхідні для керівництва людьми й управління організаціями в умовах невизначеності й постійного змінення умов, в котрих ця організація функціонує [7].

В інших роботах менеджер розглядається як член головного управління, який відповідає за загальне керівництво організації, визначає оперативну політику стратегії взаємодії організації та її оточення [8].

На сьогоднішній день, термін «менеджер» вживається досить широко: по перше, це керівник організації або її підрозділів; по-друге, це організатор конкретних видів робіт у рамках окремих підрозділів; по-третє, це адміністратор будь-якого рівня, котрий організовує роботу людей, використовуючи прогресивні методи управління.

Формування підсистеми професійно-важливих якостей виходить з наступних передумов: 1) у людини вже є певні якості і при опануванні професій відбувається їхня перебудова відповідно до особливостей даної професійної діяльності; 2) загальна логіка такої перебудови діяльності: а) перенастроювання якостей відповідно до професійної діяльності; б) поява і розвиток нових якостей і здібностей; в) формування індивідуального стилю діяльності, що як би «вінчає» розвиток професіонала.

В наш час є багато підходів як до переліку якостей, які допомагають фахівцю, зокрема менеджеру, кваліфіковано здійснювати професійні функції. Усі наведені переліки професійно-значущих якостей менеджера є слушними і доповнюються одне одним. Професійно-значущі якості особистості є одним із важливих факторів професійної придатності. Вони не лише характеризують певні здібності, але й органічно входять в їх структуру, розвивають в процесі навчання і професійної діяльності.

Вивчаючи психологічні детермінанти розвитку особистості майбутнього менеджера, ми спробували вивчити особистісні характеристики менеджера в структурі управлінського розвитку, тобто його якості. При проведенні дослідження були використані наступні психодіагностичні методики: методика дослідження рівня

суб'єктивного контролю Дж. Роттера, методика оцінки комунікативних і організаторських здібностей, опитувальник обмеження управлінського потенціалу.

Таблиця 1.

Аналіз основних професійно значущих якостей менеджера [1; 2; 3; 4; 5;6].

Вудкок М., Френсіс Д.	Здатність керувати собою; розумні і чіткі особисті цінності; упор на постійний особистий ріст; навик вирішувати проблеми; винахідливість і здатність до інновацій; висока здатність впливати на оточуючих; знання сучасних управлінських підходів; здатність керувати і формувати ефективні робочі групи; вміння навчати і розвивати підлеглих.
Кокун О.М.	Розвинені організаторські та комунікативні здібності; здатність керувати собою; високу здатність впливати на навколишніх; здатність формувати і розвивати ефективні робочі групи; здатність вирішувати проблемні ситуації в короткий терміє.
Гірняк О.М., Лазановський П.П.	Уміння прогнозувати, передбачати ситуацію; впевненість у собі, у прийнятих рішеннях; енергійність; послідовність; відповідальність; рішучість; підприємливість; творчу спрямованість; рефлексивність; критичність; чіткі особисті цілі; уміння підкорятися вимогам, нормам організації; ерудованість; прагнення до постійного особистісного росту
Авдулова Т.П.	Когнітивні навички (інтелектуальний рівень, навички аналізу, синтезу та узагальнення); організаційні навички (делегування повноважень, розподіл рішень, навички планування); професійні навички (знання специфіки конкретного виробництва, знання формальних принципів управління); комунікативні навички (збір інформації, навички ораторського мистецтва і ділового спілкування, навик зворотного зв'язку, вміння вирішувати конфлікти, лідерські навички та тощо); навички саморозвитку (самоконтроль, самоаналіз, перспектива особистісного розвитку, навички подолання стресових ситуацій).
Косар У.Б., Тимошко Г.	Вміння обґрунтовувати та приймати рішення; вміння мобілізувати колектив; здатність відстоювати інтереси справи; вміння планувати та організовувати особисту діяльність, використовувати найбільш доцільні та ефективні методи та стиль роботи; вміння проявляти вимогливість до себе та підлеглих; враховувати та контролювати результати своєї діяльності та роботи колективу; здатність працювати з людьми та управляти собою.
Осовська Г.В.	Висока ерудиція, схильність до лідерства, комунікабельність, організаційні здібності, висока працездатність, воля, цілеспрямованість, ініціативність, енергійність, творча уява.

Отримані результати показали, що 100% досліджуваних студентів-менеджерів мають інтернальний локус контролю. Це свідчить про те, що студенти приписують відповідальність за результати своєї діяльності власним здібностям і зусиллям. Зокрема, середній рівень інтернальності виявлено у 94,1%. Цей рівень властивий для більшості

людей. Особливості суб'єктивного контролю даних студентів можуть дещо змінюватися залежно від того, чи здається їм ситуація складною або простою, приємною або неприємною тощо. Високий рівень інтернальності мають 5,9% студентів менеджерів. Вони вважають, що більшість важливих подій в їхньому житті – результат їхніх власних дій, що вони можуть ними керувати і відчують відповідальність і за ці події, і за те, як складається їхнє життя в цілому.

При дослідженні комунікативних здібностей найбільша кількість студентів отримали високий рівень розвитку комунікативних здібностей. Середній рівень розвитку комунікативних здібностей виявлено у 20,5% студентів. Дуже високий рівень розвитку комунікативних здібностей виявлено у 17,8% студентів. Рівень нижче середнього виявлено у 14,7% студентів і низький рівень комунікабельності спостерігається у 5,8% досліджуваних.

У 29,4% студентів-менеджерів спостерігається високий рівень розвитку організаційних здібностей, у 23,5% досліджуваних рівень розвитку організаційних здібностей є нижче середнього. 17,8% студентів мають низький рівень розвитку організаторських здібностей, у 17,8% студентів виявлено дуже високий рівень розвитку організаторських здібностей, і середній рівень розвитку організаторських здібностей мають 11,8% студентів.

Провівши дослідження за опитувальником обмежень управлінського потенціалу ми виявили, що сильними сторонами управлінського потенціалу студентів-менеджерів є: здатність управляти собою 17,6%; чіткі цінності 29,4%; чіткі особистісні цілі 70,5%; продовження саморозвитку 47%; хороші навички рішення проблем – 5,8%; творчий підхід 23,5%; уміння впливати на оточуючих 17,6%; розуміння особливостей управлінської праці 23,5%; здатність керувати 52,9%; уміння навчати 52,9%; уміння налагоджувати групову роботу 47%.

Слабкими сторонами управлінського потенціалу у студентів-менеджерів є: невміння управляти собою (17,6%); нечіткість цінностей (17,6%); нечіткість особистісних цілей (11,7%); зупинка саморозвитку (11,7%); недостатні навички вирішення проблем (23,5%); недостатній творчий підхід (29,4%); невміння впливати на людей (17,6%); недостатнє розуміння особливостей управлінської праці (29,4%); слабкі навички керівництва (23,5%); невміння навчати (29,4%); низька здатність формувати колектив (23,5%).

На основі узагальнення результатів дослідження психологічних детермінантів успішної професійної діяльності майбутніх менеджерів всіх студентів було поділено на 3 групи:

- студенти з високим рівнем розвитку професійно-значущих якостей, що є психологічними детермінантами успішної професійної діяльності;
- студенти з середнім рівнем розвитку професійно-значущих якостей;
- студенти з низьким рівнем розвитку професійно-значущих якостей.

До групи студентів з високим рівнем розвитку професійно значущих якостей ми віднесли 41,8% студентів. Дана група досліджуваних має високий (або дуже високий) рівень розвитку комунікативних здібностей, високий рівень розвитку організаторських здібностей та високий рівень інтернальності.

До групи студентів з середнім розвитком професійно значущих якостей ми віднесли 48,8% досліджуваних. Дані студенти мають середній рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей та середній рівень інтернальності.

До групи студентів з низьким рівнем розвитку професійно значущих якостей було віднесено студентів, у яких виявлено низький, нижче середнього рівень розвитку комунікативних та організаторських здібностей та середній рівень інтернальності. До цієї групи ми віднесли 9,4% студентів.

Отже, у 58,2% студентів виявлено середній та низький рівні розвитку професійно значущих якостей.

Як бачимо, дещо низькі загальні показники розвитку професійно значущих якостей менеджера не відповідають загальним вимогам успішної професійної підготовки майбутніх менеджерів.

Недостатній рівень розвитку професійно-значущих якостей менеджера організації може поставити цю організацію у вкрай несприятливе становище. Саме тому менеджер має постійно вдосконалювати себе.

Управлінець, якщо він хоче стати професіоналом у своїй справі, повинен досконало знати не лише об'єкт управління у вузькому і широкому сенсі, а й постійно займатися самоменеджментом.

Поняття «самоменеджмент» використовують в сенсі управління керівником своїм особистим розвитком, самовдосконаленням як управлінця.

Практика навчання показує, що проблеми в управлінні менеджментом пов'язані в основному з відсутністю у ВНЗ спеціальної підготовки особистісно-орієнтованих професійних якостей керівника та перш за все умінь та навичок самоменеджементу. Відсутність спеціальних занять, факультативів, тренінгів та т.п. зараз намагаються компенсувати проведенням позааудиторної організаційно-виховної роботи. Але це ще

мало що дає для вирішення завдань з формування організаційних якостей, так як у всій цій роботі беруть участь лише студенти-активісти.

В результаті навчальний процес орієнтований на лекційні та семінарські, переважно теоретичні, форми навчання далеко не завжди дає очікуваний високий результат. Підвищити якість навчання та зробити його конкурентоспроможним можна шляхом більш практичної орієнтації всього навчального процесу на формування навичок менеджменту та самоменеджменту. Для цього в навчальний план може бути включено курс «Самоменеджмент», без якого практично неможливо отримати спеціаліста в управлінні організацією, що відповідає запитам ринку. Як показує практика, персональний менеджмент сприяє значному підвищенню ефективності діяльності не тільки професійних управлінців, але й практично будь-якого спеціаліста в будь-якій сфері життя суспільства.

Можна стверджувати, що навички самоменеджменту допоможуть майбутнім менеджерам не помилитися в професійному виборі і досягти певних кар'єрних висот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вудкок М., Фрэнсис Д. Раскрепощенный менеджер. Для руководителя- практика: Пер. с англ. / М. Вудкок, Д. Фрэнсис — М.: “Дело”, 1991.— 320 с.
2. Гірняк О. М., Лазановський П. П. Менеджмент: теоретичні основи і практикум. / О М. Гірняк, П. П. Лазановський — К.: Магнолія плюс, 2003. — 335 с.
3. Косар У. Б. Розвиток професійної самосвідомості керівника як умова становлення фахівця/ У. Б. Косар// Актуальні проблеми психології. — Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. / За ред. С. Д. Максименка. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. — Вип. 7. — С. 138 – 143.
4. Психология менеджмента./Т. П. Авдулова —М.: 2003. — 256 с.
5. Тимошко Г. Готовність майбутнього керівника до управління: Етапи формування: Регіональний аспект/ Г. Тимошко // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2003. — No4. — С. 68 – 75.
6. Осовская Г. В., Осовський О. А. Менеджмент./ Г. В. Осовская, О. А. Осовський К.: Кондор, 2015 — 563 с.
7. Penc J. Leksykon biznesu. – Warszawa, 1997. — 420 s.
8. Stoner J. F., Freeman R.E., Gilbert D.R. Kierowanie. – Warszawa, 1997. —132 s.

Ситняківська С.М.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Літяга І.В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

РОБОТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Актуальність даної теми супроводжується подіями останніх років, які відбуваються в Україні, вкрай складна соціально-політична ситуація у суспільстві змін, показала необхідність соціально-педагогічного захисту, соціально-педагогічної підтримки та психологічної допомоги дітям учасників бойових дій.

Сучасні трагічні події (бойові дії в зоні АТО) призвели до великої кількості загиблих і поранених, а також осіб, які змушені залишити свої домівки та стати біженцями. Ще більше людей, що мешкають поза зоною бойових дій, перебувають у стані тривоги за себе, за своїх дітей, родичів, напруженого очікування поганих новин. Разом з тим, внаслідок соціальних потрясінь та конфліктів, як у окремих людей, так і у різних соціальних груп, незалежно від віку та статусу у суспільстві нагальною стала потреба у отриманні соціального захисту та підтримки. Складні соціально-політичні події, що відбуваються в Україні, так чи інакше позначаються на життєдіяльності всього населення країни. Значна частина людей соціально вразливих категорій, які потребують постійної уваги та підтримки з боку держави, фахівців соціальних служб та установ. До них належать: діти учасників бойових дій; сім'ї, члени яких загинули, поранені чи ті, що зникли безвісти; жінки; внутрішньо переміщені особи; сім'ї військовослужбовців; сім'ї, в яких зруйновані родинні зв'язки; сім'ї, які перебували в зоні бойових дій та зараз проживають на територіях підконтрольних уряду України; сім'ї в зоні ризику проведення бойових дій. Зміна політичної ситуації, окупація частини України, проведення антитерористичної операції стали факторами, що призвели до мобілізації частини населення, яка має військові професії. Хвиля формування добровольчих загонів призвели до появи нової групи клієнтів – військовослужбовців, мобілізованих, добровольців та їх сімей. У цілому, на сьогоднішній день ситуація складна тим, що протистояння триває і важко передбачити час та спосіб його завершення. Проблема допомоги дітям учасників бойових дій та їх сім'ям вкрай загострилась, вони потребують як психологічної, так і соціально-педагогічної підтримки.

Загальні аспекти проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей учасників бойових дій вивчають провідні науковці сучасності: Н.П. Бочкор, Т.В. Войцях, Л.А. Грицик, О.В. Залевська, О.А. Кузьменко, К.Б. Левченко, Н.В. Лунченко, В.Г. Панок та ін.

Загалом, соціально-педагогічна підтримка – це допомога, сприяння, діяльність педагога, спрямована на стимулювання саморозвитку, самовиховання учня як індивідуальності, комплекс заходів, що створюють можливість оптимізувати процеси освіти, навчання і виховання підростаючого покоління, особливий вид педагогічної діяльності, спрямованої на впорядкування дій різних суб'єктів соціальних і виховних впливів на особистість, система певних дій, об'єднаних необхідністю оптимізувати взаємодію кількох суб'єктів соціалізації з метою створення сприятливого середовища для формування особистості, допомога з боку учителів, соціальних педагогів конкретній дитині щодо подолання нею особистісних проблем, послідовна робота державних органів влади та управління, а також недержавних організацій, що спрямована в цілому на створення організаційних, правових і соціальних умов для повноцінного розвитку і формування молодого покоління [1, 2].

Результати соціально-педагогічних досліджень дітей учасників бойових дій показали, що загальна тривожність у дітей, батьки яких є учасниками бойових дій, є підвищеною. Також у них спостерігається високий показник соціального стресу, адже вони переживають страх загибелі чи поранення батьків. У цих дітей виникає також страх самовираження, вони більш схильні до стресових ситуацій. Усі ці фактори негативно впливають на навчання, спілкування з однолітками, включення в соціум та на емоційний стан дитини (який впливає на їх успішність у навчанні, комунікацію з однолітками). Саме з такими серйозними проблемами діти не в змозі справитися самотійно, тому вони потребують соціально-педагогічної підтримки [5, 6].

Особливістю соціально-педагогічної підтримки дітей учасників бойових дій є застосування різноманітних специфічних форм і методів соціальної підтримки. При роботі соціальних працівників з дітьми учасників бойових дій використовується, в основному, індивідуальна робота для підтримки та вирішення їхніх індивідуальних проблем у сфері спілкування, творчості, навчання, а також допомога у подоланні перешкод (труднощів, проблем) самореалізації в навчальній, комунікативній, трудовій і творчій діяльності. Зміст соціально-педагогічної діяльності з дітьми учасників бойових дій визначається основними функціями, а саме: профілактичною (інформаційні повідомлення), консультативною (рекомендації, бесіди, вправи), соціально-перетворювальною (консультації, бесіди, тренінги, «круглі столи» з батьками, зустрічі з бійцями, волонтерська діяльність, моделювання ситуації, обговорення вправ), а також різноманітні види психотерапії (казкотерапія, арттерапія, музична, ігрова терапія), а також різні методи діагностики для чіткого встановлення проблеми [4, 7, 8, 9]. Усі названі методи та форми роботи необхідно застосовувати з урахуванням вікових особливостей

дітей. Робота повинна бути спрямована на покращення психологічного стану дітей учасників бойових дій, а саме: зниження їх соціального стресу; налагодження стосунків у класі; зміцнення соціального та фізичного здоров'я дітей учасників бойових дій; включення дитини в соціум та покращення її емоційного стану. Одним із ефективних способів соціально-педагогічної підтримки дітей учасників бойових дій є розробка індивідуальної програми соціально-педагогічної підтримки дітей учасників бойових дій з використанням специфічних форм та методів роботи. Програма повинна бути спрямована на підвищення емоційної сфери дитини, активного включення її в соціум, створення сприятливих умов для її повноцінного життя та розвитку. Також робота повинна бути спрямована на оволодіння конструктивними навичками комунікації на основі емпатійної взаємодії, застосування вербальних і невербальних засобів виразності, набуття та закріплення навичок позитивної невербальної і вербальної комунікації, розвиток уміння ділитися своїми почуттями і розуміти почуття іншого, керування емоціями, розвиток взаємної підтримки, довіри, підкріплення позитивного образу «Я» [9].

Таким чином, завдання соціально-педагогічної програми полягає у тому, щоб розвинути у дітей позитивні якості, навчити їх здійснювати самоконтроль своєї поведінки, сформулювати у дітей соціальні якості, сучасні знання і уміння, що допоможуть особистості розв'язувати проблеми, які виникають, адаптуватися до мінливих умов життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артющікіна Л. М. Соціалі́ний педагог : теорія і практика роботи : навч. — метод. пос. д/студентів спец – ті «Соціалі́на педагогіка» / Л. М. Артющікіна. — Суми : Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. — 124 с.
2. Басов Н. Ф. Основы социальной работы : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / Н.Ф. Басова, В. М. Басова, О. Н. Бессонова, С. В. Бойцова [и др.] – М. : Академия, 2007. – 228 с.
3. Грига І. М. Соціалі́ні служби – родинні : Розвиток нових підходів в Україні / за ред. І. М. Григи, Т. В.Семигі́на. — К. : 2003. — 325 с.
4. Грицик Л. А. Соціалі́но-психологі́чний супровід дітей учасників АТО в умовах загальноосвітнього закладу. Методичний посібник/ Л. А. Грицик. — Вінниця: ММК, 2016. – 46с.
5. Євтух М. Б. Соціалі́на педагогіка : підручник. / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк. — К. : МАУП, 2002. — 232 с.
6. Зверєва І. Д. Соціалі́на педагогіка : мала енциклопедія / за ред. І. Д. Зверєвої. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.
7. Коваль Л. Г. Соціалі́на педагогіка — соціалі́на робота: Навч. посіб. / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверєва, С. Р. Хлебик. — К. : ІЗМН, 1997. — 392 с.
8. Кузнецова Л. П. Основные технологии социальной работы : учеб. пособ. — Владивосток : Изд – во ДВГТУ, 2002. — 92 с.
9. Кузьменко О. А. Соціалі́не становлення особистості в умовах відкритої соціалі́но-педагогі́чної системи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Олександр Анатолі́йович Кузьменко. — К., 1998. — 184 с.

Трохліб Є.С., Трохліб М.В.
Житомирський інститут МАУП

«ПОВСТАННЯ МАС» ЯК СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ПРОБЛЕМА ІСТОРІЇ ХХ СТ. (Х. ОРТЕГА-І-ГАССЕТ)

Тези

- Людина маси вірить в те, що цивілізація є природою, такою ж спонтанною і первобутньою.
- Світ перенасичений людьми.
- Ортега-І-Гассет розподіляє всіх людей на маси і меншини.
- Маса завжди була на задньому плані, проте тепер вирішила висунутись на передній, хоч для неї там і немає місця. І тепер маса витісняє меншини.
- Маса розчавлює під собою все відмінне, незвичайне, індивідуальне, кваліфіковане й добірне.
- Маси користуються життєвим репертуаром меншин, маси перестали коритися меншинам.
- Життя людини зросло у вимірі потенційності. Життя – це вибір між можливостями. Обставини та рішення – це дві головні речі, з яких складається життя.
- Маса вважає себе досконалою.
- Бунт мас може бути переходом до нової організації людства, а може бути катастрофою.
- Світ деморалізувався.

Аргументи

Після прочитання тексту виникає перше питання, хто є масою, а хто елітою? Ортега-І-Гассет говорить, що маса – це рядова людина, це не робітник, як було прийнято вважати, це лише незначна людина в цілому світі однакових людей. Проте як звідси виділити еліту? Що визначного є в еліті, чого немає в масі?

У першій тезі йдеться про те, що маси – це пасивне утворення, яке лише користується здобутками минулих часів. Вона не здатна нічого створювати, вона може лише користуватися набутиим. Тому вона відчуває, ніби стан цивілізації – це її природний стан, навіть не намагаючись осмислити це. Світ постійно ставить нові задачі перед масою, які вона сприймає як природній розвиток.

В наступній тезі говориться про постійний приріст людей. Людей стає все більше й більше, це помітно у публічних місцях, на вулицях міста. Сьогодні, ця тема є досі актуальною, бо людство розмножується все більше і більше.

Розподілення на маси і меншини є доволі класичним. Ортега-І-Гассет визначає меншини як спеціально кваліфіковані одиниці чи групи одиниць. Маси як юрбу осіб без спеціальної кваліфікації. Таким чином він розподіляє все людство на дві касти,

утворюючи між ними величезну прірву, не дивлячись на те, що це розподілення вже потроху нівелювалось на початку XX століття, коли була написана ця робота.

Дійсно, переглядаючи історичні факти, можна зрозуміти, що маси завжди були на задньому плані, були «гіршими», ніж еліти. Найяскравішим прикладом є ототожнення маси з черню. Маса була рабами, робочими руками, навіть не здатними до розумової інтелектуальної праці. Але тепер ми помічаємо, що маси стали активнішими, вони вимагають для себе права, хочуть жити на рівні з меншинами.

Маса – це сіра юрба, в якій немає індивідуальностей, якій не потрібне розрізнення і виділення чогось особливого і оригінального. Саме в цьому і полягає її сила. І коли хтось із цієї ж маси намагається зламати систему, маса реагує незаперечно: вона просто розчавлює його.

Колись кава, тютюн, екзотичні фрукти були здобутками меншості. Тепер, очевидно, кожен має доступ ледь не до всього, що є у світі. Глибший приклад – це наукові здобутки. Великі люди творять науку, покращують життя та вдосконалюють винаходи для того, щоб звичайні люди могли насолоджуватися ними.

Життя – це потенції. Щодня перед нами постає купа можливостей, серед яких ми маємо обирати. Обставини нічого не вирішують за нас, ми самі в обставинах повинні робити вибір. Розрізнення маси і еліти, на мою думку, полягає саме в тому, що еліта постійно прагне до ідеалу, якого насправді і не існує, проте це прагнення призводить до вдосконалення та невпинного розвитку. Маси ж вважають себе вже досконалими, тому їх розвиток зупинився вже на стадії зародження. Вони закоренілі у своїх поглядах та переконаннях.

Автор розглядає бунт мас з двох паралельних поглядів. Вона може бути етапом нового небаченого раніше суспільства, але може призвести і до повного його краху. І друге, на мою думку, більш вірогідне. І відповідь на це полягає в наступному аргументі.

Світ деморалізувався. В основному, через маси. Маси відкидають мораль і вважають це своїм особливим здобутком. Вже не існує нічого аморального та протизаконного для мас. Вони здатні на все.

Висновок. Ортега-і-Гассет розподіляє світ на дві касты: маси та меншини. І для нього маси є лише брудом, черню, яка веде світ у прірву. Вона деморалізує його, робить з поганого хороше, а хорошого для неї не існує. Маси бунтують, вважають себе кращими за меншини. Маса переконана в своїй досконалості, тому лишається такою самою недорозвиненою та аморальною. Маса не розуміє справжнього мистецтва, відбувається дегуманізація мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хосе Ортега-і-Гассет. Восстание масс [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.litmir.net/br/?b=81182>

Федоренко В.В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри правознавства
Житомирського інституту МАУП

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО МОРАЛЬНО-ПРАВОВОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДЕЙ

Зміни у сучасному українському суспільстві, які пов'язані з складними умовами глобалізації і євроінтеграції з однієї сторони, з іншої з процесом децентралізації, потребують більш досконалої управлінської моделі, яка б дозволила значно підвищити ефективність управлінської діяльності. Складність з формуванням такої моделі обумовлені кризою моральності і правосвідомості, економічною і соціальною нестабільністю, політичною дезорієнтацією та дестабілізацією суспільства. Особливої актуальності в цих умовах набуває дослідження морально-правової регуляції поведінки людей, яка відіграє ключову роль в управлінській діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії та методології морально-правових засад підвищення ефективності управлінської діяльності зробили відомі вчені Р. Талер, Д. Канеман, А. Тверський, Г. Саймон, Й. Ельстер, М. Рабін, К. Крилов, С. Максимов, Л. Орбан-Лембрик, Н. Бровко. У той же час недостатньо праць висвітлюють особливості, сутність зміст взаємозв'язку моралі і права в управлінській діяльності з урахуванням нових досягнень в психології управління у тому числі і теорії «управляючого вибору», в основі якої лежать дослідження впливу психологічних аспектів на поведінку людей в визначених економічних ситуаціях.

Ефективне управління є основним джерелом сучасного соціально-економічного розвитку. «Так, за підрахунками західних спеціалістів, цінність ефективної системи управління для компанії складає 80%, а цінність капіталів і робочої сили – лише 10%» [1, с.199]. При цьому потрібно враховувати, що система управління це форма реалізації взаємодії і розвитку відношень менеджменту, яка знаходить свій вираз перш за все в законах і принципах управління, а також в механізмах, функціях, структурі, об'єктах, методах, кадрах і в самому процесі управління. Важливу роль тут відіграє і чинник свідомості, який є специфічною рисою соціальної системи. Людина в управлінській системі виступає первинною, керуючою складовою, якщо в певних взаємозв'язках, відносинах, явищах, процесах наявний свідомий початок, інтерес, знання, цілі, воля, енергія і дії людини [2, с.6]. Оскільки система управління функціонує в умовах безперервних змін внутрішнього і зовнішнього середовища, то одним із основних

завдань людини, як первинної, керуючої складової є своєчасно і адекватно реагувати на ці зміни і забезпечити ефективне управління.

Тому підвищення ролі морально-правового і психологічних чинників в управлінні є закономірним, тому що вони актуалізують значення особистості в управлінській системі. Морально-правовий вимір визначає поведінку людини, її ставлення до суспільства, містить внутрішню потребу особистості до шляхетних вчинків.

Мораль і право, їх взаємозв'язок, місце і роль в регулюванні взаємовідносин між людьми, в тому числі і в управлінській діяльності розглядались та осмислювались в усі часи з різних позицій. Навіть сьогодні існує думка про те, що природне право – це право у собі, воно відповідає природі, якій наділило себе людство [3].

Представники вчення про природне право не визначають чітку межу між правом і мораллю, та вважають, що основна мета закону – реалізація справедливості. Залежно від ціннісних пріоритетів, які використовуються у тій чи іншій концепції справедливості, вона розуміється переважно як: 1) рівність; 2) пропорційність заслугам; 3) гарантії невід'ємних прав [4, с.26].

Цицерон підкреслював, що в основі права лежить властива природі справедливість, яка є вічною, незмінною і невід'ємною її властивістю загалом. Будучи моральною категорією справедливості також є цінністю наголошує С.І.Максимов, яка посідає пріоритетне місце у системі критичних оцінок (легітимації) правових інститутів [5, с.26]. Це дає можливість розглядати право як офіційний, цивілізований й найбільш ефективний регулятор суспільного життя, найважливіша соціальна, культурна і моральна цінність, міра справедливості свободи і відповідальності особистості. Мораль проявляє себе в осмисленні добра і зла та розуміється як найважливіша особиста і суспільна цінність, яка співвідноситься з потягом людини до підтримання єдності міжособистісних зв'язків і досягнення моральної досконалості. Мораль контролюється зовнішнім чинником – громадською думкою і внутрішнім – совістю. Таким чином, совість є особисте усвідомлення свого обов'язку. Мораль має внутрішній і зовнішній аспект. Перший виражає глибину усвідомлення індивідом свого власного "Я", а саме: міру відповідальності, духовності, громадського обов'язку. Тут проявляється відомий кантівський категоричний імператив "обмежувач", відповідно до якого в кожній особистості укладено якесь вище і безумовно моральне правило, якому вона повинна добровільно і неухильно слідувати. Другий аспект моралі – конкретні форми зовнішнього прояву чеснот, бо мораль не може бути зведена до голих принципів. Значення загальнолюдських підстав моралі полягає в тому, що вони забезпечують змістовну і

функціональну структуру моралі, характеризуючи їх загальну спрямованість, яка дозволяє розглядати її як і право в якості регулятора суспільного життя. Проведений аналіз дає можливість стверджувати, що право і мораль взаємопов'язані. Мораль і право в процесі реалізації своїх функцій «підтримують» один одного у впорядкуванні суспільних відносин, формуванні у громадян належної юридичної та моральної культури, правосвідомості і моральної свідомості, які знаходяться у діалектичному взаємозв'язку.

Взаємодія моралі і права реалізується у процесі формування пріоритетів правової системи за допомогою моральних цінностей. Саме з точки зору моралі формуються ціннісні критерії правової діяльності, право оцінюється як справедливе і несправедливе, складається уявлення про право як про гуманістичні цінності. Від ступеню сприйняття правом моральних принципів в більшій мірі залежить ефективність його дії. Право, у свою чергу, також впливає на мораль. Справедливо організований правопорядок в організації, що забезпечує формальну рівність її членів створює умови нормальної життєдіяльності. Право вносить у суспільні відносини твердість та стійкість, тому що тільки внутрішніх мотивів для людей недостатньо, щоб подолати можливість суспільних зіткнень. Необхідна тверда правова управлінська організація, яка б могла приєднати до внутрішніх мотивів стримуючу силу зовнішнього закону.

Але такий підхід не означає, що поряд із загальними рисами між ними існують і деякі відмінності, які потрібно враховувати в управлінській діяльності. Право ж складається з установлених у певному порядку державними органами норм, які зафіксовані в юридичних актах. Норми моралі складаються в суспільній думці і передаються нею через традиції, звичаї, мистецтво, засоби масової інформації. Мораль охоплює область відносин більш широку, ніж сфера відносин регульована правом. Існує багато взаємин людей у побуті, колективі, родині, які є об'єктом моралі, але не підлягають правовому регулюванню. Зміст норм права характеризується більшою конкретністю. Моральні вимоги відрізняють більш широким простором для тлумачення і застосування. Відмінність норм моралі від права проявляється також в характері гарантій виконання цих норм. Норми права мають гарантії виконання в якості авторитету і влади держави і забезпечуються при необхідності примусовими заходами. Норми моралі виконуються в силу особистої переконаності, звичок людини. Внутрішнім гарантом виступає совість людини, а зовнішнім – суспільна думка, яка може бути одночасно і формою примусу.

Мораль виступає ціннісним критерієм права. Якщо право розглядається як засіб врегулювання суспільних відносин, метою якого є суспільний порядок, то мораль, як

засіб удосконалення особистості. І моральні і правові норми є основою морально-правової регуляції поведінки людей. При цьому потрібно враховувати в управлінській діяльності, що право і мораль зобов'язують людину відрізнати правильну поведінку від неправильної.

Загалом, якщо мета моралі – удосконалення, особистості, та право покликане врегулювати відносини в суспільстві. Ці особливості і відмінності моралі істотно впливають не тільки на методи регулювання суспільних відносин, а й на характер зв'язку норм права з іншими соціальними нормами, які діють в сфері управлінської діяльності.

Висновки. Визначення сутності, змісту, особливостей взаємозв'язку моралі і права в управлінській діяльності дає можливість найбільш повно використовувати це знання в морально-правовій регуляції поведінки людей. Розуміння цінності морально-правових засад управління є основою професіоналізму, який є запорукою великих втрат в економіці, нагнітанні психологічного дискомфорту, напруженості у міжособистісних та міжгрупових відносинах, конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сурмин Ю. П. Теория социальных технологий: Учеб. пособие. / Ю. П. Сурмин, Туленков Н.В. — К.: МАУП, 2004. — 608 с.
2. Копитова І. В., Федоренко В. О., Зелінська А. М. Методологія оцінки ефективності соціального управління : монографія /; за наук. ред. І. В. Копитової — Житомир : Видавець О. О. Євенок, 2017. — 168 с.
3. Фабрика И. В. Аксиологическая сущность правосознания личности: теоретический аспект: теоретический аспект : диссертация... кандидата юридических наук : 12.00.01/ И. В. Фабрика. — Челябинск, 2007. - 203 с.
4. Крылов К. Д. К вопросу об общем понятии и правовом содержании социальной справедливости / К. Д. Крылов // социальная справедливость и право: проблемы теории и практики: матер. междунар. науч. – практ. конф./ отв.ред. Т. А. Сотникова. — М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2016. — С. 26-31.
5. Максимов С. И. Справедливость и эффективность как критерии оценки права / С. И. Максимов // Проблемы законности : респ. міжвідом. наук. зб. — Харків, 2001.— Вип. 49. — С. 195–204.

Федоренко В.О.,

*кандидат філософських наук, професор
Житомирського інституту МАУП*

Кулієва К.З.,

*викладач кафедри психології
Житомирського інституту МАУП*

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Історичний період переходу від тоталітаризму до демократії в складних умовах євроінтеграції і децентралізації потребує відповідної більш досконалої управлінської моделі, яка б дозволила підвищити ефективність управлінської діяльності. Це пояснюється тим, що ефективне управління є основним джерелом сучасного соціально-економічного розвитку.

Особливої актуальності в цих умовах набуває дослідження чинника свідомості, соціальних і психологічних засад ефективності управління, які відіграють ключову роль і є специфічною рисою соціальної системи, що не властива якомусь іншому класу систем. Тільки свідоме управління здатне поєднувати об'єктивні та суб'єктивні аспекти економічного розвитку і може цілеспрямовано впливати на необхідні економічні зміни.

Ефективність управління детермінована зовнішніми і внутрішніми факторами впливу, які знаходяться в тісному діалектичному взаємозв'язку. Зовнішні фактори є тими об'єктивними умовами в яких здійснюється процес управління і які визначають напрями, характер і форми діяльності. Внутрішні фактори пов'язані з організаційними, економічними, морально-правовими, психологічними, фізіологічними, технічними складовими управлінської діяльності. Невипадково певні сторони проблеми ефективності управління знайшли своє відображення в менеджменті, психології, соціології, філософії, праві та інших науках. І це тільки збагачує і розвиває теорію управління, дає можливість підійти до рішення існуючих проблем з різних точок зору. З цього приводу американський економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки 2017 року за внесок в область поведінкової економіки [1] Річард Талер писав: «По мірі того як економісти стають все більш розвинені, удосконалюється їх здібність засвоювати досягнення інших дисциплін, наприклад психології. Одночасно ми можемо мати надію, що нові покоління вчених в інших дисциплінах зможуть зробити для економіки, те що уже зробили такі когнітивні психологи, як Канеман і Твірський: запропонувати корисні ідеї і теорії, які порівняно легко вбудувати в економічні моделі» [2, с.14].

Підвищення ролі соціального і психологічних чинників є закономірним для удосконалення управління, тому що актуалізує значення особистості та є одним з найбільш визначальним напрямів дослідження даної проблеми.

Значний внесок у розвиток теорії та методології соціальних і психологічних засад підвищення ефективності управлінської діяльності зробили відомі вчені. Особливої уваги заслуговують праці Р.Талера, автора так званої «теорії підштовхування» (Nudge theory, «управляючого вибору»), який встановив зв'язок між економічним і психологічним аналізом індивідуальних рішень і включив в аналіз прийняття економічних рішень реалістичні психологічні пропозиції, які обумовлені еволюційно і ціннісно. Він виявив систематичні наслідки таких людських рис як обмежена раціональність, соціальні вподобання і недолік самоконтролю, їх вплив на прийняття індивідуальних рішень, а також на функціонування ринків в цілому. Його емпіричні висновки і теоретичні ідеї зіграли важливу роль в створенні нової поведінкової економіки, яка має велике методологічне значення для багатьох областей економічних досліджень у тому числі і теорії ефективного управління.

Система управління це форма реалізації взаємодії і розвитку відношень менеджменту, яка знаходить свій вираз перш за все в законах і принципах управління, а також в механізмах, функціях, структурі, об'єктах, методах, кадрах і в самому процесі управління. Важливу роль тут відіграє і чинник свідомості, який є специфічною рисою соціальної системи. Людина в управлінській системі виступає первинною, керуючою складовою, якщо в певних взаємозв'язках, відносинах, явищах, процесах наявний свідомий початок, інтерес, знання, цілі, воля, енергія і дії людини [3, с.6]. Оскільки система управління функціонує в умовах безперервних змін внутрішнього і зовнішнього середовища, то одним із основних завдань людини, як первинної, керуючої складової є своєчасно і адекватно реагувати на ці зміни і забезпечити ефективне управління.

Людська управлінська діяльність складається із цілого ряду взаємопов'язаних компонентів в кожному із яких присутня духовна складова, чинник свідомості:

1. Діяльність управляючої підсистеми. Вона охоплює комплекс проблем щодо підбору, підготовки, навчання та виховання управлінських кадрів, специфіку їх інтересів, особливості їх моралі, традицій, звичаїв, культури, формування управлінських відносин.
2. Цілеспрямований управлінський вплив на об'єкти управління (зовнішній або внутрішній).

3. Соціальна самоорганізація, що є сукупністю спонтанних процесів всередині групового регулювання (громадська думка, традиції, звичаї, соціальні норми тощо), які формують регулюючі та управлінські впливи на поведінку та діяльність особистостей та груп.
4. Система управлінських рішень, які забезпечують цілісність зберігання та підвищення якісних параметрів керованої системи, її сталого розвитку. Соціально-економічні наслідки управлінських рішень та дій.
5. Оцінка ефективності процесу управління. Аналіз та контроль керованої підсистеми, що дозволяє вивчати проблеми організації процесу управління та оперативно його корегувати.

Це говорить про необхідність дослідження механізму регуляції людської управлінської діяльності, перш за все, аналізуючи як психологічні регулятори людської поведінки, так і цінності та соціальні норми, які є одними з основних детермінантів ефективності управління.

Але не завжди, як показує реальна практика, управлінці, по-перше, знають сутність та особливості соціальних та психологічних засад в управлінській діяльності; по-друге, дотримуються моральних і правових норм. Неетична поведінка суб'єкта управління може зруйнувати соціально-психологічну цілісність організації, негативно вплинути на ефективність управління, тому що є деструктивним, деморалізуючим чинником. Здебільшого в умовах сучасної України її спричиняють:

1. Значний обсяг «тіньової» економіки, кримінальна «конкурентна» боротьба, що знецінює моральні і правові норми. Однак це не є підставою для порушень загально прийнятих правил управління, правової, економіко-етичної, морально-психологічної основи управлінської діяльності.
2. Великої шкоди репутації управлінців завдає незнання морально-етичних і технологічних аспектів ведення переговорів, психологічних прийомів переконливого впливу, етнопсихологічних особливостей етики інших народів, етики взаємовідносин зі співробітниками, партнерами, конкурентами, психологічних прийомів переконливого впливу.
3. Морально-правова і психологічна непідготовленість управлінців, яка часто проявляється в ставленні до грошей, до незаконного збагачення..
4. Недостатня увага до вирішення соціальних і культурних проблем співробітників.

Основу соціальних засад складають правові і моральні норми. Вони є основою морально-правової регуляції поведінки людей. При цьому потрібно враховувати в управлінській діяльності, що право і мораль зобов'язують людину відрізняти правильну

поведінку від неправильної, а психологія розкриває психічну природу конкретних виявів поведінки і умови формування цих морально-правових явищ.

Основою професіоналізму в управлінській діяльності є знання сутності, змісту, загального і особливого соціально-психологічних засад управлінської діяльності як регуляторів поведінки людини. На ефективність управлінської діяльності впливає дотримання суб'єктом управління об'єктивних закономірностей взаємодії, які суттєво впливають на реалізацію соціально-психологічних контактів, пов'язаних з психічним станом їх учасників, та на рівень морально-правової зрілості особистості. Чинник свідомості, соціальні і психологічні засади відіграють ключову роль в підвищенні ефективності управління в сучасній Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ричард Талер. Новая поведенческая экономика. Почему люди нарушают правила традиционной экономики и как на этом заработать = Miss behaving: The Making of Behavioral Economics. — Эксмо, 2017.- 368с.
2. Thaler R. From Homo economicus to Homo sapiens // Journal of Economic Perspectives. Winter 2000. Vol. 14. № 1. P. 133–141.
3. Копитова І. В., Федоренко В. О., Зелінська А. М. Методологія оцінки ефективності соціального управління : монографія / за наук. ред. І. В. Копитової — Житомир : Видавець О. О. Євенок, 2017. – 168 с.

Циганенко Г. В.,*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування
Житомирського інституту МАУП*

РОЛЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У вітчизняній та зарубіжній практиці значна роль у розвитку підприємств належить застосуванню антикризового управління, оскільки воно має вплив на всі сфери господарювання підприємства та покликане вчасно зреагувати на виявлення непередбачуваних негативних тенденцій подальшої діяльності. В той же час і досі визнається той факт, що єдиного алгоритму застосування механізмів антикризового управління немає. Антикризове управління розглядається у вузькому та широкому значеннях, а отже, і виникає необхідність визначення його багатогранної ролі для всього управління в умовах підприємства, що і визначає актуальність даного дослідження.

Питаннями антикризового управління займалось багато науковців. Наразі широко відомі доробки В.М. Багацького, І.О. Бланка, Н.Д. Гетманцева, А.Г. Грязнової, Л.Е. Лігоненко, Е.М. Короткова, О.О. Терещенка, Е.А. Уткіна, Є.З. Шершньової та інших. Ряд питань авторами розглядаються з точки зору різних концептуальних підходів, що і викликає необхідність систематизації ролі антикризового управління для розвитку підприємства.

Наразі доцільно підкреслити, що головна роль антикризового управління, на думку Е.А. Уткіна, полягає у постійній діагностиці кризових явищ, що є відправним етапом для розпізнавання негативних ситуацій та їх подолання на майбутнє [6]. На думку Е.М. Короткова, роль антикризового управління визначається передбаченням небезпек криз, аналізі їх симптомів, розробці заходів щодо зниження негативного впливу наслідків та використання їх факторів для наступного розвитку [3, с.18]. А.Г. Грязнова роль антикризового управління визначає у системі управління підприємством, що має комплексний характер направлений на попередження або усунення негативних для бізнесу явищ [2]. В цьому неабияку роль відіграє весь потенціал сучасного менеджменту підприємства та розробка спеціальних антикризових програм, в основу яких покладено самофінансування. Л.О. Лігоненко вважає важливість ролі антикризового управління при управлінні фінансово-господарською діяльністю підприємства в разі передбачених процедур банкрутства підприємства [4, с. 56]. У праці О.О. Терещенка роль антикризового управління зводиться до застосування специфічних методів та прийомів управління фінансами, які дозволяють забезпечити стабільне функціонування підприємства на основі управління зовнішніми та внутрішніми ризиками попередження та подолання фінансової кризи [6]. У дослідженнях З.Є. Шершньової, В.М. Багацького,

Н.Д. Гетманцева акцент ролі антикризового управління зосереджений на отриманні підприємством конкурентних переваг за різними функціональними сферами та розробці стратегічної перспективи розвитку суб'єкта господарювання. Діагностування, комплексний аналіз фінансового стану, бізнес-планування фінансового оздоровлення та застосування процедур антикризового управління виділено як його основні етапи реалізації [7].

Вважаємо, що найбільш повно стосовно ролі антикризового управління для розвитку підприємства дає обґрунтування І.О. Бланк. Акцент застосування фінансових засобів для недопущення, попередження та усунення негативних явищ у розвитку підприємства протягом періоду його функціонування є головним стрижнем антикризового управління [1, с. 257-276].

Таким чином, роль антикризового управління для розвитку підприємства доцільно розглядати у трьох площинах, що, як і у сукупності, так і окремо мають право на існування. По перше, попереджувальна роль полягає у передчасному діагностуванні кризових (в тому числі латентних) явищ. По-друге, чітка ідентифікація кризи інструментами аналізу, та виявлення її масштабів. По-третє, подолання кризи всіма засобами за допомогою застосування власних та залучених ресурсів. По-четверте, постійний моніторинг у зменшенні наслідків подоланої кризи та її подальше попередження і уникнення в майбутньому. Отже, головна роль антикризового управління для розвитку підприємства полягає у його системному застосуванні та стратегічній направленості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента [Текст]: в 2 т. / И. А. Бланк. — К.: Ника-Центр, 1999. — 512 с. — Т. 2.
2. Грязнова А. Г. Антикризисный менеджмент [Текст] / А. Г. Грязнова. — М. : Тандем; ЭКМОС, 1999. — 368 с.
3. Коротков Э. М. Антикризисное управление: учебник / Под. ред. Э. М. Короткова — М: ИНФРА-М, 2002 — 432 с.
4. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: підручник / Л. О. Лігоненко. — К.: КНТЕУ, 2005. — 824 с.
5. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: навч. посіб. / О. О. Терещенко. — К.: КНЕУ, 2004. — 560 с.
6. Уткин Э. А. Антикризисное управление / Э. А. Уткин. — М.: Ассоциация авторов и издателей "Тандем"; "Эксмо", 1997. — 400 с.
7. Шершньова З. Є. Антикризове управління підприємством : [Навч. посіб.] / З. Є. Шершньова, В. М. Багацький, Н. Д. Гетманцева; за заг. ред. З. Є. Шершньової. — К. : КНЕУ, 2007. — 680 с.